



T.C.
OSMANIYE KORKUT ATA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANA BİLİM DALI

**MUHASEBE MESLEK MENSUPLARININ MUHASEBE
HATA VE HİLELERİ HAKKINDA ALGI VE
TUTUMLARININ BELİRLENMESİ: OSMANİYE İLİNDE BİR
UYGULAMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HATİCE KUTLU

OSMANİYE / 2020

T.C.
OSMANİYE KORKUT ATA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANA BİLİM DALI

**MUHASEBE MESLEK MENSUPLARININ MUHASEBE HATA VE
HİLELERİ HAKKINDA ALGI VE TUTUMLARININ BELİRLENMESİ:
OSMANİYE İLİNDE BİR UYGULAMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HATİCE KUTLU

Danışman: Doç. Dr. Mustafa KILLI


Jüri Üyesi: Doç. Dr. Koray TUAN

Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi İlker KEFE

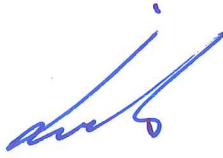
OSMANİYE / 2020

Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne;

“Muhasebe Meslek Mensuplarının Muhasebe Hata ve Hileleri Hakkındaki Algı ve Tutumlarının Belirlenmesi: Osmaniye İlinde Bir Uygulama” başlıklı çalışma, jürimiz tarafından İşletme Ana Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.


Başkan: Doç. Dr. Mustafa KILLI
(Danışman)


Üye: Doç. Dr. Koray TUAN


Üye: Dr. Öğr. Üyesi İlker KEFE

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.

.../.../2020

Doç. Dr. Müjdat AVCI
Enstitü Müdürü

NOT: Bu tezde kullanılan ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ETİK BEYANI

Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
 - Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
 - Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
 - Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
 - Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,
- bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. / / 20...

Hatice KUTLU

İTHAF

Her daim yanımda olan, en büyük destekçilerim anne ve babama...

ÖZET

MUHASEBE MESLEK MENSUPLARININ MUHASEBE HATA VE HİLELERİ HAKKINDA ALGI VE TUTUMLARININ BELİRLENMESİ: OSMANIYE İLİNDE BİR UYGULAMA

Hatice KUTLU

Yüksek Lisans, İşletme Ana Bilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Mustafa KILLI

Ocak 2020, 99 sayfa

Gelişen ve büyüyen bilgi toplumunda doğru ve güvenilir bilgi elde etme ihtiyacı gün geçtikçe artmaktadır. Kanunların ve yaptırımların hızla değiştiği ülkemizde yöneticiler ve çalışanlar bu durum karşısında zorlanmaktadır. Bütün işletmelerde var olan kar sağlamak ve işletmeyi sürdürülebilir kılmak düşüncesi, bilgi toplumunun da sunmuş olduğu her türlü bilgiyi elde edebilme kolaylığı ile muhasebe alanında hatalı veya hileli işlemlerin gerçekleşebilmesine imkân sağlamıştır.

Bu çalışmanın amacı; muhasebe işlem ve olaylarında meydana gelen hata ve hilelere karşı muhasebe meslek mensuplarının algı ve tutumlarını incelemektir. Bu amaç kapsamında Osmaniye İli'nde faaliyet gösteren Serbest Muhasebeci (SM), Serbest Muhasebeci Mali Müşavir (SMMM) ve Stajyer Muhasebecilere anket uygulanmıştır. Anket verileri SPSS istatistik prorgamı ile analiz edilmiştir. Yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgulara göre, hemen hemen aynı sorunlarla karşı karşıya kalan meslek mensupları yöneltile ifadelere genel olarak birbirine yakın cevaplar vermişlerdir. Dolayısıyla bu çalışma kapsamında muhasebe meslek mensuplarının sahip oldukları demografik özelliklerin, mesleki statülerinin ve tecrübelerinin hata ve hile konusunda çok fazla etkili olmadığı gözlemlenmiştir.

Anahtar kelimeler: Hata, hile, denetim, meslek mensubu, muhasebe.

ABSTRACT**DETERMINATION OF PERCEPTION AND ATTITUDES OF
ACCOUNTING PROFESSIONALS ON ACCOUNTING ERROR AND FRAUDS:
AN APPLICATION IN OSMANIYE****Hatice KUTLU****Master Thesis, Department of Business Administration****Supervisor: Doç. Dr. Mustafa KILLI****January 2020, 99 pages**

In the developing and growing information society, the need to obtain accurate and reliable information is increasing day by day. In our country, where laws and sanctions are changing rapidly, managers and employees are struggling against this situation. In enterprises that try to survive under increasing competition, error and fraud in accounting has become inevitable.

The aim of this study; to examine the perceptions and attitudes of professional accountants against errors and frauds in accounting transactions and events. For this purpose, a questionnaire was applied to Independent Accountant (SM), Independent Accountant and Financial Advisor (SMMM) and Trainee Accountants operating in Osmaniye. Survey data were analyzed with SPSS statistical program. According to the findings obtained as a result of the analyzes, members of professions who face almost the same problems generally gave close answers to the statements. Therefore, it has been observed that the demographic characteristics, professional status and experience of professional accountants do not have much effect on error and fraud.

Keywords: Error, fraud, supervision, professional, accounting.

ÖN SÖZ

Büyüyen ekonomik yapı içerisinde işletmeler, rekabet ortamına uyum sağlamak ve daha fazla kazanç elde etmek amacıyla bir takım usulsüz yollara başvurmaktadırlar. Özellikle 20. yüzyılda yaşanan yolsuzluk olayları, muhasebe denetimine olan önemi arttırmış, “hata” ve “hile” kavramlarını ortaya çıkarmıştır. Muhasebe meslek mensuplarının yapılan bu hata ve hilelere karşı olan bilgi düzeyleri ve tutumları son zamanlarda merak edilen ve sıkça araştırılan konular arasında yerini almaktadır.

Yapmış olduğum çalışmanın konu seçiminden itibaren her aşamasında bana destek olan ve yardımlarını esirgemeyen, benimle her türlü bilgi ve deneyimini paylaşarak bana yol gösteren saygı değer danışman hocam Doç. Dr. Mustafa KILLI’ ya en içten teşekkürlerimi sunarım. Aynı zamanda yüksek lisans eğitimimin her anında bana destek olan, her aradığımda yardımına koşan arkadaşlarım Sevim Ezgi ISLAH’a ve Şeyma Gül KÜÇÜK’ e de teşekkürü bir borç bilirim.

Tez çalışmamın anket uygulaması kısmında benimle birlikte koşturan canım babam Ayhan KUTLU’ ya ve onun değerli meslek arkadaşlarına, eğitim-öğretim hayatım boyunca benden bir an olsun desteğini esirgemeyen amcam Aydın KUTLU’ ya, kardeşlerime ve daha sayamayacağım bir çok dostuma sevgi, saygı ve teşekkürlerimi sunuyorum.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
ÖN SÖZ	vii
KISALTMALAR	xii
TABLolar LİSTESİ	xiv
ŞEKİLLER LİSTESİ	xvi

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problemin Tespiti	1
1.2. Çalışmanın Amacı	3
1.3. Araştırmanın Metodolojisi	3
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	3
1.5. Tezin Bölümleri	3

BÖLÜM II

MUHASEBEDE HATA

2.1. Hata Kavramı	5
2.2. Muhasebe Hatalarının Nedenleri.....	7
2.2.1. Bilgisizlik ve Tecrübesizlik	7
2.2.2. İhmal ve Dikkatsizlik.....	7
2.2.3. Yorgunluk	8
2.3. Muhasebe Hatalarının Çeşitleri	8
2.3.1. Matematik Hataları	8
2.3.2. Kayıt hataları.....	9
2.3.3. Unutma ve Tekrarlama Hataları	11
2.3.4. Bilanço Hataları	12
2.3.5. Telafi Edici Hatalar.....	13
2.4. TMS 8 - Muhasebe Hataları ve Raporlamaya Etkileri	13

BÖLÜM III

MUHASEBEDE HİLE

3.1. Hilenin Tanımı	15
3.2. Hilenin Özellikleri.....	17
3.3. Hile Grupları	17
3.3.1. Çalışan Hileleri	18
3.3.2. Yönetim Hileleri	19
3.3.3. Yatırım Hileleri.....	20
3.3.4. Satıcı Hileleri	21
3.3.5. Müşteri Hileleri.....	22
3.4. Hile Türleri.....	22
3.4.1. Kasti Hatalar	22
3.4.2. Kayıt Dışı İşlemler.....	22
3.4.3. Zamanından Önce veya Sonra Kayıt	23
3.4.4. Uydurma Hesaplar ve Belge Sahtekârlığı.....	23
3.4.5. Bilanço Hileleri.....	24
3.4.6. Bilgisayar Hileleri.....	25
3.4.7. Varlıkların Kötüye Kullanımı.....	25
3.5. Hilenin Unsurları ve Hile Üçgeni.....	26
3.5.1. Baskı	27
3.5.2. Fırsat	28
3.5.3. Rasyonelleştirme.....	28
3.6. Hile Yapanların Karakteristik Özellikleri.....	30
3.7. Hilenin Tespit Edilmesinde Kullanılacak Yöntemler.....	32
3.7.1. Benford Yasası.....	33
3.7.2. Veri Madenciliği	34
3.7.3. Sürekli Denetim	36
3.8. Hilenin Önlenmesi ve Alınacak Tedbirler.....	36
3.9. Yaratıcı Muhasebe	36

BÖLÜM IV

DENETİM KAVRAMI VE MUHASEBE SİSTEMİNDE DENETİM

4.1. Denetim Kavramı	40
4.2. Muhasebe Denetiminin Tarihsel Gelişimi.....	42

4.3. Muhasebe Denetiminin Amaçları ve Önemi	44
4.4. Muhasebe Denetiminin Türleri	45
4.4.1. Amaçlarına Göre Denetim Türleri	46
4.4.1.1.Mali Tablo Denetimi.....	46
4.4.1.2.Uygunluk Denetimi.....	46
4.4.1.3.Faaliyet Denetimi.....	47
4.4.2. Kapsamına Göre Denetim Türleri.....	47
4.4.2.1.Genel Denetim	48
4.4.2.2.Özel Denetim	48
4.4.3. Yapılış Nedenine Göre Denetim Türleri.....	48
4.4.3.1.Zorunlu Denetim.....	48
4.4.3.2.İsteğe Bağlı Denetim	49
4.4.4. Uygulama Zamanına Göre Denetim Türü	49
4.4.4.1.Sürekli Denetim	49
4.4.4.2.Ara Denetim.....	49
4.4.4.3.Son Denetim	49
4.4.5. Denetçinin Statüsüne Göre Denetim Türleri	50
4.4.5.1.İç Denetim.....	50
4.4.5.2.Bağımsız Denetim.....	51
4.4.5.3.Kamu Denetimi.....	51

BÖLÜM V

DENETİMDE HATA VE HİLE KAVRAMLARI İLE İLGİLİ MESLEK MENSUPLARININ BİLİNÇ VE TUTUMLARINI ÖLÇMEYE YÖNELİK BİR UYGULAMA

5.1. Literatür Taraması	52
5.2. Araştırmanın Amacı	55
5.3. Araştırmanın Kapsamı ve Örneklem Seçimi	56
5.4. Araştırma Bulguları ve Sonuçların Değerlendirilmesi	56
5.4.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri.....	57
5.4.2. Katılımcıların Sorulara Verdikleri Cevapların Frekans ve Yüzdeleri	60
5.4.3. Güvenilirlik Analizleri	65
5.4.4. Kruskal Wallis ve Man Whitney U Testleri	66
5.4.4.1.Meslek mensuplarının Meslek Unvanı İle Muhasebe Hatalarına İlişkin Algı Düzeyleri İlişkisi.....	67
5.4.4.2.Meslek mensuplarının Cinsiyetleri İle Muhasebe Hatalarına İlişkin Algı Düzeyleri İlişkisi.....	68

5.4.4.3.Meslek mensuplarının Meslek Unvanı İle Muhasebe Hillerine İlişkin Algi Düzeyleri İlişkisi.....	70
5.4.4.4.Meslek mensuplarının Cinsiyetleri İle Muhasebe Hillerine İlişkin Algi Düzeyleri İlişkisi.....	71
5.4.4.5.Meslek mensuplarının Mükellef Sayıları İle Mesleki Gelişmeleri Takip Etme Fırsatı İlişkisi.....	72
5.4.4.6.Meslek mensuplarının Eğitim Düzeyleri İle Mesleki Standartlara Uyuma İlişkisi.....	73
5.4.4.7.Meslek mensuplarının Yaşları İle Etik Görüşleri İlişkisi	74

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç ve Öneriler	76
KAYNAKÇA	82
EKLER	93
Ek-1:Meslek Mensuplarının Hata ve Hile Algısı Ölçeğinin Normal Dağılım İstatistikleri.....	93
Ek-2: Anket Formu	95
ÖZGEÇMİŞ	99

KISALTMALAR

- SM:** Serbest Muhasebeci
SMMM: Serbest Muhasebeci Mali Müşavir
CEO: İcra Kurulu Başkanı
BDDK: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
TMSF: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
SPSS: Sosyal Bilimler İçin İstatistiksel Paket
TDK: Türk Dil Kurumu
TMS: Türkiye Muhasebe Standartları
UMS: Uluslararası Muhasebe Standartları
SAS: Denetim Standartlarına İlişkin Açıklamalar
KGK: Kamu Gözetim Kurumu
KDV: Katma Değer Vergisi
TL: Türk Lirası
VUK: Vergi Usul Kanunu
ACFE: Uluslararası Suistimal İnceleme Uzmanları Birliği
SPK: Sermaye Piyasası Kurulu
YMM: Yeminli Mali Müşavir
A.Ş: Anonim Şirket
AICPA: Amerikan Sertifikalı Kamu Muhasebecileri Enstitüsü
\$: Dolar
IDEA: Uluslararası Veri Şifreleme Algoritması
CAATs: Bilgisayar Destekli Denetim Teknikleri
PWC: Price Waterhouse Coopers
M.Ö: Milattan Önce
IIA: Uluslararası İç Denetçiler Örgütü
INTOSAI: Uluslararası Yüksek Denetleme Kuruluşları Örgütü
ISACA: Bilgi Sistemleri Denetimi ve Kontrolü Derneği
IFAC: Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu
YY: Yüzyıl
TMUDESK: Türkiye Muhasebe Ve Denetim Standartları Kurulu

TMSK: Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu

TÜDESK: Türkiye Denetim Standartları Kurulu

KGK: Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu

OSMMMO: Osmaniye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası



TABLOLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1. Muhasebede hile çeşitleri.....	18
Tablo 2. Benford yasası frekans ve yüzdeleri	34
Tablo 3. Araştırmaya katılan meslek mensuplarının demografik özelliklerine ilişkin frekans ve yüzde dağılımları.....	57
Tablo 4. Araştırmaya katılan meslek mensuplarının demografik olmayan sorulara verdikleri cevapların frekans ve yüzde dağılımları.....	61
Tablo 5. Meslek mensuplarının hata, hile ve etik kavramları hakkındaki algı ve tutumlarını ölçmeye yönelik olan önermelere verdikleri cevapların frekans ve yüzde dağılımları	63
Tablo 6. Meslek mensuplarının hileye karşı tutumlarını anlamaya yönelik olan sorulara verdikleri cevapların frekans ve yüzdeleri.....	64
Tablo 7. Meslek mensuplarının hata ve hile algısı ölçeğinin güvenilirlik analizi	66
Tablo 8. Meslek unvanı ile muhasebe hatalarına karşı algı düzeyi arasındaki kruskall wallis testi	68
Tablo 9. Meslek mensuplarının hata kavramına ilişkin görüşleri ile meslek mensuplarının cinsiyeti arasındaki ilişkiye ilişkin man whitney u testi	69
Tablo 10. Vergi mevzuatı ve yasal düzenlemelerin hata yapmaya zorlaması ile cinsiyet arasındaki frekans ve yüzde dağılımları	69
Tablo 11. Muhasebe bilgilerinin zamanında gönderilmemesinden kaynaklanan hatalar ile cinsiyet arasındaki frekans ve yüzde dağılımları.....	70
Tablo 12. Meslek unvanı ile muhasebe hilelerine karşı algı düzeyi arasındaki kruskall wallis testi	71
Tablo 13. Meslek mensuplarının hile kavramına ilişkin görüşleri ile meslek mensuplarının cinsiyeti arasındaki ilişkiye ilişkin man whitney u testi	72
Tablo 14. Mükellef sayısı ile mesleki gelişmeleri takip etme fırsatı arasındaki algı düzeyini ölçmeye yönelik kruskall wallis testi	72
Tablo 15. Mükellef sayısı ile değişen mevzuat ve yasal düzenlemeleri takip etme fırsatına ilişkin frekans ve yüzde dağılımları.....	73
Tablo 16. Meslek mensuplarının eğitim düzeyleri ile mesleki standartlara uyma arasındaki man whitney u testi.....	73

Tablo 17. Meslek mensuplarının yaşları ile etik görüşleri arasındaki kruskall wallis testi	74
------------------------------------------------------------------------------------------------------------	----



ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 1. Hile Üçgeni.....	27
Şekil 2. Denetçi statüsüne göre denetim türleri	50
Şekil 3. Katılımcıların meslek unvanlarına ilişkin frekans ve yüzde dağılımı	58
Şekil 4. Katılımcıların mesleki faaliyet sürelerine ilişkin frekans ve yüzde dağılımı	58
Şekil 5. Katılımcıların cinsiyetlerine ilişkin frekans ve yüzde dağılımı.....	59
Şekil 6. Katılımcıların yaş gruplarına ilişkin frekans ve yüzde dağılımı	59
Şekil 7. Katılımcıların sahip oldukları mükellef sayılarına ilişkin frekans ve yüzde dağılımı	60
Şekil 8. Katılımcıların eğitim durumuna ilişkin frekans ve yüzde dağılımı.....	60
Şekil 9. Hile yapmaya yönelik meslek mensuplarının cevapları ve dağılımları	65

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problemin Tespiti

İçinde bulunduğumuz çağda yaşadığımız küreselleşme ile birlikte sürekli bir yenilik ortaya çıkmakta ve bununla beraber her türlü bilgiye ulaşım kolaylığı sağlanmaktadır. Gelişen sermaye piyasaları, yapılan yatırımların sınırları aşması ve ticaretin büyümesi bütün endüstrileri etkilemiş ve yoğun bir rekabet ortamı meydana getirmiştir. Rekabetin söz konusu olduğu ticari hayatta işletmeler, büyüyen ve gelişen teknolojiyi de kullanarak maliyetlerini azaltmayı, verimliliği arttırmayı hedeflemektedirler.

Bütün işletmelerde var olan kar sağlamak ve işletmeyi sürdürülebilir kılmak düşüncesi, bilgi toplumunun da sunmuş olduğu “her türlü bilgiyi elde edebilme” kolaylığı ile muhasebe ve finans alanındaki bazı yolsuzlukların, hata veya hileli işlemlerin gerçekleşebilmesine imkân sağlamıştır. Bu işlemlerin gitgide artması ve ticari hayatı sosyo-ekonomik yönden etkiliyor olması muhasebe alanındaki denetim eksikliğini ortaya çıkarmıştır. Her ne kadar yaşanan aksaklıkları ortaya çıkarmak için denetime ihtiyaç duyulsa da şirket içerisinde bulunan personellerin ve yönetimin bu hataları neden yaptıkları, hangi eksiklikten dolayı ve ne sebeple hileye başvurdukları özellikle araştırılması gereken güncel konular arasında yer almaktadır. Şirketlerde bulunan tepe yönetimler kısa vadede şirkete ve yatırımcılara kazanç sağlamak için yaratıcı muhasebe teknikleri adı altında çeşitli hilelere başvurabilmektedirler. Kasıtlı olarak yapılan bu yanlışlar uluslararası boyutta faaliyet gösteren birçok şirkette skandallara yol açmıştır (Aslan, 2017, s. 1127).

Muhasebe ve denetim alanında yaşanan skandallardan en çok dikkat çeken “Enron” olayıdır. Bu şirketin yöneticileri içinde bulunduğu durumu, borçlarını ve firma

zararını yatırımcılardan gizlemek için çeşitli muhasebe uygulamalarını kasıtlı olarak suiistimal etmişlerdir. Bağımsız denetim firması olan Arthur Andersen bu hileli işlemleri farketmediği halde Enron'a olumlu görüş bildirmiştir. Arthur Andersen'in bu davranışının sebebi olarak ise aldığı yüksek ücretler gösterilmektedir (Süer, 2004, s. 64).

Önemli skandallardan bir diğeri ise "Worldcom" olayıdır. Telekomünikasyon sektöründe bulunan bu şirketin CEO'su Bernard Ebbers hisse fiyatlarının aşırı yükselmesiyle zengin olmuştur. 2000 yılında Sprint ile birleşme kararı alan firma, bu birleşmenin çok büyük olacağı ve piyasanın rekabetçi düzenine aykırı olduğu gerekçesiyle hukuk engeline takılmıştır. Geri adım atmak zorunda kalan Worldcom' un hisse fiyatları değer kaybına uğramıştır. Bankalar tarafından sıkıştırılan ve zor durumda kalan Ebbers, önce masum gibi görünen taktiklerle sonrasında ise alışkanlık kazanan hileli işlemlerle sahte bir finansal büyüme gerçekleştirmiştir. 2002 yılında yapılan denetim ile 3,8 milyar \$'lık hile ortaya çıkartılmış ve birçok yöneticinin işine son verilmiştir (Aslan, 2017 s. 1127).

Ülkemizde ise hilelerden kaynaklanan yolsuzluklara örnek olarak İmar Bankası, Pamukbank, Etibank ve Emlak Bankası verilebilir. Örneğin; Çukurova Bölgesinde çiftçilere destek ve pamuk ticaretini canlandırmak amacıyla kurulan Pamukbank, Türkiye'nin en iyi 5 büyük bankası arasında bulunmaktaydı. Krediyi sermaye arttırması yapan ve kredi verilmemesi gereken grup şirketlerine kredi veren banka, verilen kredileri ve faizleri tahsil edemeyince sadece faiz reeskontu yapmış, reeskontları ve kur farklarını tek düzen hesap planına aykırı olarak geçici hesaplarda izlemiş ve bilançoyu karlı göstermiştir. BDDK tarafından yapılan denetlemeler sonucunda aslında çok büyük miktarlarda zarar ettiği tespit edilmiştir. Banka 2002 yılında TMSF' ye devredilmiş sonrasında Halk Bankası ile birleştirilmiştir (<https://konupara.com>, 2019).

Bütün bunlardan hareketle, yaşanan tüm skandallar ve yolsuzluklar finansal tabloların anlaşılabilir, ihtiyaca uygun ve güvenilir olarak düzenlenmesini engelleyen yaratıcı muhasebe uygulamalarından kaynaklanmaktadır. Yapılan hileler ve mali tablo maskeleymesi o an için yarar sağlarken aslında çok büyük çapta zarara neden olmaktadır. Bu durum aynı zamanda sermaye piyasalarının gelişmesini ve ülke ekonomisinin büyümesini de engellemektedir.

1.2. Çalışmanın Amacı

Bu çalışmasının amacı,; muhasebe meslek mensuplarının hata ve hileye karşı algı ve tutumlarını araştırmak ve demografik özelliklere göre algı ve tutumlarının değişkenliğini incelemektir. Bu çerçevede serbest çalışan mali müşavirlerin ve stajyer muhasebecilerin hata ve hile ilgili düşüncelerini öğrenmeye ve bu düşünceleri oluşturan durumları tespit etmeye çalışarak meslek mensuplarının etik konusundaki hassasiyetleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

1.3. Araştırmanın Metodolojisi

Bu çalışmada, muhasebe hata ve hileleri kavramsal olarak açıklanarak, Osmaniye İl'inde faaliyet gösteren meslek mensuplarının bu hata ve hilelere karşı algı ve tutumları ölçülecektir. Bu amaçla, muhasebe meslek mensuplarına anket uygulanmıştır. Anket verileri SPSS istatistik programı ile analiz edilmiştir.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Osmaniye İl'inde faaliyet gösteren muhasebe meslek mensuplarının muhasebe hata ve hileleri hakkındaki algı ve tutumlarının araştırıldığı bu çalışmanın en önemli sınırlılığı yeterli örneklem sayısına ulaşamamasıdır. Muhasebe meslek mensupları iş yoğunluklarını gerekçe göstererek anket sorularını cevaplamak için isteksiz davranmaktadırlar.

1.5. Tezin Bölümleri

Çalışma, altı bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, konunun önemi, problemin tespiti, çalışmanın amacı, yöntemi ve tez çalışmasının bölümleri açıklanmıştır.

İkinci bölümde, muhasebenin tanımı yapılarak amaçları açıklanmış ve bu bağlamda sistemde meydana gelebilecek aksaklıklardan kaynaklanan muhasebe hataları açıklanmaya çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde, muhasebe hilelerinin neler olduğu, bu hileleri yapan kişilerin ne gibi karakteristik özellikler taşıdığı açıklanmış, çalışanlar ve yönetim açısından ne gibi farklılıklar gösterdiği anlatılarak alınabilecek önlemler üzerinde durulmuştur.

Dördüncü bölümde, özellikle son zamanlarda yaşanan aksaklıklar dolayı önemli bir yere sahip olan denetim konusu ele alınarak kavram ve amaçları açıklanmış, tarihsel gelişiminden bahsedilmiştir. Şirketlerin hangi durumlarda denetlenmesi gerektiği, ne tür denetimlere tabii oldukları ve bu denetimleri kimlerin ne şekilde yapabileceği anlatılmıştır.

Beşinci bölümde ise muhasebe meslek mensuplarının hatalı ve hileli işlemler karşısında ne gibi tutumlar sergilediklerini anlayabilmek adına yapılan anket çalışması ile elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Tez çalışmasının son bölümü olan altıncı bölümde, sonuç ve öneriler tartışılmıştır.

BÖLÜM II

MUHASEBEDE HATA

2.1. Hata Kavramı

İşletmeler, üretim faktörlerini bir araya getirerek mal ve hizmet üreten birimlerdir. Kar elde etmek ve işletmenin devamlılığını sağlamak amacıyla üretim gerçekleştiren işletmeler yönetim ve organizasyon konusunda insan kaynakları, finans, muhasebe, pazarlama, halkla ilişkiler, üretim gibi çeşitli departmanlardan destek almaktadır. Birbirleri ile koordinasyon halinde faaliyet gösteren bu departmanlar arasında şüphesiz ki en önemli basamaklardan birini muhasebe departmanı oluşturmaktadır (Özçelik vd. , 2017, s. 199).

İşletmenin kaynak ihtiyacını karşılayan, mevcut kaynakları etkin ve verimli şekilde kullanarak nakit akışını sağlayan muhasebe, finansal bilgileri ilgili kişi ve gruplara sunmak için hazır hale getirir. Muhasebe elemanları işletmenin varlığını devam ettirmesi için yapılan her türlü nakit akışını kaydedip, sınıflandırır ve raporlar. Bu kayıt ve raporlama işlemleri sırasında uyulması gereken genel standartlar ve prensipler bulunmasına karşın birtakım sebeplerden dolayı muhasebe elemanları bazı hata ve hilelere başvurabilmektedirler (Kısacık, 2013, s. 22).

Hata, Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlüğünde “istemeyerek ve bilmeyerek yapılan yanlış, kusur, yanılma, yanılğı” olarak tanımlanmaktadır (<http://www.tdk.gov.tr>, 2019). Borçlar Kanunu’nda ise hata; gerçek hakkında bilinçli olmayarak yapılan yanlış veya eksiklik halidir (Kiriktir, 2007, s. 39). Hata finansal tablolarda kasıt unsuru olmadan yapılan yanlışlıkları ifade etmektedir. Buna göre, muhasebe bilgi üretiminde, değerlendirme, kayıt, raporlama ve açıklama konularında kasıt unsuru içermeyen yanlışlıklar hata olarak kabul edilmektedir (Alagöz, 2008, s. 116).

8 Nolu Türkiye Muhasebe Standardı (TMS) olan Muhasebe Politikaları, Muhasebe Tahminlerinde Değişiklikler ve Hatalar standardında hata; finansal tablo kalemlerinin, tarif edilmesi, ölçülmesi, sunulması ve açıklanması esnasında, meydana gelen bilinçli yapılmayan yanlışlıklar olarak tanımlanmaktadır (TMS 8, md.4).

Amerikan Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Enstitüsü (AICPA/American Institute of Certified Public Accountants) tarafından yayınlanan Denetim Standartlarına İlişkin Açıklamalarda (SAS/Statements On Auditing Standards) hata; finansal tabloların hazırlanmasında, hesap kalemleri ile hesaplarda, muhasebe ilkelerinin gerçekleştirilmesinde ve olayların değerlendirilmesindeki, matematiksel yanlışlıklar olarak tanımlanmaktadır (Akatak, 2015, s. 5).

Okay (2011: 41), muhasebe için hata kavramını, “finansal tablolarda ve muhasebe kayıtlarında yapılan matematiksel yanlışlıklar veya muhasebe ilkelerinin uygulanmasında gözden kaçırma ve gerçek bilgilerin kasıtlı olmayarak yanlış beyan edilmesi” olarak tanımlamıştır. Muhasebe hataları; yasalara, yasal mevzuata, genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine ve işletme politikalarına aykırı olan ancak kasıt unsuru içermeyen fiil ve davranışlardır (Topsak, 2009, s. 45).

Muhasebe hataları TMS 8 Muhasebe Politikaları, Muhasebe Tahminlerinde Değişiklikler ve Hatalar Standardı’na göre hatalar cari dönemde tespit edilen hatalar ve geçmiş dönem hataları olarak sınıflandırılmaktadır. Cari dönemde tespit edilen hatalar, finansal tabloların yayımlanmasından önce düzeltilmesi mümkün olan hatalardır. Geçmiş dönem hataları ise cari dönemde tespit edilemeyen ancak bir sonraki dönemde tespit edilerek düzeltilen hatalardır. Geçmiş dönem hataları, işletmenin bir veya daha önceki finansal tablolarında güvenilir bilgiyi kullanmaması sonucu ortaya çıkan ihmal veya yanlış bilgilendirmeler olarak tanımlanmaktadır (TMS 8, md. 5).

Muhasebe hataları, yapılan işlemlerin kayıtlara geçirilmesi sırasında, defter ve belgeler üzerinde matematiksel işlemler yapılırken meydana çıkan hatalardır. Bu hatalar orijinal belgeler üzerinden yapılacak incelemelerle ortaya çıkarılabilmektedir. Muhasebe hataları, insan faktörüne bağlı olarak çalışanlar tarafından yapılabilir. Muhasebe hataları personel bilgi yetersizliği ve dikkatsizliğinden oluşan hatalardır. Genel olarak bunlarda kasıt aranmaz (Işıldak, 2018, s. 8).

Bu tanımlardan yola çıkarak muhasebe hatalarını, kanunlara, genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine ve şirket politikalarına kasıtsız bir biçimde uygunsuz davranmak olarak tanımlayabiliriz. Kısacası, muhasebe hatalarının meydana gelmesinde herhangi bir bilinçli hareket veya amaç yoktur. Günümüz toplumunda ekonominin ve teknolojinin gelişmesi işletmelerin yapılarını karmaşık hale getirmiştir. Bu karmaşık yapı içerisinde, muhasebe işlemlerini gerçekleştiren kişilerin, dikkatsizliği, tecrübesizliği, bilgisizliği ve yanılması gibi çeşitli nedenlerle yaptığı işlemlerde hatanın olması kaçınılmaz hale gelmektedir (Koca, 2010, s. 34). Genellikle işlem ve olaylardaki yanlışlıklar, gerekli özenin gösterilmemesi sebebiyle oluşur. Bu da hatayı hileden ayıran en önemli özelliğidir. (Korucu, 2018, s. 3).

2.2. Muhasebe Hatalarının Nedenleri

Muhasebe hataları genel olarak kasıt unsuru taşımamakla birlikte bilgisizlik, tecrübesizlik, ihmal ve dikkatsizlikten kaynaklanmaktadır.

2.2.1. Bilgisizlik ve Tecrübesizlik

Ekonomi ve teknoloji dünyasında yaşanan gelişmelerle birlikte işletmelerde de git gide karmaşıklaşan bir yapı oluşmaya başlamıştır. Bu karmaşık yapı mali işlemleri de etkilemiş, muhasebe departmanlarında mevzuat ve yasalara daha hakim olan uzman personelleri gerekli kılmıştır (Ayan Anuk, 2015, s. 48). Uzmanlaşmanın zorunlu hale geldiği böyle bir ortamda bilgi ve tecrübe eksikliği bulunan personeller hataların yapılma olasılığını arttıracaktır. Dolayısıyla işletme çalışanlarının kurum içi eğitimlerle desteklenmesi, gerekli görüldüğünde seminer ve konferanslar düzenlenerek yeniliklerden haberdar edilmesi hataları en aza indirebileceği gibi işletmenin verimliliğini de arttıracaktır (Korucu, 2018, s. 4).

2.2.2. İhmal ve Dikkatsizlik

Muhasebeye ait işlemler gerçekleştirilirken, tecrübe ve bilgi kadar gerekli olan diğer şey ise dikkatli ve özenli bir şekilde çalışmalarını sürdürmektir (Kirik, 2007, s. 40).

İhmal kaynaklı hatalar, bir işletmenin hesap işlerinde göstermesi gereken dikkat ve özeni göstermemesi sonucu oluşmaktadır. Çoğu zaman bu ihmal hali suç olarak da algılanabilmektedir (Pamukçu, 2000, s. 5).

Muhasebe hatalarının oluşmasındaki ihmal ve dikkatsizlikler, yapılan çift kayıt yöntemiyle hazırlanan ay sonu mizanlarıyla ve hatalardan zarar görebilecek üçüncü kişilerin uyarılarıyla ortaya çıkmaktadır. Bunun yanında düzenli ve kontrollü bir iş akışının olduğu işletmelerde hataların oluşmasına sebep olan söz konusu nedenler kısa bir süre sonra ortaya çıkmaktadır (Ertürk, 2010, s. 10).

2.2.3. Yorgunluk

Muhasebecilik, yoğun bir tempoda ve belirli bir zaman kısıtı içerisinde yapılan bir meslektir. Gerçekleşen her işlemin ve verilmesi gereken her beyanın, son düzenlenme tarihi bulunmaktadır. Bu nedenle meslek elemanları ve muhasebe mesleğiyle uğraşan kişiler bu yoğun çalışma süresince yorgunluktan kaynaklanan hatalar yapabilmektedirler. Muhasebe çalışanları arasında yapılacak olan iş bölümü ve görev dağılımı ile bu hataların önüne geçilebilir ve oluşabilecek hatalar en aza indirilebilir (Keskin, 2014, s. 6).

2.3. Muhasebe Hatalarının Çeşitleri

Gelişen teknoloji ve artan bilgi ile birlikte muhasebe işlemlerinin bilgisayar ortamına taşınması hataları büyük ölçüde azaltsa da yinede uygulamada sıkça karşılaşılan hata çeşitlerini aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür.

2.3.1. Matematik Hataları

Gerçekleşen muhasebe işlemlerinin defter ve belgeler üzerinde hesaplaması yapılırken karşılaşılan matematiksel hatalardır (Kirik, 2007, s. 40). Örneğin; dönem sonunda satılan ticari malın maliyeti 100 TL iken, 90 TL olarak hesaplanmıştır. Bu durumda kar 10 TL fazla çıkacak ve vergi matrahını etkileyecektir.

Matematiksel hatalar hesaplamalardan kaynaklı olduğu için çift kayıt sistemi ile pek ortaya çıkmamaktadır. Ancak aritmetik yollarla bulunabilmektedir (Çakır, 2004, s. 15).

2.3.2. Kayıt hataları

Bu hatalar, muhasebe işlemlerinin ilgili defterlere kaydedilmesi sırasında ortaya çıkan rakam ve hesap yanlışlıklarıdır (Akatak, 2015, s. 9). Bu hata çeşidini rakam hataları, hesap hataları ve borç-alacak taraflarının karıştırılması şeklinde sınıflandırabiliriz.

Rakam hatası: İlgili tutarın defterlere eksik veya fazla yazılması ya da rakamların yer değiştirmesi sebebiyle yapılan hatalardır (Tanç, 2004, s.8). Örneğin, T işletmesi 11.08.2018 tarihinde Y işletmesine olan vadeli borcuna karşılık 175.000 TL tutarında bir çek vermiştir. Bu işlemin kaydı aşağıdaki gibi yapılmıştır.

_____ 11.08.2018 _____	
320 Satıcılar	157.000
103 Verilen Çekler ve Ödeme Emirleri	157.000

Y işletmesine çek verilmesi

_____ / _____

Bu durumda T işletmesinin 175.000 TL olarak vermiş olduğu çek yevmiye defterine yanlışlıkla 157.000 TL olarak kaydedilmiştir. Bu hatanın 17.09.2018 tarihinde farkedilmiş ve aşağıdaki gibi düzeltilmiştir.

_____ 17.09.2018 _____	
320 Satıcılar	18.000
103 Verilen Çekler ve Ödeme Emirleri	18.000

Hata yapılan kaydın düzeltilmesi

_____ / _____

Hesap Hatası: Bu hata çeşidinde muhasebe işlem ve olayları kayıtlara geçirilirken kanunların ve ilkelerin yanlış yorumlanması sebebiyle farklı hesaplara

kaydedilmesi sonucu oluşmaktadır. Bu hata genellikle hesapların defterler arasındaki nakli sırasında yapılmaktadır (Kirik, 2007, s. 44).

Örnek: K işletmesi 15.11.2018 tarihinde 100.000 TL + %18 KDV tutarında mal satmış ve aşağıdaki kaydı yapmıştır.

_____ 15.11.2018 _____	
100 Kasa.	118.000
600 Yurtiçi Satışlar	100.000
191 İndirilecek KDV	18.000

Mal satış kaydı

_____ / _____

Tahsil edilen KDV tutarı hesaplanan KDV hesabına yazılması gerekirken yanlışlıkla indirilecek KDV hesabına yazılmıştır. Bu durumda indirilecek KDV hesabı borç, hesaplanan KDV hesabı ise alacak yazılarak düzeltme yapılır.

_____ 17.11.2018 _____	
191 İndirilecek KDV	18.000
391 Hesaplanan KDV	18.000

KDV ile ilgili yanlışlığın düzeltilmesi

_____ / _____

Borç ve Alacak Bakiyelerinin Karıştırılması: Muhasebenin temel ilkelerinden biri gerçekleşen işlemler çift taraflı kayıt sistemine göre kayıt altına alınır. Muhasebe işlemleri defterlere kaydedilirken alacak yerine borç, borç yerine alacak tarafına yazılarak bu hata çeşidinin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır (Akatak, 2015, s. 12).

Örnek: X işletmesinin Y işletmesinden 5.000 TL alacağı vardır. X işletmesi 10.01.2019 tarihinde Y işletmesinden 5 ay vadeli bir senet almış ve aşağıdaki gibi kayıt yapmıştır.

_____ 10.01.2019 _____	
120 Alıcılar	5.000
121 Alacak Senetleri	5.000

Y işletmesinden 3 ay vadeli senet alınması

_____ / _____

Görüldüğü gibi yevmiye kaydındaki hesaplar yanlış tarafa kaydedilmiştir. Çünkü X işletmesi alacak senetleri hesabını borçlandırması gerekirken ters kayıt yaparak alacaklandırmış; alıcılar hesabını da alacak tarafına yazması gerekirken borçlu tarafa yazmıştır. Bu durumda, düzeltme için rakamlar iki katına çıkarılarak ters kayıt yapılmalıdır.

_____	10.01.2019	_____
121 Alacak Senetleri	10.000	
	120 Alıcılar	10.000

Senet alış kaydının düzeltilmesi

_____ / _____

2.3.3. Unutma ve Tekrarlama Hataları

Muhasebede sık karşılaşılan hata türlerinden biri de unutma ve tekrarlama hatalarıdır.

Unutma Hataları: Dönemsellik ilkesi gereği muhasebe işlem ve olayları gerçekleştikleri dönemde defterlere kaydedilmelidir. İlgili işlem ve olaylar unutulmuş ve ait olduğu döneme kaydedilmezse unutma hataları ortaya çıkmaktadır. Yapılan incelemeler ve mutabakatlar sırasında fark edilen bu hatalar, meslek elemanları tarafından dönemsellik ilkesi göz önünde bulundurularak derhal kayıt altına alınmalı ve yapılan hata düzeltilmelidir (Aytekin, 2017, s. 56). Örneğin; işletmenin 20.000 TL bedelle sattığı hurda bir malı bedelini tahsil etmediği için kayıt altına almaması bir unutma hatası olarak kabul edilmektedir.

Tekrarlama Hataları: Bu hata, daha önce kaydedilen bir işlemin defter ve belgelere birden fazla kez kaydedilmesi şeklinde meydana gelmektedir. Tekrarlama hatası; aynı belgenin birden fazla kez kullanılması, bir işlemin iki ayrı deftere mükerrer girilmesi veya aynı işlemin farklı tarihlerde farklı olaylarmış gibi kaydedilmesi şeklinde ortaya çıkabilir (Akkılıç, 2015, s. 23).

Örnek: 10.05.2019 tarihinde Güneş işletmesine 15.000 TL elektrik borcu faturası gelmiştir:

	10.05.2019	
730 Genel Üretim Gideri	15.000	
		100 Kasa
		15.000

Elektrik faturasının gelmesi

25.05.2009 tarihinde borç ödenmiş ve kayıtlara alınmıştır:

	25.05.2019	
730 Genel Üretim Gideri	15.000	
		100 Kasa
		15.000

Faturanın ödenmesi

Yukarıda yapılan kayıtların ilkinde faturanın geldiği tarihte ödeme yapılmadığı halde sanki ödeme yapılmış gibi kayıt yapılmıştır. İkinci kayıta ise ödeme yapıldıktan sonra tekrar kayıt altına alınmıştır. Buradaki tekrarlama hatasının düzeltilmesi için ilk kaydı ters yevmiye kaydı ile iptal etmek gerekmektedir.

2.3.4. Bilanço Hataları

Bilanço, işletmenin belli bir tarihteki varlıklarını ve bu varlıkların sağlandığı kaynaklarını gösteren mali bir tablodur (Bayraklı vd. , 2012, s. 73). Bilançolar, işletmelere yatırım yapacak olan kurumların, kredi verenlerin, işletme sahiplerinin ve işletmelerin ilişkide olduğu kurum ve kuruluşların işletmeyle ilgili bilgi ihtiyacını karşılamak için hazırlanır.

Bilançolar hazırlanırken uyulması gereken bazı ilke ve kurallar vardır. Bu ilke ve kurallara uyulmadığı takdirde bazı hatalar meydana gelebilmektedir. Bunlar değerlendirme hatası ve hesap birleştirme hatası olmak üzere 2'ye ayrılır (Aytekin, 2017, s. 57).

Değerleme Hataları: İşletmenin sahip olduğu varlıklar, alacaklar ve borçlar bir takım nedenlerden dolayı zaman içerisinde yıpranmalara veya değişimlere maruz kalabilirler. Örneğin; sabit kıymetlerde aşınmalar, çürümeler meydana gelebilir, alacakların tahsili imkânsızlaşabilir veya stoklarda bozulmalar olabilir. Böyle

durumlarda bilanço kalemlerinin kayıt değerlerinde değişiklik söz konusu olur (Akkılıç, 2015, s. 25)

Meydana gelen bu değişimler eğer ki muhasebe kayıtlarında gösterilmezse bilanço gerçeği yansıtmayacaktır. Bu durumda Vergi Usul Kanunu (V.U.K.)'nun 258-330'uncu maddeleri gereğince uyumsuzluğu gidermek için değerlendirilir. Kanun hükümlerine aykırı yapılan işlemler değerlendirme hatalarını oluşturacaktır (Tanç, 2004, s. 11).

Hesapların Birleştirilmesi: Tek düzen muhasebe sistemine göre yapılan işlemlerin aktif ve pasif olarak farklı hesaplarda takip edilmesi gerekirken, tek bir hesapta izlenmesi veya hesapların karıştırılması sonucu ortaya çıkan hatalardır. Bu hatalar dönem sonu işlemlerine hiçbir etkide bulunmaz fakat bilançonun sahip olması gereken özelliklere aykırı bir durum oluşturur (Aytekin, 2017, s. 58). Örneğin; 120 Alıcılar Hesabıyla 340 Alınan Sipariş Avansları Hesabı yılsonunda birbirine mahsup edilirse aktif hesap alacak bakiyesi vererek hatalı bir işleme sebep olur.

2.3.5. Telafi Edici Hatalar

Bu hata türü en tehlikeli olan hatalardandır. Muhasebe çalışanlarının gerçekleşen bir hatayı gizlemek amacıyla yaptıkları hatadır. Dürüstlük ve güvenden uzak olan bu durumda çalışanlar hatalarını gidermek yerine örtbas etmeyi tercih ederek hileye yönelmektedirler (Korucu, 2018, s. 13).

2.4. TMS 8 - Muhasebe Hataları ve Raporlamaya Etkileri

TMS 8 Muhasebe Politikaları, Muhasebe Tahminlerinde Değişiklikler ve Hatalar standardı 31.12.2005 tarihinden sonra başlayan hesap dönemlerinde uygulanmak üzere 20.10.2005 tarih ve 25972 sayılı Resmi Gazetede yayınlanmıştır. Bu standardın amacı; muhasebe politikalarının belirlenmesi ve uygulanması için gerekli kriterleri belirleyerek muhasebe politika ve tahminlerinde meydana gelecek değişikliklerin düzeltilmesine ilişkin esasları düzenlemektir (Akkılıç, 2015, 26).

TMS 8' e göre; işletmeler geçmiş dönemlerde oluşturulan ya da cari döneme ait finansal tablolarını oluştururken bilgiyi etkin bir şekilde kullanmadıkları için birtakım

hatalar yapmaktadır. Seçilen muhasebe politikalarının yanlış uygulaması da bu hatalara sebep olmaktadır. İşletme daha önceki dönemlerde yapmış olduğu muhasebe hatalarını fark ettiğinde ilk hatanın gerçekleştiği zamandan bugüne kadar olan tüm finansal tablolarda düzeltme işlemi yapılmalıdır (Akatak, 2015, s.18).

Düzeltilme esnasında yapılması gerekenleri aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz (Korucu, 2018, s.14):

- Hatanın yapılmış olduğu dönem ile cari dönem verileri karşılaştırılmalı ve yeniden düzenlenmelidir.
- Hatanın yapılmış olduğu dönemde gerekli düzeltme yapıldıktan sonra oluşan kar ya da zarar cari dönemin kar ya da zararına eklenmez veya çıkarılmaz. Hatanın olduğu dönemden itibaren oluşturulan tüm finansal tabloların içeriği değiştirilir.
- Eğer hata, oluşturulan en eski finansal tablodan da önce gerçekleşmişse açılıştaki varlık, kaynak ve özsermaye hesaplarının da değiştirilmesi gerekir.

BÖLÜM III

MUHASEBEDE HİLE

3.1. Hilenin Tanımı

İşletme üzerinde söz sahibi olan yöneticilerin, yatırımcıların, çalışanların ve hatta devletin işletmeden beklentileri birbirinden çok farklı olsa da hepsinin ortak noktası sahip olunan varlıklar ve kaynaklardır. Ortak amaç çerçevesinde olan bu beklentilerin işletme çalışanları tarafından karşılanmaya çalışılması hileli bir ortamı da beraberinde getirmektedir (Kaya, 2013, s. 8).

İngilizcede “fraud” kelimesinin Türkçe karşılığı olan hile, günümüzde işletmelerin iflasına sebep olabilecek kadar tehlikeli bir unsurdur. Kapsamı ve uygulama alanı çokça geniş olan bu kavramı çeşitli şekillerde tanımlamak mümkündür.

Türk Dil Kurumu’na göre hile, *Birini aldatmak, yanıltmak için yapılan düzen, dolap, oyun, ayak oyunu, alavere dalavere, desise, entrikadır* (www.tdk.gov.tr).

Sertifikalı Hile Denetçileri Derneği (Association of Certified Fraud Examiner/ACFE) hileyi, *bilinen bir doğrunun gizlenmesi yada karşıdaki kişinin zararına hareket edilmesini ikna etmek için bir materyalin gerçeğinin gizlenmesi* olarak tanımlanmaktadır.

Sermaye Piyasası Kurulu tarafından çıkarılan Seri X, No:22 Sayılı Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğin 6. Kısım, 4. Maddesine göre hile ve usulsüzlük *“işletme yönetimdekiler ile yönetimden sorumlu kişilerin, işletme çalışanlarının ya da üçüncü şahısların kasıtlı olarak adil veya yasal olmayan bir*

menfaat sağlamak amacıyla aldatma içeren davranışlarda bulunmaları” olarak ifade edilmiştir (www.spk.gov.tr).

Borçlar hukukunda ise hile, *kişileri, kurum ve kuruluşları sözleşmeye teşvik etmek maksadıyla gerçek olmayan beyanlar ile kasıtlı olarak kişide yanlış bir kanaat oluşturmak veya yanlış kanaatin devamını sağlayacak şekilde hareket etmektir* (Karaca, 2018, s. 16).

Hile, işletmeye ait varlıkların ve hakların bir başkası tarafından başka kişi veya grubun zararına olacak şekilde kendi menfaati için kullanılması, çalınması veya zimmete geçirilmesidir. Muhasebe hataları bilgi ve dikkat eksikliği neticesinde oluşurken muhasebe hileleri ise kasten yapılmaktadır. Hile kasıtlı olarak yapıldığı için tespit edilmesi ve farkına varılması da oldukça zordur (Öztoprak, 2017, s. 53).

Muhasebe hilesi “gerçekten olmuş işlem ve hesapların defter, kayıt ve belgeler üzerinde kasıtlı hareketlerle, vergi matrahının azaltılması amacıyla yapılan işlemlerdir (www.muhasabetr.com., 10.05.2019).

Yukarıdaki tanımlardan da anlaşılacağı üzere hile yapılırken, gizli olması, hile yapanın kendine fayda sağlaması, işletmenin zarar görmesi ve mutlaka kasıt unsurunun bulunması gerekmektedir. Hatayı hileden ayıran en önemli özellik de zaten kasıt unsurunun bulunması yani kişinin ne yaptığının farkında olmasıdır (Cengiz, 2016, s. 11).

Muhasebe sisteminde hatalar genel olarak kayıtlar üzerinde ve bilinçsiz bir şekilde yapılırken, hileler belgeler üzerinde isteyerek ve bilerek yapılır. Bu yüzden yapılan hile çabuk farkedilmez, ortaya kendiliğinden çıkması da beklenemez (Yardımcıoğlu vd. , 2014, s. 178). Ayrıca yapılan hilelerin hepsini bir araya getirmek oldukça güçtür. Çünkü insan zekâ yapısı gereği sürekli bir arayış ve yenilik peşindedir. Dolayısıyla yapılan işlemin hata mı hile mi olduğunu ayırt etmek pek de mümkün olmamaktadır.

İşletme yöneticileri tarafından yapılan muhasebe hileleri özellikle 20. ve 21. yy.’da yaşanan skandallarla birlikte büyük bir yankı uyandırmıştır. Enron, Worldcom ve Xerox şirketlerinde yapılan yolsuzluklar başta olmak üzere ülkemizde yaşanan diğer skandallar bu şirketlerin iflas etmesine sebep olurken, yine bu şirketlerin hisse paylarını

elinde bulunduran küçük yatırımcıları da zarara uğratmıştır. O an için avantajlı bir konum sağlayan bu hileler, finansal tablolarda kendini göstermesiyle birlikte başta yönetici ve çalışanların sonrasında devletin, yatırımcıların ve 3. kişilerin olumsuz etkilenmesine neden olmaktadır. Bu olumsuzlukları en aza indirmek için çıkarılan yasalarla beraber bağımsız denetim çalışmaları arttırılmalı, denetçiler denetim sırasında hile riskini göz önünde bulundurmalıdır (Akatak, 2015, s. 21).

3.2. Hilenin Özellikleri

Yapılan çeşitli hile tanımlamalarından sonra hilenin özelliklerini sıralayacak olursak (Bozkurt, 2011, s. 60);

- ❖ Hileye başvuran kişi bunu kasıtlı olarak yapmalıdır.
- ❖ Hile, hileyi yapan kişiler tarafından gizlice gerçekleştirilir.
- ❖ Hileyi yapan kişinin amacı kendine yarar sağlamaktır.
- ❖ Hile eylemi gerçekleştiğinde bir taraf mutlaka zarar görmelidir.
- ❖ Hilede zarar gören kişi aldatılmaktadır.

3.3. Hile Grupları

İnsanoğlu yapısı gereği kısa zamanda kolay yoldan zengin olmak, rahat bir yaşam sürmek ve en iyi mevkide bulunmak ister. Bu istek ve arzular zamanla yerini hırsla ve doyumsuzluğa bırakarak kişileri çeşitli yollar aramaya teşvik edebilir. Tablo 1'de hile çeşitleri, hileyi yapanlar, yapılan hileli işlemlerden mağdur olan taraflar görülmektedir.

Tablo 1

Muhasebede Hile Çeşitleri

Hile Çeşidi	Hileyi Yapan	Mağdur Olan	Açıklama
Çalışan Hilesi	Çalışanlar	İşveren	Zimmete geçirme ve kötüye kullanma
Yönetim Hilesi	Tepe Yönetimi	Finansal Tablolarla İlgilenenler	Finansal tablo rakamlarını olduğundan farklı gösterme
Yatırım Hilesi	Bireyler	Yatırımcılar	Yatırıma para yatırma
Satıcı Hilesi	Satıcılar	Alıcılar	Fiyatları şişirme ve teslimattan önce ödeme alma
Müşteri Hilesi	Müşteriler	Satıcılar	Satıcıyı aldatma

Kaynak: Nazlı, 2014, s. 25

Gelişen teknoloji ve bilgiye ulaşma kolaylığı ile yönetici ve çalışanlar işletmelerin finansal durumunu daha iyi göstermek için belge ve kayıtlar üzerinde çeşitli hileler yapmaktadır. Buna göre hileler yapılış amaçlarına göre başta işletme sahipleri ve çalışanları olmak üzere çeşitli gruplara ayrılarak incelenmektedir (Aytekin, 2017, s. 72).

3.3.1. Çalışan Hileleri

Çalışan hileleri, işletme çalışanları tarafından işletmeye ait varlıkları zimmete geçirmek maksadıyla kasıtlı olarak uygunsuz bir biçimde kullanmaktır (Karakaya, 2016, s. 159). İşletme çalışanlarının yapmış oldukları hileler sadece hırsızlık ya da zimmete geçirme olarak algılanmamalıdır. İşletmeye ait varlık ve kaynakların kişisel çıkarlar ve özel işler için haksız yere kullanılması da hile olarak nitelendirilir (Ertürk, 2010, s. 23).

Küreselleşen dünyada artan rekabetle birlikte çalışan hileleri son yıllarda önemli bir artış göstermiştir. İşletmelerin uğradıkları zararlar aynı zamanda ülke ekonomisini de olumsuz etkilemektedir. Hatta tek bir kişinin yaptığı hile kocaman bir şirketi iflasa sürükleyebilmektedir. Üstelik endüstriyel gelişme arttıkça çalışan sayısı da artmakta ve otomasyon sistemlerinin sağladığı kolaylıkla hilelerin tespiti ve önlenmesi de güçleşmektedir (Akkılıç, 2015, s. 47).

Çalışan tarafından doğrudan yapılan hilelerde, hayali bir işletme kurulur ve kasadan nakit, çek-senet veya demirbaş gibi varlıklar çalınır. Yapılan bu işlem ise direkt olarak çalışanın hesabına aktarılır (Engin, 2018, s. 43).

Dolaylı hilede ise, çalışan ve işletme haricinde 3. bir taraf daha vardır. Bu taraf satıcı, müşteri ya da işletmeyle ilgili herhangi bir kişi olabilir. İşletme çalışanı 3. kişilerden aldığı rüşvet ile sağladığı faydaya onları da ortak etmektedir (Engin, 2018, s. 43).

Çalışanlar tarafından yapılan hileler çok çeşitli olmakla birlikte genelini şu şekilde sıralayabiliriz (Çayır, 2018, s. 37);

- Yapılan nakit tahsilatları makbuz düzenlemeyerek zimmete geçirme
- Maddi ya da fikri mülkiyet haklarını kötüye kullanma
- Depoda bulunan stokları kullanma veya satma
- Hesaplarda değişiklik yaparak çek ve senetleri çalma
- Gerçekte olmayan satıcılara ve borçlara ödeme yapma
- Gider hesaplarını şişirerek yapılan ödemeleri kendi hesabına geçirme
- İşletme varlıklarını kendi amacı için kullanma
- Farklı şekillerde oluşan birtakım alacakları bireysel hesaba geçirme
- Yetki dışında indirim yapma
- Fazla sipariş vererek kişisel çıkar sağlama
- Rüşvet alma

3.3.2. Yönetim Hileleri

İşletme yöneticileri işletmenin finansal durumunu olduğundan daha iyi veya daha kötü göstermek amacıyla finansal tablolarda değişiklik yaparlar. Burada amaç, daha iyi göstererek prim almak ve yatırımcıların ilgisini çekmek, daha kötü göstererek ise kardan ve vergiden kaçınmaktır. Muhasebe departmanının tepe yönetim tarafından kontrol altında olduğu işletmelerde bu hilelerin görülme ihtimali daha yüksektir (<http://www.muhasabetr.com>, 2019).

Bu tür hileler çoğunlukla büyük kayıplara neden olan önemli hile türlerinden biridir. Yönetim birtakım değişiklikler yaparak işletmenin durumunu olduğundan farklı göstermekte, makyajlama yaparak verileri maskeleymektedir (Çetin, 2018, s. 34).

Yöneticilerin finansal tablo kullanıcılarını yanıltmak için yaptıkları hileler aşağıdaki gibidir (<https://yusufartar.com>, 2019);

- ❖ Faaliyetleri etkilemek amacıyla dönem sonlarında gerçekleşmeyen işlemlerin varmış gibi yevmiye kayıtlarını yapmak
- ❖ Tahakkuk eden olayları kaydetmemek ya da zamanından önce veya sonra kaydetmek
- ❖ Muhasebe tahminlerini kural dışı yaparak hesap sonuçlarını etkilemek
- ❖ Tam açıklama kavramını ihlal ederek ilgili kişileri yanıltmak
- ❖ Reeskont, amortisman ve karşılık ayırma gibi işlemler için uygulanan politikaları her yıl değiştirmek ve bunu dipnotlarda açıklamamak
- ❖ Finansal tabloların hazırlanmasını sağlayan muhasebe kayıtlarını değiştirecek sahte ve yanıltıcı belgeler kullanmak

3.3.3. Yatırım Hileleri

Bu hile herhangi bir değeri olmayan ya da gerçekte hiç yapılmamış olan yatırımlara yatırımcıların para harcamasını sağlayarak onları kandırmak esasına dayanır. Aslında hiç var olmayan bu yatırıma harcama yapan yatırımcılar zarara uğrarken, yatırımcıları kandıranlar bu işten haksız kazanç sağlar (Çetin, 2018 s. 35).

Yönetim hilelerinde finansal tablolar üzerinde değişiklik yapılırken, yatırım hilelerinde işletmenin değiştirilen tabloları yatırım yapılacak kişilere sunulur. Yatırım hileleri çok çeşitli olmakla beraber en önemli 5 yatırım hilesi aşağıda açıklanmıştır (Mengi ve Türkmen, 2013, s. 34):

➤ **Ponzi Hilesi:** Diğer adıyla Saadet Zinciri olarak bilinen Ponzi Hilesi, ilk kez 1910 yılında Charles Ponzi tarafından uygulanmıştır. Birkaç hilekâr yatırımcının bir araya gelerek insanları yüksek kar elde etmek amacıyla kandırdığı sistemde ilk başta beklentiler karşılanır. Kar elde eden yatırımcılar bu yatırımın sağladığı kazançları başkalarına da anlatarak sisteme yeni insanlar dâhil edilir. Böylece her yeni gelen yatırımcının parası bir önceki yatırımcıya aktarılarak sistemin gelişmesi sağlanır fakat ilerleyen zamanlarda bu sisteme yeni yatırımcılar dâhil olmazsa sistem çöker.

Yıllarca birçok kişi tarafından kullanılan bu hile yönteminin en son örneği Madoff Skandalı'dır. Nasdaq Borsası eski başkanı Bernard Madoff, yıllarca Ponzi hilesini kullanarak bir nevi borcu borçla ödemeye çalışmış fakat başarılı olamamıştır.

Bunun sonucunda bir İngiliz bankası olan HSBC Bank, yaklaşık 1 milyar dolar kaybederek Ponzi hilesinin kurbanları arasında yerini almıştır.

➤ **Piramit Hilesi:** Piramit satış dolandırıcılığı; iş dünyasında yatırım yapılacak olan bir düzene sadece katılmakla kalmayıp ayrıca yeni üyeler getirerek de kar elde edilmesidir.

Örneğin; sisteme giren bir yatırımcı bir miktar ödeme yaparak yatırıma dahil olur. Bu kısımda herhangi bir aykırılık yoktur. Daha sonra yatırımcı başkalarını bu sisteme katılması için teşvik eder. Buradan sonra sisteme dahil ettiği her yatırımcı için kar payı elde eder. Bu sürecin devam edebilmesi için çok fazla katılımcıya ihtiyaç olduğundan bir süre sonra sistem bozulur.

Her ne kadar adı satış düzeni olsa da aslında herhangi bir ürün ya da hizmet söz konusu değildir. Sistem kendini yeni katılımcılardan elde edilen paralarla devam ettirir.

➤ **Nijeryalı Hilesi:** Elektronik posta ile gerçekleştirilen bir hile türüdür. Bulunduğu ülkede kanun dışı bir miktar parası olduğunu söyleyen kişi gönderdiği mailde bu parayı başka bir ülkeye transfer etmek istediğini belirtir. Kendisine yardım edilmesi karşılığında da bu paranın belli bir yüzdesini yardım eden kişiye vereceğini söyler. Ancak bu işlemin gerçekleşebilmesi için yardım edecek kişinin tüm kişisel bilgilerini paylaşması, alacağı parayı önce kendi isteği ile karşı tarafa göndermesi ve tüm bunları gizli tutması gerekmektedir.

Nijeryalı 419 Hilesi olarak da bilinen bu hile türü ilk başlarda Afrika'da görülse de şuanda tüm dünyada büyük bir sorun haline gelmiştir.

3.3.4. Satıcı Hileleri

İşletmeye mal veya hizmet satan satıcılar tarafından yapılan hilelerdir. Satıcı hileyi tek başına veya işletme içerisinden çalışan birinden yardım alarak yapar. Örneğin; bir mal işletmeye normalinden yüksek bir fiyata satılabilir, mal teslimatı eksik yapılabilir, yüksek kaliteli mal sipariş eden işletmeye düşük kaliteli mal gönderilebilir ya da mallar hiç teslim edilmeyebilir. Günümüzde çok yaygın olan bu hile yöntemi en çok kamu kurumlarına karşı yapılmaktadır (Alptekin, 2016, s. 16).

3.3.5. Müşteri Hileleri

Müşteri hileleri genellikle işletme çalışanlarının yardımıyla yapılır. Bu hile türünde işletme satın aldığı mal veya hizmet karşılığında satıcıya karşılıksız çek verebilir. Satıcı almadığı nakde karşılık mal ve hizmetini teslim ettiği için zarara uğramaktadır. Burada mağdur olan kişi satıcı olduğu için “işletme dışı hileler” olarak da adlandırılır (Bayrak, 2016, s. 44).

3.4. Hile Türleri

Muhasebede yapılan hileler çok çeşitli olmakla beraber literatürde temel alınan hile türleri aşağıdaki gibidir.

3.4.1. Kasti Hatalar

Unutulma ve bilgisizlik sonucu meydana gelen hataların kişisel çıkar sağlamak için kasti olarak yapılmasıdır. Bu hile türünde yapılan şeyin hata mı yoksa kasıtlı olarak yapılan bir hile mi olduğunu anlamak oldukça güçtür. Bu yüzden kasıt unsuru bulunana kadar yapılan şey hata olarak nitelendirilir (Alptekin, 2016, s. 23). Örneğin; X işletmesi Y işletmesinden satın aldığı 12.000 TL’lik malı 120.000 TL olarak kaydetmiştir. Artan maliyet dönem karını aynı oranda azaltacaktır. Eğer bu yanlışlık vergiden kaçınma maksadıyla kasti olarak yapıldıysa o zaman hile olarak değerlendirilir.

3.4.2. Kayıt Dışı İşlemler

Kayıt dışı işlemler, kanunlarla yasaklanan işlemleri yapmak yada kanunun yasaklamadığı halde kasten kayıt altına alınmayan işlemlerdir. Kısaca kanun koyucu otoritelerin kontrolü dışında olan tüm işlemlerdir. Örneğin; vergiden kaçınma adına belge almamak, düzenlememek ya da var olan belgeleri kayıtlarda göstermemektir (Demir, 2015, s. 22).

3.4.3. Zamanından Önce veya Sonra Kayıt

İşletmeler muhasebe olaylarını gerçekleştiği anda sistemli ve doğru bir şekilde kayıtlara almalıdır. İşlemin gerçekleştiği tarih ile kayıt tarihi arasında fark olması özellikle muhasebenin temel ilkelerinden olan dönemsellik kavramına aykırıdır. Dolayısıyla meydana gelen bir olayın zamanından önce veya sonra kaydedilmesi burada bir menfaatin bulunduğunu gösterir (Okay, 2011, s. 60).

Örneğin; 2018 yılı karının yüksek çıkması için kayıtlara alınmayan 150.000 TL'lik gider faturası 01.01.2019 tarihinde kayıtlara alınmıştır (Cengiz, 2016, s. 30).

770 Genel Yönetim Giderleri	150.000
-----------------------------	---------

320 Satıcılar	150.000
---------------	---------

Hileli muhasebe kaydı

--	--

Dönemsellik kavramına aykırı olarak yapılan kayıt aşağıdaki gibi düzeltilmelidir:

681 Önceki Dönem Gider ve Zarar	150.000
---------------------------------	---------

320 Satıcılar	150.000
---------------	---------

950 Kanunen Kabul Edilmeyen Gider	150.000
-----------------------------------	---------

951 Kanunen Kabul Edilmeyen Gider	150.000
-----------------------------------	---------

3.4.4. Uydurma Hesaplar ve Belge Sahtekârlığı

Uydurma hesaplar; bir kazancı gizlemek veya giderleri arttırmak amacıyla gerçekte olmayan kişiler hesabına hayali ve yanıltıcı kalemler oluşturmaktır. Daha sonra bu hesaplar uygun bir karşılaştırma ile kapatılır (Özad, 2019, s. 28).

Örneğin; olduğundan yüksek bir fiyatla A kişisine satılan 10.000 TL'lik bir mal B kişisi adına normal fiyatı olan 8.000 TL üzerinden kayıtlara alınır. Böylece oluşan fark da gizlenmiş olur.

Belge sahtekârlığı ise, muhasebe işlemlerine ait evraklar aracılığıyla yapılır. Literatürde en fazla kullanılan muhasebe hilesidir. Bir belgenin sahte sayılabilmesi için ya hem kendisi hem de içeriği sahte olmalı ya da kendisi gerçek olup içeriği sahte olmalıdır (Demir, 2015, s. 24).

Uydurma hesapların ve sahte belgelerin kullanım amaçlarını aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür (Tanç, 2014, s. 25):

- ❖ Vergi kaçırmak ya da vergiden kaçınmak
- ❖ İşletmenin durumunu olduğundan daha iyi yada kötü göstermek
- ❖ İşletme içerisinde gerçekleşen yolsuzlukları gizlemek
- ❖ Ödenen vergileri iade alabilmek için giderleri yüksek göstermek
- ❖ Teşviklerden faydalanmak
- ❖ Gayri resmî malları denkleştirmek
- ❖ Geliri zimmete geçirmek

3.4.5. Bilanço Hileleri

İşletmenin belli bir zamanda sahip olduğu varlıklarla bu varlıkları finanse ettiği kaynakları gösteren finansal tabloya bilanço denilmektedir. Bilançonun, ilgili kişi ve kurumların ihtiyaçlarına cevap verebilmesi için doğru, kesin, açık ve güncel olması gerekmektedir. Bilanço hilesi ise tüm bunların tersine işletme hakkında yanlış ve yanıltıcı bilgi vererek bilançoyu olduğundan farklı düzenlemektir (Keskin, 2014, s. 31).

Bilanço makyajlama olarak da bilinen bu hileler amacına göre, işletme durumunu gerçeğinden daha iyi ya da kötü göstermek olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (Kirik, 2007, s. 60):

➤ **Bilanço Güzelleştirmesi:** Bilançoju iyi yönde maskeleyerek işletmeyi daha güçlü göstermektir. Bunun sebebi; bankalardan daha çok kredi alabilmek, işletmenin imajını güçlendirmek, yeni ortak dâhil etmek ve hisse senedi fiyatlarını yükseltmek

olarak gösterilebilir. Bilançoğu güzelleştirmek adına aşağıdaki yöntemleri kullanılmaktadır (Çakır, 2004, s. 27);

- Döviz cinsinden olan borçları değerlememek
- Amortisman ayırmamak
- Alacak karşılığı ayırmamak
- Ortakların şahsiyetine ait varlıkları işletmeye aitmiş gibi göstermek
- Giderlerin belli bir kısmını diğer dönemlerde göstermek

➤ **Bilanço Kötüleştirmesi:** Bilanço güzelleştirmenin tam tersi olan bu durumda bilanço olumsuz yönde maskelenerek işletme normalden kötü bir şekilde gösterilir. Bu hilenin amacı ise; vergi kaçırmak, kar dağıtmak istememek ya da alacaklılara karşı finansal durumu kötü göstermektir.

3.4.6. Bilgisayar Hileleri

Bilgisayarlar her ne kadar günlük hayatımızı kolaylaştıran nimetlerden biri gibi görünse de zaman zaman sistemsel hatalar yapabilmektedir. Örneğin; hazırladığımız bir raporda hesaplamaları yanlış yapabilir ya da kullandığımız muhasebe programlarında yaptığımız kayıtları kaydetmemiş veya yanlış hesaplara aktarmış olabilir. Dolayısıyla bilgisayar yardımıyla yaptığımız her işlemi doğru olarak kabul etmemek ve gerekli kontrolleri yapmak gerekmektedir. Kimi zaman bu durum kişiler tarafından kasıtlı olarak bilgisayar ortamında saklanan verilerle yapılmakta ve bilgisayar hileleri meydana gelmektedir (Akatak, 2015, s. 26).

3.4.7. Varlıkların Kötüye Kullanımı

Varlıkların kötüye kullanılması, işletmenin varlıklarının çalınmasını ifade etmektedir. Bu tür hileler genelde işletme çalışanları tarafından nispeten küçük tutarlarla yapılır. Burada amaç, kişisel çıkar ve menfaat elde etmektir. Çalışanlar işletmenin varlıklarını zimmetine geçirebileceği gibi amacı dışında kişisel yarar sağlamak için de kullanılabilir (Akatak, 2015, s. 29).

Varlıkların kötüye kullanımı için pek çok farklı yöntem bulunmaktadır (<http://consulta.com.tr>, 2019):

- ❖ Alacak tahsilatlarının zimmete geçirilmesi
- ❖ Kayıtlardan silinmiş olan alacakların sonradan gelen tahsilatını kendi hesabına aktarmak
- ❖ Depoda bulunan stokları çalmak ya da usulsüz bir şekilde kişisel çıkar için kullanmak
- ❖ İşletme bilgilerinin rüşvet karşılığı rakip işletmelere satılması

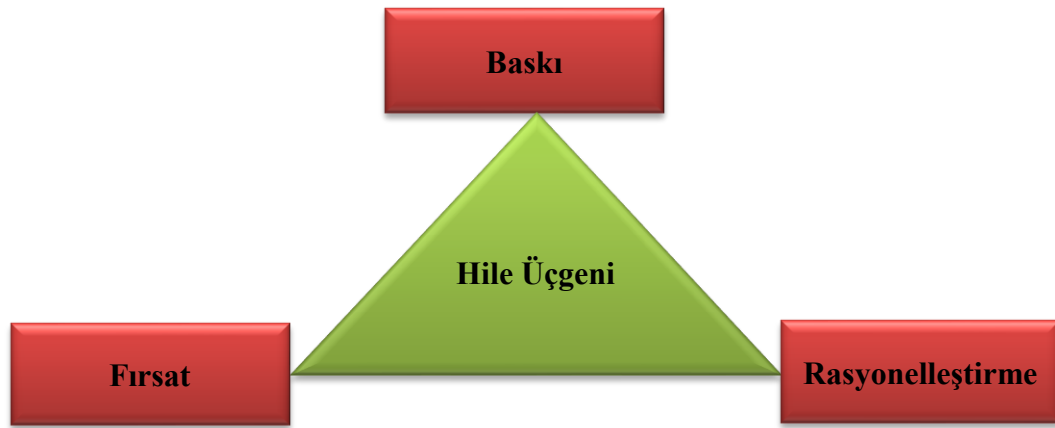
3.5. Hilenin Unsurları ve Hile Üçgeni

Hile üçgeni, bir kişinin hileli işlem yapmasına neden olan faktörleri anlatan bir modeldir. Bu faktörler temelde baskı, fırsat ve rasyonelleştirmedir. İlk olarak bir organize suç araştırmasında Donald R. Cressey tarafından kullanılan model, daha sonra Joseph T. Wells tarafından geliştirilmiştir (Yazıcı, 2018, s. 846).

SAS 99 hile üçgenini değerlendirerek hileli finansal raporlamanın olabilmesi için üç unsurunda gerekliliğinden bahsetmiştir. Bunlar; kişiyi hile yapmaya iten baskı, hileyi gerçekleştirmesini kolaylaştıran fırsatlar ve kişiyi hile yapmada haklı kılan rasyonelleştirmedir. Bu üç unsurun da varlığı halinde denetçi hileyi değerlendirme hususunda bilgi sahibi olabilmektedir (Turgut, 2015, s. 14).

Daha önce de bahsedildiği gibi hileler çeşitli kişiler tarafından yapılabilmektedir. Çalışanlar yaptıkları hilelerle direkt olarak kendilerine yarar sağlamakta iken yöneticiler ise genellikle işletmenin yararı için hileye yönelmektedir. Ne amaçla olursa olsun belirtilen bu üç unsur hilenin ortaya çıkmasındaki en temel unsurlardır (Öztoprak, 2017, s. 56).

Hile sadece ekonomik güçlükler ya da rekabetçi koşullardan dolayı yapılmaz. İnsanlar sosyo - kültürel ve politik sebeplerden dolayı da hileye başvurmaktadır. Doğru olmanın ve dürüst davranmanın takdir görmediği ve her daim daha çok kazanan olmanın öne çıktığı günümüz toplumlarında her türlü suçun ve hilenin olması da gayet normal algılanacaktır (Altınsoy, 2011, s. 48).



Şekil 1. Hile Üçgeni

Kaynak: Ramos, (2003: 28)

3.5.1. Baskı

En temel anlamda baskı; kişilerin özgürlüklerini engelleyen ve onları kendi arzu ve iradelerine karşı davranmaya yönlendiren bir eylemdir (Akatak, 2015, s. 32). Hile üçgeninin ilk adımı olan baskı unsuru kişilerin işletme içerisindeki yaşantısında meydana gelen olayları ifade etmektedir. Baskı mali konularda olabileceği gibi kişinin kötü huylara sahip olmasından ya da işletmenin stresli ortamından da kaynaklanabilir (Engin, 2018, s. 58).

Mali nitelikli baskılar; kişilerin paraya olan ihtiyaçları nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Daha çok kazanma hırsı, daha iyi bir yaşam sürme isteği, yapılan yüksek harcamalar ve borçlar ile ani oluşan ihtiyaçlar bu tür baskılara örnek verilebilir. Senelerce aynı işletmede çalışan bir kişi herhangi bir nedenle hileye yönelebilir çünkü mali nitelikli baskılar beklenmedik bir zamanda ortaya çıkabilir (Akkılıç, 2015, s. 47).

Yönetici ya da çalışan alkol, uyuşturucu veya kumar gibi kötü huylara sahip olabilir. İşinde çok başarılı olan kişi sahip olduğu bu bağımlılıkları devam ettirebilmek için hileye başvurabilir (Nazlı, 2014, s. 31).

Ya da tüm bunların dışında yöneticiler, yaptığı işten mutlu olmama, haksızlığa uğrayarak beklediği terfiyi alamama, gereğinden düşük ücretle çalışma gibi nedenlerle de hileye başvurumaktadırlar.

3.5.2. Fırsat

Fırsat kavramı; kişilerin planladıkları hileli eylemi gerçekleştirmek için uygun ortamı beklemesidir. Yani hile yapmaya karar veren bir çalışanın işletme içerisinde etkin olmayan iç kontrol sisteminin meydana getirdiği boşluktan yararlanmasıdır (Engin, 2018, s. 61).

Diğer iki unsurun aksine işletme yöneticileri hile yapmayı kolaylaştıran fırsatları aşağıdaki yollarla ortadan kaldırarak işletmede oluşabilecek hileleri önleyebilir (Çetin, 2018, s. 40);

- ❖ İç kontrol mekanizmasını güçlendirmek
- ❖ Çalışanlarla iletişime geçerek doğru ve yanlış anlatmak
- ❖ Dürüst kişilerle çalışmak
- ❖ Görev ayrılığı ilkesini benimsemek
- ❖ Güçlü organizasyon yapıları oluşturmak

3.5.3. Rasyonelleştirme

Son olarak hileyi yapan kişi tüm bu unsurların varlığı halinde kendine bir savunma mekanizması oluşturur ve yaptığını doğru olarak algılar. Yani kişi yaptığı eylemin haklılığını göstermek için birtakım nedenler koyar ve kendi vicdanını rahatlatmaya çalışır. Örneğin; “parayı ödünç almıştım, bunu zaten herkes yapıyor, aslında hakkım olandı” gibi cümlelerin arkasına saklanır. Oluşturulacak ahlak kurallarıyla ve bu kurallara uyulmadığında uygulanacak yaptırımların anlatılmasıyla kişilerin kendini haklı gösterme çabası da ortadan kalkacaktır (Baskan, 2013, s. 14).

Aşağıda hilenin unsurlarından biri olan rasyonelleştirmeyi açıklayan bir örnek olay verilmiştir. “Gürel YMM A.Ş. Baker Tilly International”ın denetlediği bir işletmede gerçekleşen olayda, teoride sıralanan unsurların tamamının açıkça gerçekleştiği görülmektedir (Alptekin, 2016, s. 41).

D.....B. San. ve Tic. A.Ş firmasının mali işler bölümünde çalışan Y.C. , yükseköğretim mezunu, geliri orta düzeyli bir aileden gelen, yeni evli muhasebe ve finansman sorumlusu (asgari ücretin dört katı ücret almaktadır) ve M.E. isimli dar gelirli bir aileden gelen, yeni evli ve altı aylık bir çocuğu olan, ticaret lisesi mezunu, muhasebe

ve finansman elemanıdır (asgari ücretin %50 fazlası kadar ücret almaktadır). Bu iki personelde işletmede 10 yıllık bir tecrübeye sahip olup, yöneticiler ile aralarında sıkı bir güven ilişkisi bulunmaktadır. Bölümün sorumlusu olan Y.C., cari hesap takibi ile alakalı her türlü kayıt, tahsilat ve ödeme işlemlerini M.E.' ye vermiştir. Kendisi aynı zamanda gelen çek ve senetleri bir liste halinde kasada saklamaktadır. 02.06.2015 tarihinde bir satış gerçekleşmiş, alıcı (A)'ya kesilen 400.000 TL mal bedeli + 72.000 TL KDV = 472.000 TL'lik satış faturası M.E. tarafından muhasebe kayıtlarına aşağıdaki şekilde geçirilmiştir:

Kayıt 1:

120. Alıcılar	472.000
600. Yurtiçi Satışlar	400.000
391. Hesaplanan KDV	72.000

03.06.2015 tarihinde ise bir mal alışı yapılmış ve satıcı (B)'den gelen bir alış faturası 500.000 TL mal bedeli + 90.000 TL KDV = 590.000 TL olarak kaydedilmiştir:

Kayıt 2:

150. İlk Madde Malzeme	500.000
191. İndirilecek KDV	90.000
320. Satıcılar	590.000

Alıcı (A) 06.06.2015 tarihinde 472.000 TL borcuna karşılık, 236.000 TL tutarında vadeleri arasında bir ay ara olan iki adet çek vermiştir.

Bunun üzerine M.E. yapmış olduğu 1. muhasebe kaydında aşağıdaki şekilde değişiklik yapmıştır:

120. Alıcılar	236.000
600. Yurtiçi Satışlar	200.000
391. Hesaplanan KDV	36.000

Hemen arkasından 2. Kayıtta da bir değişiklik yapmıştır:

150. İlk Madde Malzeme	700.000
191. İndirilecek KDV	126.000
320. Satıcılar	826.000

M.E. 2. kayıttaki satıcıya olan borç tutarını 1. kayıtta boşa çıkan çek tutarı kadar arttırmış ve Y.C.’nin kayıtlarında da düzeltme yaparak o çeki (B)’ ye çıkmış olarak göstermiştir. Böylece (B)’ nin asıl borcu olan 590.000 TL nakit ödenmiş, 236.000 TL’lik boşa kalan çeki ise zimmetine geçirmiştir. Ödeme ve tahsilat konusunda bir eksiklik olmadığı için firmalarla sıfır bakiye mutabakatı da yapmış ve yazışmalar Y.C.’nin dosyasında yerini alarak M.E.’ nin yapmış olduğu işleme dayanak oluşturmuştur.

Bir süre sonra yapılan denetim sırasında KDV hesaplarının muavin dökümlerinin tutmaması ile olay ortaya çıkarılmıştır. Soruşturma sırasında yaptıklarını itiraf eden M.E. gerekçe olarak aldığı ücretin çok az olduğunu, geçim sıkıntısı çektiği için bankadan aldığı krediyi ödeyemediğini belirtmiştir. Tesadüfen yakalanan M.E. pişman olduğunu dile getirmiştir.

Burada M.E.’nin düşük ücret alarak bankaya borçlanması “*baskı*” unsurunu oluşturmuş, Y.C. tarafından verilen cari hesap takibi görevi hile yapması için bir “*fırsat*” yaratmış ve az maaş verilerek haksızlık yapıldığını söyleyerek kendisini “*haklı göstermek*” istemiştir. Dolayısıyla hilenin yapılabilmesi için gerekli olan üç unsur da oluşmuştur.

3.6. Hile Yapanların Karakteristik Özellikleri

Bir olayı tam anlamıyla araştırabilmek için öncelikle o olayın ne olduğunu ve nelerden etkilendiğini bilmek gerekir. Hile, yapısı gereği oldukça karmaşık ve çeşitli şekillerde meydana gelmektedir. Dolayısıyla hileyi araştırırken onu yapan kişilerin de dikkate alınması ve ne gibi özellikler taşıdığının bilinmesi gerekmektedir. Senelerdir karşılaşılan hile örnekleri doğrultusunda hile eylemini gerçekleştiren kişiler üzerinde yapılan çalışmalar sonucunda kesin olmamakla birlikte bir “Hilekâr Profili” oluşturulmuştur (Çetin, 2018, s. 4756).

ACFE'nin 2012 yılında yayınlamış olduğu raporda hile yapan kişilerin taşıdığı olduğu birtakım demografik özellikler açıklanmıştır. Buna göre (Kaya, 2013, s.20);

- ❖ Cinsiyete göre yapılan ilk değerlendirmede hileyi en çok yapanların erkekler olduğu görülmüştür. Her ne kadar yıllar içerisinde kadın çalışanların hile yapma düzeyi artış gösterse de erkek çalışanlar hep daha fazla hileye yönelmiş ve kadınlardan iki kat daha fazla zarara neden olmuştur.

- ❖ Evli olan kişiler bekâr olanlara göre daha çok hile yapmaktadır.

- ❖ Eğitim seviyesi yükseldikçe hile yapma oranı da artmaktadır. Hatta lisansüstü seviyelere çıkıldıkça meydana gelen kayıplar da artmaktadır.

- ❖ Hile yapan kişiler diğerlerine göre daha zekidir ya da zeki olduğunu iddia etmektedir. Çünkü kendini zeki olarak nitelendiren hilekârlar bunu sisteme meydan okumak için yapmaktadır.

- ❖ Risk almayı seven kişiler daha çok hile yapmaktadır.

- ❖ Yaş açısından bakacak olursak 40-50 yaş arası grubuna dahil olan kişiler belirli yetkileri elinde bulundurduğundan daha kolay hile yapabilmektedir.

- ❖ Azimli, meraklı ve işine ilgili olan çalışanların hileye başvurma düzeyi daha yüksektir.

- ❖ Bulunduğu yeri beğenmeyen, üstlerini küçümseyen kişilerin egoist yapıları onların daha çok hile yapmasına neden olmaktadır.

- ❖ İşletmelerde uygulanan kanun ve kurallara uymayan kişiler hileye daha meyillidir.

- ❖ Sabah işe en erken gelen ve akşam en geç giden çalışanlar arasında hile daha çok görülmektedir. Çünkü yalnızken çalışanlar hileyi daha rahat ve daha kolay yapar. Ayrıca yokluklarında yerine gelecek olan kişiler yapılan hileleri fark etmesin diye çok fazla izin de kullanmazlar.

- ❖ Hileyi sıklıkla yapan kişilerin özel hayatlarına bakılacak olursa genelde stresli ve sıkıntılı bir hayatları vardır. Örneğin; maddi sorunlar, kötü alışkanlıklar, mutsuz bir evlilik, bozuk olan bir psikoloji ve kullanılan ilaçlardan dolayı yaşanan uykusuzluklar dikkat çeken özelliklerdendir.

- ❖ Daha lüks ve rahat bir yaşam sürme isteği, daha çok para harcama çabası hileyi arttıran diğer etmenlerdendir. Dolayısıyla kişilerin birdenbire yükselen yaşam düzeyi, giydiği pahalı kıyafetler, aldığı lüks araba yapılan hilenin göstergesi olabilmektedir.

- ❖ İşletmelerin müşterileri ve satıcıları ile samimi ilişkiler kuran çalışanların hile yapma olasılığı daha fazladır.
- ❖ Sık sık hile yapan kişilerin geçmişine bakıldığında yasal suçlara bulaşmış olduğu da görülmektedir.
- ❖ Organizasyon yapısı açısından değerlendirildiğinde orta düzeyde çalışanların hile yapma yüzdesi üst düzey çalışanların hile yapma yüzdesinden daha yüksektir.

Tüm bunların sonucunda hile yapan kişilerin ortak özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz (Doğan vd. , 2018, s.70);

- Kişisel çıkarıcı ve bencildirler.
- Açgözlüdürler, hep daha fazlasını isterler.
- Başlarını kiskanırlar.
- Çok çabuk sinirlenir ve tepki gösterirler.
- İşlerin yapılmasında gereksiz gecikmelere sebep olurlar.
- Sevecen gibi görünse de duygusal ve alıngandırlar.
- Asla kendi hatalarını kabul etmezler. Kişisel kusurlarından bile başkasını sorumlu tutarlar.
- Tuhaf bir gizem halindedirler. Pek kimseyle konuşmazlar. İşlerine ve eşyalarına karışılmasından hoşlanmazlar.
- Her daim buldukları konumdan, sahip olduklarından şikayet ederler.
- Herşeye rağmen çok akıllı ve çalışkandırlar.

3.7. Hilenin Tespit Edilmesinde Kullanılacak Yöntemler

Gelişen teknoloji ve büyüyen ekonomi ile birlikte her geçen gün yapılan hileler artmakta ve büyük kayıplara neden olmaktadır. Yaşanan zararlarla birlikte işletmelerin hileli finansal tabloları da güvenilir ve doğru olmaktan uzaklaşmakta ve ihtiyaç duyulan bilgilere cevap vermemektedir (Kaya, 2013, s. 26).

Hilenin neden kaynaklandığı ve nasıl önlenebileceği konusunda yapılan çalışmalar son yıllarda artış göstermektedir. Araştırmacılar hilenin varlığından bahsedebilmek için öncelikle şüphe duyulması gerektiğini söylemektedirler. Daha önce anlatıldığı gibi hilenin gerçekleşebilmesi için baskı, fırsat ve haklı gösterme unsurlarının

bulunması gerekir. Dolayısıyla hilenin ilk adımı olan baskı unsurunun çalışanlarda meydana getireceği gelir düzeyinin bir anda yükselmesi, yeni aldığı lüks bir eşya ya da davranışlarında meydana gelen değişiklikler hilenin habercisi olabilir (Çekmen, 2015, s. 57).

Hilelerle mücadele konusunda atılmış en önemli adım 2002 yılında çıkarılan Sarbanes Oxley Yasasıdır. Daha sonra bağımsız denetim konulu AICPA tarafından SAS 82 “Finansal Tablo Denetiminde Hile Değerlendirmesi” ve SAS 99 “Mali Tablo Denetiminde Dolandırıcılığın Değerlendirmesi” yayınlanmıştır. ACFE’nin 2010 yılı raporuna göre, firmalar yönetim hileleri neticesinde yaklaşık 4 milyon \$ zarar etmektedir ve yapılan bu hilelerin yalnızca %10 - %12’si ortaya çıkarılmaktadır. Firmaları milyonlarca lira zarara uğratan bu hilelerin tespit edilebilmesi amacıyla çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmaların sonucunda geliştirilen Benford Yasası, Veri Madenciliği ve Sürekli Denetim hile tespitinde kullanılan başlıca yöntemlerdir (Işıldak, 2018, s. 12).

3.7.1. Benford Yasası

1881 yılında Simon Newcomb tarafından bulunan bu matematiksel formülün çıkışı astronom ve matematik uzmanı olan Newcomb’un kütüphanelerde araştırma yaparken logaritma kitaplarının küçük rakamları anlattığı sayfaların daha çok tahrip edilmiş olduğunu fark etmesiyle başlamıştır. Bilim adamlarının küçük rakamları daha çok kullandığı kanısına varan Newcomb, bununla alakalı bir makale yayınlamış fakat gerekli ilgiyi görmemiştir. Yıllar sonra yine bir araştırma sırasında aynı ayrıntıyı gözlemleyen Frank Benford, yaptığı 20.000’e yakın inceleme sonucunda logaritmik sayıların ilk hanelerinde düşük rakamların olma olasılığının yüksek rakamların olma olasılığından daha güçlü olduğunu söyleyerek Benford Yasasını ortaya atmıştır. Bu yasayı muhasebe verilerine ilk uygulayan isim ise Mark J. Nigrini olmuştur (Keskin, 2014, s.53).

Benford Yasası, veri setinde bulunan normal sayıların tekrarını belirleyerek yine bu veri setindeki anormal durumları ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Rakamların gerçekliğini değerlendirirken hileli işlemlerin tespitinde de önemli bilgiler vermektedir (Işıldak, 2018, s. 40).

Bu yasa ile muhasebede meydana gelen ilk rakamların frekansları karşılaştırılır. Doğal oluşan rakamlar ile beyan edilen rakamlar arasında büyük farklılıklar varsa burada sistematik bir dış etken var demektir. Örneğin; sahtekârlar genelde 1 ile başlayan verileri 6 ile başlayan verilerden daha az kullanıyorsa, kasıtlı bir biçimde muhasebenin doğal akışı değiştirilmiş yani hile yapılmıştır (Öztoprak, 2017, s. 130).

Yasanın uygulanabilmesi için öncelikle analize girecek uygun bir veri seti seçilir. Seçilen veriler Benford yasasına göre test edilir ve bir yargıya varılır. Test sonucunda veriler belirlenen frekansın dışına çıkmıyorsa veriler normal dağılıyordur ve yasaya uygundur. Eğer veriler frekansın dışında ise yasaya uygun değildir ve araştırma başlar. Anormal dağılımı açıklayacak bir bilgiye ulaşılmıyorsa mutlaka hilenin varlığı söz konusudur (Turgut, 2015, s. 32).

Tablo 2

Benford Yasası Frekans ve Yüzdeleri

D	1	2	3	4	5	6	7	8	9
P	30,10%	17,60%	12,50%	9,70%	7,90%	6,70%	5,80%	5,10%	4,60%

Denetim sırasında Benford Yasası sayısal veriler içeren ticari alacaklar, ticari borçlar, satışlar, giderler gibi kalemler için kullanılabilir. Ayrıca inceleme sırasında ne kadar geniş bir dönem seçilirse veriler o kadar rahat test edilebilir (Kurt, 2013, s. 219).

3.7.2. Veri Madenciliği

Veri madenciliği; yapılan bir araştırma sırasında finansal veri yığınları arasında bulunan daha önce keşfedilmemiş bilgileri ortaya çıkaran, bu bilgileri uygun hale getirerek yeni bilgiler üretilmesini sağlayan, aynı zamanda bu bilgileri kullanarak gelecek hakkında karar verme yöntemleri geliştiren bir bilgisayar yazılımıdır (Engin, 2018, s. 68).

Bu analizin amacı; veri tabanında bulunan saklı değerleri bularak anlamlı bilgiler haline dönüştürmektir. Örneğin; bu yazılıma ilk olarak müşteri kimlikleri, ürün veya hizmetleri kabul etme olasılıkları yüklenir. Daha sonra müşteri ile yapılan

görüşmeler karşılaştırma yapılarak olağanüstü bir durumun varlığı araştırılır. Çünkü eğer müşterilerin satınalma talebi önceki verilere göre artmışsa burada hilenin varlığından bahsedilmektedir. Bu sayede son yıllarda çokça artış gösteren ve büyük kayıplara neden olan hileli işlemler tespit edilerek süreç etkin bir şekilde ilerleyebilecektir (Çayır, 2018, s. 53).

Veri madenciliğinde yapılan kontrollerde defter ve belgelerin tamamına yakını taranırken oluşacak olan hata payı diğer yöntemlere göre daha azdır. Bu yüzden işletme yöneticileri veri madenciliği analizini yaygın olarak kullanmaktadır (Nazlı, 2014, s. 68).

Bu sistem, hileli işlemleri tespit ederken aşağıdaki şekillerde sınıflandırır (Demir, 2016, s. 28):

Kümeleme: Eldeki veriler belirli kriterlere göre ayrılır. Hiçbir kümeye dahil olmayan veri hile göstergesidir.

Grafiksel Gösterim: Verilerin dağılımı üç boyutlu grafiklere yansıtılır. Grafiğin dağılımını bozan veri hile göstergesidir.

Öngörü Modellemesi: Elde bulunan bilgilerle bir sonuca varılır ve ileriye dönük tahminlerle bir model oluşturulur. Eğer oluşturulan model ile veri seti uygunluk göstermiyorsa hilenin varlığı söz konusudur.

Bağlantı Analizi: Mevcut bulunan her bir verinin birbiri ile uyumuna bakılır. Aralarında bağlantı bulunan veriler bir sonraki dönem tekrar karşılaştırılır. Eğer aralarında bağlantı kurulamazsa hile var demektir.

Sapma Tespiti: İstatistikte olduğu gibi veri madenciliği analizinde de belli bir orana kadar sapmalar göz ardı edilmektedir. Fakat çeşitli formüllerle minimize edilmeye çalışılan sapmalarda normalliği bozan unsurlar varsa bunlar hile göstergesidir.

Bağımlılık Modellemesi: Değişkenler arasında bağımlılık kurularak veri setinden bir anlam çıkarmaya çalışılır. Böylece sistemin oluşumunda bir dış etki olup olmadığı tespit edilebilir.

3.7.3. Sürekli Denetim

Sürekli denetim; hiçbir fiziki belge ve kayıtlara gerek kalmadan gerçek zamanlı muhasebe sistemlerinde üretilen ve mali tablolarda yer alan bilgilerin ACL, IDEA ve CAATs gibi bilgisayar destekli programlar aracılığıyla denetlenmesini sağlayarak doğru ve güvenilir sonuçlara ulaşmayı hedefleyen bir yöntemdir. Denetlenen her olay bir kurmacadır ve şirketlerin sektörel yapısına göre farklılık gösterebilir. Bilgisayar destekli programlar sayesinde insan gücüne ihtiyaç duyulmadan gerçekleşen olaylar her an taranmakta ve sorunlar oluşmadan önlenmektedir (Karahana ve Çolak, 2019, s. 568).

İçinde bulunduğumuz teknolojik çağda verilerin de artık elektronik ortamda saklanması amacıyla oluşturulan e-fatura, e-defter uygulamalarının da yaygınlaşmasıyla sürekli denetim yöntemi giderek önemini arttırmaktadır. Yalnız şunu belirtmek gerekir ki, tam zamanlı denetim yapan bu yöntem bilgisayar tabanlı olduğu için altyapı yetersizliği ve kurumsal bilgi akışının yavaşlaması gibi sebeplerle sekteye uğrayabilmektedir. Dolayısıyla bu yöntemi kullanmak isteyen şirketler bunun için özel bir bütçe oluşturarak teknolojik yatırımlarını arttırmalı ve denetçilerin bilgi düzeyini ve kabiliyetlerini geliştirecek çalışmalar yapmalıdır (Ertikin; 2017, s. 84).

3.8. Hilenin Önlenmesi ve Alınacak Tedbirler

Yapılan hilelerin işletme sahipleri ve yöneticiler tarafından ortaya çıkarılması oldukça güçtür. Çünkü hileyi yapan kişiler, hilenin ortaya çıkarılması için kullanılacak araçları ve yöntemleri de çok iyi bilmektedir. Dolayısıyla işletmeler oluşabilecek hileleri önlemek amacıyla kuracakları güçlü bir iç kontrol sistemiyle hem iyi bir denetim ortamı sağlamalıdır hem de geliştirecekleri prosedür ve politikalarla bu yapıyı desteklemelidirler (Karahana ve İğde, 2017, s. 149).

ACFE (2008, 36)'ye göre; işletmelerin oluşabilecek hileleri önlemek için başvurdukları yöntemler ve hile bulma olasılıkları şu şekildedir:

- Bağımsız Denetim (% 69,6)
- Etik Kurallar (% 61,5)
- İç Denetim ve Hile İncelemesi (% 55,8)
- İç Kontrolün Bağımsız Denetimi (% 53,6)

- Personel Destek Programları (% 52,9)

PwC-Global 2007 Ekonomik Suçlar Araştırması (2007, 10), hileyi ortaya çıkarmak için sahip olunan araçların % 76'sını iç denetim, hile risk yönetimi, şüpheli işlem raporlaması, genel güvenlik, personel rotasyonu, resmi ve gayriresmi ihbarların oluşturduğunu ve sadece % 24'ünün işletmenin kontrolünde olmayan mekanizmalarla gerçekleştiğini ileri sürmektedir (Kandemir, 2010, s. 54).

Hileyi önlemek için çeşitli yöntemler uygulansa da aslında bu süreç topluluk gerektiren bir harekettir. Nitekim işletmelerde her üst astının, her ast da kendi biriminin denetçisi olmalıdır. İşletmelerde alınabilecek en basit hile önlemlerini aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz (Jafarlı ve Gahramanlı, 2018, s. 11);

- Ansızın yapılan denetimler
- Kuvvetli bir gözetim sistemi
- İşletmenin sahip olduğu varlıkların fiziki sayımı ve kısıtlı erişimi
- Yapılan her harcamanın belgeli olup olmadığının incelenmesi
- Tüm cari hesaplara yapılacak günsonu kontrolleri
- Bilgisayarlarda şifre zorunluluğu ve izleme programları
- Etkin bir iç kontrol sistemi
- İşletme içi sürekli eğitimler
- İhbar hattı uygulaması
- Caydırıcı ceza politikaları

3.9. Yaratıcı Muhasebe

En genel ifadeyle finansal raporlara uygulanan makyajlama işleminin yasal çerçeve içerisinde yapılması olan yaratıcı muhasebe, mali tabloların işletmenin durumunu

olduğundan daha iyi göstermesi için yapılan muhasebe uygulamalarıdır (Eralp, 2017, s. 3).

Yaratıcı muhasebe, yöneticilerin istekleri doğrultusunda işletmenin mali durumunun daha avantajlı konumda olması amacıyla finansal verilerin değiştirilmesi ve bir dizi kuralın gözardı edilmesidir (Balıkçı, 2016, s. 46).

Yaratıcı muhasebe aslında, yasaların koymuş olduğu kurallar içerisindeki boşlukların araştırılıp bulunması ve onları akla gelmeyecek tekniklerle değerlendirerek işletmenin amaçları için kullanmaktır (McBarnet ve Whelan, 1999, s. 6).

Yaratıcı muhasebe kavramı hile ve manipülasyon ile eş anlamlıymış gibi kullanılsa da çeşitli muhasebe teknikleri kullanılarak yapılan hileli finansal raporlamayı ifade eder. Özellikle hisse senetlerine yatırımcı bulmak ve işletmeye daha çok kredi kullanmak için güvenilir finansal tablolara ihtiyaç duyulmaktadır. Hazırlanan tabloların güvenilir olabilmesi için Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlke ve Standartlarına uygun bir şekilde hazırlanmış olması gerekmektedir. Kullanıcılara makul bir güvence vermek için hazırlanan tablolar bir takım teknikler kullanılarak gerçek dışı bilgiler sunmaktadır (Çıtak, 2009, s. 86).

Yaratıcı muhasebe uygulamaları sahtekârlık ile başlamaz. Aksine bu uygulamalar çeşitli baskılar sonucunda ve küçük boyutlarda başlar. Finansal raporlamanın zor ve karmaşık olduğu zamanlarda hız kazanır ve hile yapılmasındaki suistimal giderek artarak mali tablolar geri dönülmez bir hal alır (Mulford ve Comiskey, 2002, s. 8).

Çok çeşitli uygulama alanı bulunmakla birlikte yaratıcı muhasebe teknikleri dört temel araç ile yapılmaktadır (Bayırlı, 2006, s. 90):

Tahakkuk: Dönemsellik kavramı gereği muhasebe işlem ve olayları gerçekleştikleri dönemde kayıt altına alınır. Bu sebeple, oluşan ticari kar da nakit olarak ödendiği anda değil kar yaratan durumun oluşması ile meydana gelir. Firma yöneticileri bu karın normalden daha hızlı ortaya çıkartılması için gelirlerin kaydını daha erken bir tarihe yaparak mali tabloların durumunu olduğundan iyi gösterebilmektedir.

Erteleme: Yine dönemsellik kavramı ile alakalı olan bu yöntemde işlemlerin kayıt zamanı esnetilir. Mesela karı azaltan gider hesapları sonraki dönemlere aktarılır.

Dağıtma: İstikrarlı bir gelir akışı sağlamak için giderlerin sistematik bir şekilde dönemlere dağıtılmasıdır.

Değerleme: İktisadi bir kıymetin belli bir zamanda para cinsinden ifade edilmesi olarak tanımlanan değerlendirme, temelde işletmenin mali durumunun gerçeğe uygun şekilde tespit edilmesi amacıyla yapılır. Mali tablolarda kayıtlı bulunan varlıklar ve borçlar işletmenin lehine en uygun olacak şekilde değerlendirilmektedir.

Özellikle son zamanlarda yaşanan küreselleşme ile hız kazanan hileli finansal raporlama, çoğunlukla yöneticiler tarafından yapılmaktadır. Yöneticiler, kısa vadede yüksek kazanç sağlamak amacıyla elinde bulundurdukları yetkiler çerçevesinde yaratıcı muhasebe teknikleri ile finansal tabloları hazırlamaktadırlar. Kişisel çıkar ve hedeflere ulaşmadan kaynaklı baskılar ile yapılan bu uygulamalar işletmelerin gerçek durumunu yansıtmamakta ve uzun vadede büyük sorunlara sebep olmaktadır (Türk ve Arslan, 2017, s. 96).

BÖLÜM IV

DENETİM KAVRAMI VE MUHASEBE SİSTEMİNDE DENETİM

4.1. Denetim Kavramı

Ekonomik ve teknolojik yeniliklerle birlikte işletme yapıları giderek büyümektedir. İşleri kolaylaştırmak ve iş akışını sağlayabilmek için çeşitli departmanlar oluşturulmakta ve bu departmanlarda birçok personel görev almaktadır. Kalabalıklaşan yapı ve işlerin çeşitlenmesi hata ve hile riskini arttırmaktadır.

İlgili kişilere bilgi sunma amaçlı hazırlanan finansal tablolar işletme hakkında doğru ve güvenilir bilgi verdiği ölçüde anlamlı olmaktadır. Ayrıca gerçek bilgiler içermeyen finansal tablolar, gelecekte işletmelerin kendisine başta olmak üzere devlete ve yatırımcılara da zarar verecektir. Dolayısıyla yapılan bu hata ve hileleri en aza indirerek, işletmelerde gerçekleşen tüm işlem ve olayları kontrol edecek bir birim olan denetimin gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Dünya üzerinde yaşanan bilgi patlaması ile eski bilgilerin yerini yeni bilgiler almakta ve bu gelişme yaşamımızın her anında kendini göstermektedir. Hem temel bilimlerde hem de sosyal bilimlerde yaşanan teknolojik yenilikler oluşan bu bilgi kirliliğini temizlemek adına çalışmalar yapmaktadır. Ortaya atılan bilgilerin doğruluğunu araştırmak adına denetim kavramı ortaya çıkmıştır.

Mazisi çok eski zamanlara dayanan denetim kavramına ilk olarak M.Ö. 3000’li yıllarda Eski Yunan, Mısır ve Roma devletlerine ait kayıtlarda rastlanmaktadır (Sert, 2019 s. 21).

TDK’ya göre denetim; “*Kamu ya da özel bir kuruluşa ilişkin bilgilerin önceden*

belirlenmiş ölçütlere uygunluğunun saptanması ve rapor edilmesi amacı ile bir uzman birimi tarafından kanıt toplama ve değerlendirme süreci”dir. Yine TDK’ya göre denetim; “Veri derleme sürecinde güvenilirlik ve geçerlik gerekçeleriyle araçların ölçülmesi ve değişkenlerin egemenlik altına alınmasına ilişkin gözlem ya da ölçüm önlemlerinin tümü”dür (<http://www.tdk.gov.tr>, 2019).

“Serbest Muhasebeci Mali Müşavir ve Yeminli Mali Müşavir ve Yeminli Mali Müşavirlerin Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik’in 48’inci maddesine göre muhasebe ve denetim kavramlarının tanımı şu şekildedir: “Muhasebe; kurum ve kuruluşların ekonomik faaliyetlerini rakamsal kayıtlarla düzenler, bu bilgileri faaliyetler ve sonuçlar ile ilgili kişilere doğru ve açık şekilde aktarır. Denetim ise; bu bilgilerin ilgili mevzuat ve Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkelerine uygun olarak ekonomik olayların gerçek durumunun kayıtlarda yer alıp almadığını tarafsız olarak kanıtlarla araştırarak sonuçlandıran ve onaylayan sistematik çalışmalardır.”

Denetim; meydana gelen bir olayın sonuçlarının önceden konulmuş standartlara uygun olup olmadığının araştırılması, uygun olmaması halinde standartlardan ayrılan kısımların düzeltilmesidir (Bozkurt, 2013, s. 57).

Karanfiloğlu (1999, s.29)’a göre denetim; belli bir döneme ait bilgilerin bağımsız bir uzman tarafından daha önceden konulmuş kurallarla karşılaştırılması ve delil toplayarak yapılan değerlendirme sonucunda bir rapor hazırlanması sürecidir.

Denetimin amacı; var olanı belirleyip olması gerekenle karşılaştırmaktır. Bu özelliğiyle denetim için standartlara uyma arayışı diyebiliriz. Konusu ekonomik faaliyetler ve olaylara ilişkin bilgiler olan denetim, ülke kalkınmanın ve toplumsal refaha ulaşmanın vazgeçilmez parçasıdır (Soylu, 2018, s. 62).

En temel anlamıyla bir işin belirlenen kıstaslara uygun olarak yapılıp yapılmadığının incelenmesi olan denetim kavramını çok farklı şekillerde tanımlamak mümkündür. Fakat bu kavramı daha iyi anlayabilmek için unsurlarından ve özelliklerinden bahsetmekte fayda vardır (<https://vergidosyasi.com>, 2019):

Denetim bir süreçtir: Denetimin gerçekleşebilmesi için gerekli olan kanıtlar ve bilgiler toplanır. Başlama ve bitiş arasındaki süreç belirli bir plana göre işler.

Önceden belirlenmiş kıstasları gerekli kılar: Denetçinin görevi, işletmelerin

mali tablolarının vergi mevzuatına ve muhasebe ilkelerine uygunluğunu araştırmaktır. Burada kullanılacak kıstaslar; yasama organları tarafından konulan kanunlar, yönetim tarafından belirlenen standartlar ve kuruluşlarca oluşturulan ilkelerdir.

Denetlenen faaliyet ya da olayla ilgili iddialar: Denetim için kullanılan her türlü belge, kayıt ve raporlar yönetimin iddialarını oluşturmaktadır. Denetçi bu iddiaların gerçekliğini araştırır.

Kanıtların tarafsızca toplanması ve değerlendirilmesi: Denetçi denetim sırasında toplanan tüm kanıtları oldukça bağımsız bir şekilde, önyargıdan uzak ve titiz bir şekilde incelemeli ve değerlendirmelidir.

Sonuç ve rapor sunma: Denetçi, ortaya atılan iddialar doğrultusunda gerekli incelemeleri yapar ve bir sonuca ulaşır. Bu sonuç doğrultusunda iddialar onaylanır veya reddedilir. Ulaşılan sonuç ve denetim süreci bir rapor halinde ilgililere sunulur.

Tüm bunların doğrultusunda denetim (Hışman, 2016, s. 28);

- İktisadi bir olayın belli bir dönemini kapsar.
- Yönetim tarafından ortaya atılan iddialarla başlar.
- Eldeki verilerle önceden belirlenmiş standart, kural ve ilkeler karşılaştırılır ve birbirine uygunluğu araştırılır.
- Yeterli sayıda güvenilir kanıtlar toplanır.
- Değerlendirilen kanıtlar sonucunda denetçi görüşü bir rapor halinde ilgililere sunulur.

4.2. Muhasebe Denetiminin Tarihsel Gelişimi

İnsan ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için gerekli olan ekonomik ve ticari hayatın gelişmeye başlaması ile ortaya çıkan muhasebe denetimi, ilk başlarda işletme sahipleri ve yasal güçler tarafından yapılmakta iken Sanayi Devrimi'nden sonra bağımsız olarak nitelendirilen denetçilerce yapılmaya başlamıştır.

Denetim ilk olarak çok eski çağlarda kurulan Eski Yunan, Mısır ve Roma İmparatorluklarında görülmektedir. Ticari hayatı canlı ve ekonomisi gelişmiş olan bu devletler yapılan kayıtların doğruluğunu kontrol etmek için denetim yapma gereği

duymuşlardır. Bu mantık çerçevesinde 1581 yılında Venedik'te bir örgüt kurulmuştur. Sanayi Devrimi'nden sonra ise muhasebe kayıtlarının incelenmesi ve belgelendirmesi anlamında ilk denetsel faaliyetler başlamıştır (Okuyan ve Kapçak, 2015, s. 1).

Günümüzdeki anlamıyla ilk modern denetim 19. yy'da İskoçya'da kurulan Fermanlı Muhasebeciler Enstitüsü tarafından yapılmıştır. Ardından 1880 yılında İngiltere ve Galler Fermanlı Muhasipler Enstitüsü kurulmuş ve sırasıyla Kanada ve Almanya'da da yaşanan gelişmelerle beraber ilk uzman muhasipler toplulukları ortaya çıkmıştır (Gürbüz, 1995, s. 20).

Bağımsız denetçiler tarafından muhasebe denetimi yapılması zorunluluğu ilk olarak İngiltere'de 1900 yılında sınırlı sorumlu şirketlere uygulanmasıyla başlamıştır. 1931 yılında Almanya anonim şirketler, 1934 yılında ise Amerika Birleşik Devletleri borsada işlem gören şirketler için bu zorunluluğu getirmiştir (Erden, 1996, s. 7).

Tüm dünyada muhasebe denetiminin gelişmesini sağlamak ve ortak bir denetim dili oluşturmak maksadıyla birtakım birlikler kurulmuştur (Fırat, 2016):

- 1941 - İç Denetçiler Enstitüsü (IAA), Newyork
- 1953 - Uluslararası Yüksek Denetleme Kuruluşları Örgütü (INTOSAI), Birleşmiş Milletler
- 1967 - Bilgi Sistemleri Denetimi ve Kontrolü Derneği (ISACA), Los Angeles
- 1977 - Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (IFAC), Münih

Ülkemize bakacak olursak, Osmanlı Devleti'nde muhasebe devletin mali açıdan yönetiminin bir aracı olarak görülmektedir. Bu yüzden muhasebe denetimi oldukça büyük bir önem arz etmekte ve devletin gelir ve giderlerinin izlenmesi amacıyla kamu denetim birimleri oluşturulmuştur. Üst yönetim anlamına gelen “Baş”lar, tahsil edilmemiş alacakları takip eden “Baki”ler ve genel düzeni yürüten memurlar yani “Kul”lar görev aldıkları bu birimlerde devletin mali yapısını denetlemektedirler. Cumhuriyetin ilanı ile beraber devlet alınacak vergiler kapsamında çeşitli yasalar çıkarmış ve bu yasaların uygulanabilirliğini kontrol etmek amacıyla da “Gelir Kontrolörleri” ve “Hesap Uzmanları Kurulu”nu kurmuştur. 20. yy'ın ikinci yarısından itibaren ekonomik hayata özel sektöründe dâhil olmasıyla düzenleme ve denetim ihtiyacı artmış ve aşağıdaki gelişmeler yaşanmıştır (Köroğlu, 2015, s. 38):

- Sermaye Piyasası Kanunu (1987)
- 3568 Sayılı Serbest Muhasebecilik, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu (1989)
- Muhasebesel örgütlenme Çalışmaları (1989)
- Genel Kabul Görmüş Muhasebe Standartlarının oluşturulması (1992)
- Tekdüzen Hesap Planı Çerçevesinin oluşturulması ve yayınlanması ilkelerinin belirlenmesi (1992)
- Genel Kabul Görmüş Muhasebe Standartlarına uyum sağlanması
- Sigortacılık Kanunu (1994)
- Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu (TMUDESK) (1994)
- Bankalar Kanunu (1999)
- Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu (TMSK) (1999)
- Türkiye Denetim Standartları Kurulu (TÜDESK) (2003)
- Türkiye Muhasebe Standartları (TMS) (2010)
- Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK) (2011)
- Yeni Türk Ticaret Kanunu (2012)

4.3. Muhasebe Denetiminin Amaçları ve Önemi

Hızla gelişen ve büyüyen ekonomik hayatta işletmelerin rekabet gücünü arttırmak için ayakta kalmaları gerekmektedir. Bunun için temel şart, muhasebe birimlerini daha aktif, güvenilir, doğru ve karşılaştırılabilir hale getirmek gerekmektedir. Bu doğrultuda denetim, işletmelerde meydana gelen ekonomik olayları bilgi yönünden doğru ve güvenilir hale getirmek için önceden belirlenmiş ölçütlerle uyumunu bağımsız bir şekilde inceleyen ve raporlayan bir süreçtir (Mızrak, 2016, s. 17). Denetim (Kısacık, 2013, s. 7);

- İşletmelerin gerçekleşmiş ekonomik faaliyetleri ve muhasebe verilerini belirleyip,
- Tamlik, doğruluk, güvenilirlik, geçerlilik ve tarafsızlık ilkelerine göre Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları çerçevesinde uygun olup olmadığını karşılaştırarak,

- Uygun teknik ve analizlerle olası hata ve hileleri ortaya çıkarıp,
- Elde edilen sonuçları tarafsız bir şekilde raporlayarak ilgili kişi ve gruplara sunmayı amaçlar.

Kısacası denetimin amacı; yönetimin ortaya attığı iddiaları belirli standartlara göre olması gerekenle karşılaştırıp finansal tabloların doğruluğunu ve güvenilirliğini sağlamaktır (Canpolat, 2018, s. 6).

Dünya üzerindeki ekonomik ilerleme arttıkça endüstriyel birimlerin de sayısı artmakta dolayısıyla paylaşılmak zorunda kalınan kıt kaynakların karşılığı olarak vergilendirme sorunu ve denetimin gerekliliği ortaya çıkmıştır. Denetim sayesinde faaliyetlerin gerçekleştirilmesi sırasında hangi yöntemlerin kullanıldığı, nasıl bir süreç işlendiği ortaya çıkacak, devletin, yatırımcıların ve işletmeye taraf olan diğer kişilerin güveni ve ilgisi artacaktır (Bezirci ve Karasioğlu, 2011, s. 2).

Denetim ile mali tabloların şeffaflığı artırıldığı gibi oluşabilecek hata ve hileler de önlenerek alınacak cezaların ve oluşacak zararların önüne geçilir. Aynı zamanda işletmelerin kredi alma gücü artar ve yatırımcıların gönül rahatlığıyla karar vermesi sağlanır (Canpolat, 2018, s. 6).

4.4. Muhasebe Denetiminin Türleri

Denetimin türleri çok çeşitli olmakla birlikte en yaygın kullanılan sınırlandırma International Federation Of Accountants (IFAC) tarafından yapılan sınıflandırmadır:

Amaçlarına göre denetim türleri: mali tabloların denetimi, uygunluk denetimi ve faaliyet denetimi olmak üzere üç başlık altında sınıflandırılmaktadır.

Kapsamına göre denetim türleri: genel denetim ve özel denetim olarak sınıflandırılmaktadır.

Yapılış nedenlerine göre denetim türleri: kanuni denetim ve isteğe bağlı denetim olmak üzere iki başlık altında sınıflandırılmaktadır

Denetçinin statüsüne göre denetim türleri: bağımsız dış denetim, iç denetim ve kamusal denetim olmak üzere üç başlık altında sınıflandırılmaktadır.

4.4.1. Amaçlarına Göre Denetim Türleri

Denetimin yapılması çok farklı amaçlar taşımakla birlikte temel de 3 ana başlık altında toplanmıştır.

4.4.1.1. Mali Tablo Denetimi

Bu denetimin esası; denetçilerin denetim yaptıkları işletmelerin mali tabloları hakkında görüş oluşturmasıdır. Buradan hareketle mali tablo denetimi, “*işletmelerin finansal tablolarının genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uygunluğunun genellikle bağımsız denetçilerce denetlenmesi*”dir. Bu yüzden bu denetim türü dış denetim ya da bağımsız denetim olarak da adlandırılır (Sert, 2019, s. 28).

Mali tablo denetimi, bilanço, gelir tablosu, nakit akış tablosu, öz kaynak değişim tablosu ve dipnotların incelenerek güvenilirliği hakkında görüş verilmesi sürecidir (Gahramanlı, 2019, s. 32). Mali tablo denetiminin genel özelliklerini sıralayacak olursak (Saraç, 2016, s.9);

- ✓ Amaç, finansal tabloların güvenilirliğini sağlamaktır.
- ✓ Denetim, bağımsız kişi ve kurumlarca yapılır.
- ✓ Önemli hataların ve yapılabilecek hilelerin önceden belirlenmesi esastır.
- ✓ Tek bir görüş çerçevesinde rapor oluşturulur.
- ✓ Hiçbir zaman %100 güvence verilmez.

4.4.1.2. Uygunluk Denetimi

Uygunluk denetimi; işletmelerin muhasebe işlem, olay ve faaliyetlerinin önceden belirlenmiş birtakım kıstaslara uygunluğunun araştırılması ve incelenmesi sürecidir (Savlı, 2019, s. 14).

Uygunluk denetimi ile işletme tarafından yasal mevzuatlar ile yönetim tarafından konulan standartlar ve verilen talimatlara ne kadar bağlı kalındığı araştırılır. Bu denetim içerdeki kişiler tarafından yapılabildiği gibi bağımsız denetçilerce de yapılabilir (Tayman, 2018, s. 18).

Bu denetimde denetçi, işletmelerin politika ve kurallarını herhangi bir değişiklik

yapmadan standart olarak belirler ve yasal mevzuatı da göz önünde bulundurarak denetimi yapar. Uygunluk denetimi sırasında işletmelerin iç kontrol yapısının işleyişi de değerlendirilir. Dolayısıyla aslında bu denetim türünün amacı; yetkili kişilerce konulmuş olan kural ve standartlara işletme çalışanları tarafından uyulup uyulmadığının ortaya çıkarılmasıdır (www.kamufinans.com, 2019).

Örneğin; kesilen faturaların ve düzenlenen çeklerin seri numaralarının birbirini takip edip etmediğinin kontrolü ya da duran varlıkların belirlenen amortisman yöntemine göre amorti edilip edilmediğinin incelenmesi uygunluk denetimidir (Eker, 2018, s. 20).

4.4.1.3. Faaliyet Denetimi

Faaliyet denetimi; işletmelerin belirlemiş oldukları hedeflere ne ölçüde ulaştıklarını anlamaya çalışan denetim türüdür. Burada amaç, hedeflere ulaşırken eldeki kaynakların ne kadar verimli kullanıldığını araştırmaktır (Canpolat, 2018, s. 8).

Uygulama alanı oldukça geniş olan bu denetim türünde denetçi aşağıdaki süreçler ve ulaştığı sonuçlar doğrultusunda yönetime önerilerde bulunur (www.pkfistanbul.com, 2019):

- ❖ Ana faaliyet konuları belirlenir.
- ❖ Gerekli bütçe temin edilir.
- ❖ İşletmenin verileri, içinde bulunduğu sektörün performans oranlarıyla karşılaştırılır.
- ❖ Süreç boyunca gerçekleşen olaylar gözlemlenir.
- ❖ İşletmenin performansı geçmiş yıllarla karşılaştırılır.
- ❖ Ulaşılan sonuç doğrultusunda yönetime öneri mektubu yazılır.

4.4.2. Kapsamına Göre Denetim Türleri

Kapsamına göre denetim türleri genel denetim ve özel denetim olmak üzere iki grupta incelenir.

4.4.2.1. Genel Denetim

Genel denetim, işletmeye ait her türlü bilgi, belge, kayıt ve işlemlerle gerçekleşen her muhasebe olayının denetimini kapsar. İşletmelerde meydana gelen tüm muhasebe olaylarının özet hali olan bilanço ve gelir tablosunu inceleyen mali tablo denetimi bir genel denetimdir (Koca, 2010, s. 15).

4.4.2.2. Özel Denetim

Bu denetim, işletme yönetiminin talep etmesiyle belirli kişilere bilgi sağlamak için belirli bir zamanda, belirli bir alanda gerçekleşen belirli bir olayın belirli belge ve kayıtlarda denetlenmesidir. Özel denetim türünde muhasebede gerçekleşen her işlem ayrı bir inceleme konusudur (Kısacık, 2013, s. 12).

Genellikle tasfiye, satın alma ve birleşme gibi olayların meydana gelmesiyle yapılan birtakım özel denetimler aşağıda sıralanmıştır (Ercinler, 2014, s. 43).

- Davalarda mahkemece yapılan incelemeler
- Ortaklık öncesi yapılan incelemeler
- Menkul kıymet yatırımdan önce yapılan incelemeler
- Herhangi bir hile ve yolsuzluk eylemine karşı yapılan incelemeler
- Kamu otoriteleri tarafından yapılan incelemeler

4.4.3. Yapılış Nedenine Göre Denetim Türleri

Yapılış nedenine göre denetim türleri zorunlu denetim ve isteğe bağlı denetim olarak 2'ye ayrılır.

4.4.3.1. Zorunlu Denetim

Kanun, yönetmelik ve tebliğlerin emredici hükümlerine göre işletmelerde yapılması zorunlu olan denetimdir. İşletmelerin bu denetimi yaptırma ya da yaptırmama gibi bir tercih hakkı bulunmadığı gibi kim tarafından ne zaman ve hangi şekillerde yapılacağı da önceden belirlidir (Öztoprak, 2017, s. 11).

4.4.3.2. İsteğe Bağlı Denetim

Yasal olarak zorlayıcı bir unsurun bulunmadığı, kişilerin istek ve talepleri doğrultusunda herhangi bir zamanda yapılabilecek olan denetim türüdür. Uygulama açısından zorunlu denetimden hiçbir farkı yoktur (Özad, 2019, s. 18).

4.4.4. Uygulama Zamanına Göre Denetim Türü

Denetim türleri mali tabloların hazırlanma dönemlerine bağlı olarak 3 grupta toplanmıştır.

4.4.4.1. Sürekli Denetim

Her yıl düzenli olarak yapılan ve tüm tekniklerin ayrıntılı bir şekilde kullanıldığı denetim türüdür. Bu denetimde; işletme bünyesinde oluşturulmuş bir iç kontrol sistemi vardır. İç denetçiler, gerçekleşen her muhasebe olayını anında veya kısa bir zaman içerisinde denetler ve gerekli düzenlemeleri yapar (Boz, 2015, s. 14). Cari dönem boyunca dinamik bir süreç olan sürekli denetim, fiziki belgelere ihtiyaç duymadan ACL, IDEA gibi bilgisayar destekli programlarla muhasebe bilgilerine gerçek zamanlı bir inceleme yapar. Böylelikle hata ve hileler programda yer alan kodlamalarla daha gerçekleşmeden önlenir (Serçemeli ve Orhan, 2016, s. 33).

4.4.4.2. Ara Denetim

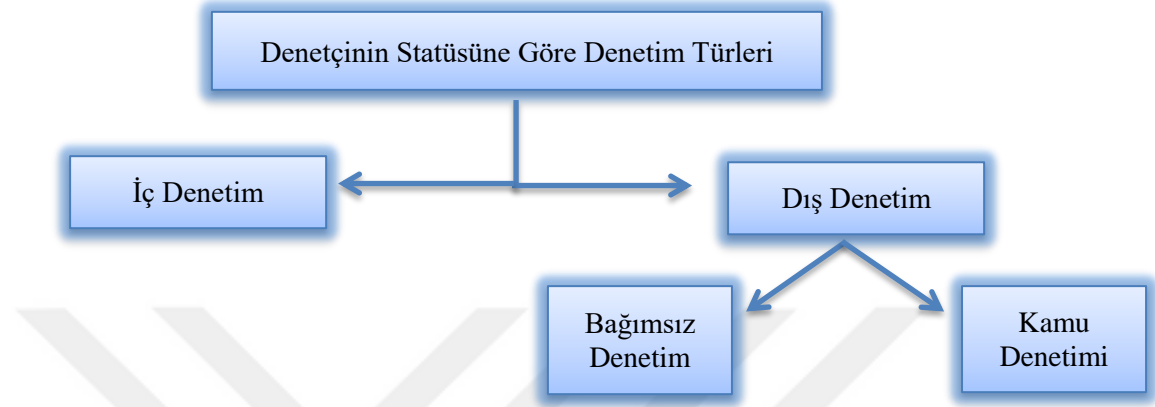
Muhasebe hesap dönemi içerisinde belirli tarihlerde yapılan denetimdir. Bilgi sisteminde üretilen veriler aylık, üç aylık ve altı aylık periyotlarla denetlenir (Demir, 2016, s. 18).

4.4.4.3. Son Denetim

Gerçekleşen muhasebe faaliyetlerinin kayıtlara alınarak gerekli düzenlemeler yapıldıktan sonra hesap döneminin kapanmasıyla birlikte yapılan denetimdir. Denetim türleri içerisinde en önemli olan son denetim türüdür (Saçaklı, 2011, s. 12).

4.4.5. Denetçinin Statüsüne Göre Denetim Türleri

Denetçinin statüsüne göre denetim türleri iç denetim, bağımsız denetim ve kamu denetimi olmak üzere üçe ayrılır.



Şekil 2. Denetçi statüsüne göre denetim türleri

4.4.5.1. İç Denetim

Günümüzde yaşanan teknolojik gelişmelerle beraber dışarıdan yapılan denetimler yetersiz kalmaktadır. Yapılan düzenlemelerle beraber işletmeler merccek altına alınmış ve yapılacak olumsuz işlemlere karşı işletme içi denetim mekanizmaları oluşturulmaya başlamıştır (Mızrak, 2016, s. 28).

1941 yılında kurulan “İç Denetçiler Enstitüsü (IIA)” ile birlikte iç denetim ayrı bir kişilik haline gelmiş ve uygulanan ilkelerle de günümüzde hala önemini korumaktadır. IIA’nın 1947 raporuna göre iç denetim; “*bir organizasyona hizmet etmek amacıyla oluşturulan ve o organizasyonun gerçekleşen faaliyetlerini inceleyen bağımsız bir fonksiyondur*” (Güler, 2010, s. 74).

İşletme bünyesinde çalışan bu denetçilerin görevleri (Karimi, 2014, s. 6):

- Muhasebe işlem ve olaylarının doğruluğunu kontrol etmek
- Belirlenen bütçe ve hedeflerle gerçekleşen faaliyetlerin uyumunu kontrol etmek
- Yönetim tarafından konulan politikalara uyulup uyulmadığını incelemek

- Yönetime hizmet ederek onların istek ve amaçlarını gerçekleştirmek

4.4.5.2. Bağımsız Denetim

Bağımsız denetim; işletme ile hiçbir ilişki içerisinde olmayan kişi ya da kurumlar tarafından genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri doğrultusunda işletmenin finansal tablolarının denetlenmesi işlemidir (Canbolat, 2018, s. 12).

Bu denetimde yapılan incelemelerin kalitesi, bilgi kullanıcılarının denetçinin bağımsızlığına duydukları güven ile doğru orantılıdır. Bağımsız denetçiler denetim sırasında ulusal ve uluslararası kabul görmüş tüm ilke ve standartlara uymak zorundadır (Gümrah, 2017, s. 7).

4.4.5.3. Kamu Denetimi

Kamu denetimi; kamusal düzenin sağlanması ve vatandaşların kamusal haklarının korunması amacıyla kamu kurumlarında çalışanlar tarafından yapılan denetimlerdir. Bu denetimde meydana gelen işlem ve olayların yasa, yönetmelik ve devlet politikalarına uygunluğu kontrol edilerek verimliliği ve karlılığı incelenir (Albaida, 2015, s. 17).

BÖLÜM V

DENETİMDE HATA VE HİLE KAVRAMLARI İLE İLGİLİ MESLEK MENSUPLARININ BİLİNÇ VE TUTUMLARINI ÖLÇMEYE YÖNELİK BİR UYGULAMA

5.1. Literatür Taraması

Muhasebe mesleğinde geçmişten bugüne yapılmakta olan hata ve hileler teknolojinin de gelişmesi ile beraber önemli bir sorun haline gelmiştir. Özellikle son yıllarda bu sorunu ortadan kaldırmak adına çeşitli çalışmalar yapılmaktadır.

Yoruldu (2019), tarafından yapılan, “Türkiye’de Vergi Kayıp ve Kaçaklarının Önlenmesinde Meslek Mensupları ve Bağımsız Denetçilerin Etkinliği: İzmir İli Örneği” başlıklı çalışmada ülkemizde meydana gelen vergi kayıp ve kaçaklarının oluşmasına yol açan sebepler ve meslek mensuplarının bu kaçak ve kayıplar üzerindeki etkisinin detaylı bir şekilde açıklanması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda SMMM’ler, YMM’ler ve Bağımsız Denetçilerin etkinlikleri dikkate alınarak 3 adet anket çalışması uygulanmıştır. SPSS programında analiz edilen verilere göre, vergi kayıp ve kaçaklarının önlenmesi hususunda meslek mensuplarından yeterince istifade edilememektedir. Vergi suçlarına karşılık gelen vergi cezalarının da mükellefler üzerinde caydırıcı bir etkisinin olmadığı görülmektedir. Dolayısıyla Bağımsız denetim standartlarına uygun olarak gerçekleştirilen denetimler neticesinde verginin tahakkukunun tam ve doğru olup olmadığına dair tespitler vergi kayıp ve kaçaklarını önleyici bir etkiye sahip olacaktır.

Korucu (2018)’nin “Muhasebe Hata ve Hileleri İle Muhasebe Mesleğinde Etik” adlı tez çalışmasının ilk iki bölümünde hata, hile ve etik kavramları açıklanmıştır. Hata ve hilenin oluşmasına sebep olan nedenler incelenmiş, meslek mensuplarının sahip olması gereken etik kurallar da ilgili yaklaşımlar eşliğinde irdelenmiştir. Çalışmanın son bölümünde ise bir anket uygulaması yapılmıştır. Meslek mensuplarına sorulan çeşitli

sorulara alınan cevaplar neticesinde hataların meydana gelmesindeki en önemli sebep iş yoğunluğu olarak görülmüştür. Yine vergi oranlarının yüksek oluşu hile için önemli bir etken konumunda olmaktadır. Çalışmanın sonucuna göre, basit bir vergi sistemi kurulmalı, meslek mensuplarının iş yükü olabildiğince hafifletilmeli ve mükellefleri de aynı doğrultuda bilinçlendirme çalışmaları yapılmalıdır.

Doğan vd. (2018), “Muhasebe Meslek Mensuplarının Hile Yapmaya Eğilim Düzeylerinin Tespitine İlişkin Bir Araştırma” adlı çalışmada, muhasebe meslek mensuplarının hilelere karşı eğilim düzeylerinin tespit etmeyi amaçlamışlardır. Öncelikle hile yapanların karakteristik özellikleri incelenmiş, daha sonra meslek mensupları üzerine bir anket uygulaması yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; çalışanları hile yapmaya iten psikolojik ve sosyal bir çok sebep bulunmaktadır. Hile yapmaya yatkın olan çalışanların genelde hep daha fazlasını isteme, çabuk sinirlenme, risk almayı sevme, meraklı bir kişilik gibi bazı ortak özellikleri bulunmaktadır.

Özçelik vd. (2017) tarafından yapılan, “Muhasebe Hata ve Hileleri: Meslek Mensupları Üzerine Bir Araştırma” adlı çalışmanın amacı; muhasebe meslek mensuplarının hata ve hileye karşı algılarını tespit etmektir. Çalışmada, hata ve hile kavramları açıklandıktan sonra Batı Akdeniz Bölgesi’nde faaliyette bulunan meslek mensuplarına bir anket uygulanmıştır. Anket sonuçları istatistiksel yöntemlerle değerlendirilerek bazı sonuçlara ulaşılmıştır. Buna göre; hata ve hile arasındaki temel fark kasıt unsurudur. Hataları en aza indirebilmek için meslek mensuplarına sürekli eğitim faaliyetleri arttırılmalı, hile konusunda ise iç kontrol sistemleri geliştirilmeli ve denetimler yaygın hale getirilmelidir.

Aslan vd. (2017) tarafından yapılan, “Muhasebe Hata ve Hileleri Üzerinde Etkili Faktörlerin Muhasebe Meslek Etiği Kapsamında Analizi: Yalova Örneği” adlı çalışmada öncelikle hata ve hile arasındaki farklar üzerinde durulmuş, yaşanan muhasebe skandallarının olumsuz sonuçları ortaya konmuştur. Yalova İl’inde faaliyette bulunan meslek mensupları üzerine yapılan anket uygulaması sonuçlarına göre; meslek mensuplarının birçoğu ahlak kurallarına uygun hareket ettiği görüşüne kesinlikle katılmaktadır.

Gögebakan (2016), “Muhasebe Hata ve Hileleri ile Muhasebe Mesleğinde Etik, Aydın İl’inde Muhasebeciler Üzerine Bir Araştırma” adlı çalışmasında muhasebecilik

mesleğinde yapılan etik dışı davranışlar ile hata ve hile konusunu incelemiştir. Aydın İl’inde bulunan meslek mensuplarına uygulanan anket sonuçlarına göre; hata ve hileye çeşitli sebeplerle ve çokça başvurulmaktadır. Her ne kadar mesleki etik kurallarını biliyor olsalar da yaşanan zorluklardan dolayı etik dışı davranışta bulunabilmektedirler.

Akatak (2015), “Muhasebe Hata ve Hilelerinin Tespit ve Önlenmesinde Muhasebe Meslek Mensuplarının Sorumluluğu ve Bir Araştırma” adlı çalışmada yapılan hata ve hilelerin tespit edilmesi ve önlenmesindeki meslek mensuplarının sorumluluğu üzerinde durmuştur. Çalışmada, çalışanları hata ve hile yapmaya iten etik dışı davranışları araştırmak amaçlanmıştır. Bunun için ise Mardin ve Şırnak İllerinde faaliyette bulunan meslek mensuplarına bir anket uygulaması yapılmıştır. Anket sonuçlarına göre; meslek mensupları etik dışı davranışların yapılmasının başlıca nedeni olarak mükellef baskılarını söylemiştir. Daha sonra ise daha az vergi ödeme isteği meslek mensuplarını hata ve hile yapmaya yönlendirmektedir. Yüz yüze yapılan görüşmelerde ise katılımcılara göre; her ne kadar sorumluluk bilincinde olursa da hata ve hileyi ortaya çıkarmak oldukça zordur. Öncelikle buna yönelik çalışmalar yapılması gerekmektedir.

Arsoy vd.(2014), “Muhasebe Eğitimindeki Bilgi, Beceri ve Eğitim Tekniklerinin Gerekliklerine İlişkin Beklentiler: Türkiye’deki Akademisyenlere ve Meslek Mensuplarına Yönelik Bir Araştırma” adlı çalışmalarında meslek mensuplarının ve muhasebe dersi veren akademisyenlerin mesleğe ilişkin sahip olmaları gereken bilgi, beceri ve tekniklerin ortaya konulmasını amaçlamışlardır. Araştırmanın sonucuna göre; muhasebe eğitimi okullarla bağlı kalmamalı, mesleğe geçişle beraber meslek içi eğitimlerle de desteklenmelidir.

Okay (2011), “Muhasebe Hata ve Hilelerinin Meslek Etiği Açısından İrdelenmesi” adlı tez çalışmasında mesleğin ve meslek mensuplarının yaptıkları hata ve hileleri etiksel boyutlarıyla incelemiştir. Bu bağlamda Diyarbakır İl’inde bulunan bağımsız meslek mensuplarını etik dışı davranışlara iten faktörler araştırılmıştır. Meslek mensuplarına uygulanan anket sonuçlarına göre; kişileri etik dışı davranışa yönelten en önemli faktör devletin adil olmadığı düşünülen vergileme sistemidir.

Çelik (2010), “Muhasebede Hata ve Hileler ile İlgili Muhasebe Meslek Mensupları Üzerine Bir Araştırma” adlı çalışmada Gaziantep İl’inde faaliyette bulunan

meslek mensuplarının yapmış oldukları hata ve hilelerin ne düzeyde olduğu araştırılmak istemiş ve bu doğrultuda bir anket uygulaması yapmıştır. Uygulama sonuçlarına göre muhasebe hataları daha çok personelin dikkatsizliği ve sorumsuzluğundan kaynaklanırken, hileye ise işletmenin kredi ve vergi avantajını arttırmak amacıyla başvurulmaktadır.

Koca N. (2010), “Muhasebe Denetiminde İç Kontrolün Hata ve Hileleri Önlemedeki Rolü ve Bir Alan Çalışması” adlı tezinde iç kontrol sisteminin etkinliğinin, günümüzde çokça karşılaşılan hata ve hilelerin önlenmesinde gerekliliğini vurgulamak istemiştir. Çalışmasında muhasebe denetimi, iç kontrol sistemi ve işletmeler için öneminden bahsettikten sonra son bölümünde bir anket uygulaması yapmıştır. 8 ayrı ilde ve 45 işletmede yapılan anket çalışması sonuçlarına göre; işletmeler bünyelerinde etkin bir iç kontrol sistemi kurduklarında yapılan hata ve hileler en aza inmektedir. Üstelik etkin bir iç kontrol ortamı işletmelerin amaçlarına ulaşmasını da kolaylaştırmaktadır.

Topsak (2009), “Muhasebe Meslek Mensuplarının Hata, Hile ve Meslek Etiği Konularındaki Tutumları Üzerine Bir Araştırma: Ankara ve Balıkesir Örneği” adlı tez çalışmasında muhasebenin temeli, muhasebecilik mesleği, yapılan hata ve hileler ile denetim konuları üzerinde durduktan sonra meslek mensuplarının etik tutumlarını ölçmek amacıyla bir anket çalışması yapmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; meslek mensupları etik ilkelere yeterli ilgiyi göstermekte fakat mesleki sorumluluklara çok fazla dikkat etmemektedir. Meslek elemanlarının böyle bir tutum içerisinde olmasının en önemli sebebi ise birlikte çalıştıkları mükellefleridir.

5.2. Araştırmanın Amacı

Bu tez çalışmasının amacı,; muhasebe meslek mensuplarının hata ve hileye karşı algı ve tutumlarını araştırmak ve sahip oldukları demografik özelliklere göre algı ve tutumlarının farklılaşıp farklılaşmadığını incelemektir. Bu çerçevede serbest çalışan mali müşavirlerin ve stajyer muhasebecilerin hata ve hile ile ilgili düşüncelerini öğrenmeye ve bu düşünceleri oluşturan durumları tespit etmeye çalışarak meslek mensuplarının etik konusundaki hassasiyetleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

5.3. Araştırmanın Kapsamı ve Örneklem Seçimi

Araştırma evreni Osmaniye İlinde faaliyet gösteren tüm serbest çalışan muhasebe elemanlarıdır. Yapılan ön araştırma sonucunda 177 adet Serbest Muhasebeci (SM) ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavir (SMMM), 44 adet Stajyer Muhasebeci olmak üzere 221 meslek mensubu olduğu tespit edilmiştir.

Örneklem seçilirken; birimlere kolayca ulaşılabilmesi, zaman ve maliyetten tasarruf edilebilmesi adına tesadüfi olmayan örnekleme yöntemlerinden kolayda örnekleme yöntemleri uygulanmıştır. Yaygın olarak kullanılan bu yöntemde ankete cevap verenlerin örneğe dâhil edilmesi esastır.

Çalışmaya katılan meslek mensuplarının yarısı ile yüz yüze anket yapılmış, diğer yarısına ise mail yoluyla anket ulaştırılmıştır. Ulaşılan 115 meslek mensubunun 3'ü Serbest Muhasebeci (SM), 74'ü Serbest Muhasebeci Mali Müşavir (SMMM), 38' i ise Stajyer Muhasebecidir. Ankete cevap veren meslek mensuplarının anakütleye oranı %52,04'tür.

Meslek mensuplarına yöneltilen ankette toplam 16 soru bulunmaktadır. İlk 6 soru meslek mensuplarının yaş, cinsiyet, eğitim durumu, meslek unvanı gibi demografik özelliklerinin tespit edilmesine yönelik iken, geri kalan 10 soru hata ve hile karşısındaki tepkilerinin ölçülmesine yönelik sorulardır.

Çalışmada verilerin analizi iki bölüm halinde sunulmuştur. İlk bölümde tanımlayıcı istatistiklere yer verilmiş, ikinci bölümde ise araştırma modelinde yer alan değişkenler arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Araştırmanın verileri SPSS 22.0 istatistik programı yardımıyla analize tabi tutulmuştur.

5.4. Araştırma Bulguları ve Sonuçların Değerlendirilmesi

Bu bölümde ilk olarak anket katılımcılarının demografik özellikleri, ardından hata ve hile karşısındaki algı ve tutumlarına ilişkin analiz sonuçları ele alınacaktır.

5.4.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Bu bölümde araştırmaya katılan meslek mensuplarının cinsiyet, yaş, eğitim seviyesi, unvan ve sahip oldukları mükellef sayısı gibi demografik özelliklere ilişkin bulguların frekans ve yüzde dağılımları gösterilmiştir.

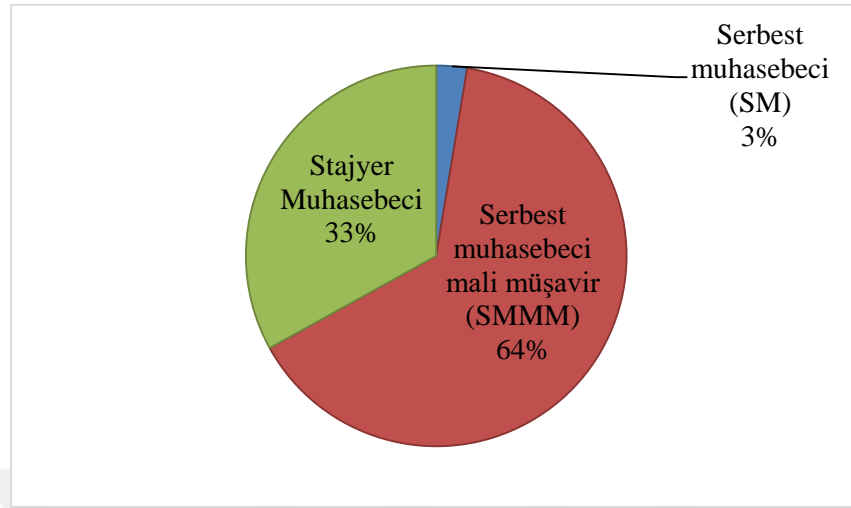
Tablo 3

Araştırmaya Katılan Meslek Mensuplarının Demografik Özelliklerine İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları

Cinsiyet	N	%	Eğitim Düzeyi	N	%
Kadın	42	36,5	Lisans	95	82,6
Erkek	73	63,5	Yüksek Lisans	20	17,4
Yaş	N	%	Mesleki Deneyim	N	%
26 yaş altı	21	18,3	1-5 yıl	43	37,4
27-37	47	40,9	6-10 yıl	23	20,0
38-48	29	25,2	11-15 yıl	15	13,0
49 ve üzeri	18	15,7	16 yıl ve üzeri	34	29,6
Meslek Unvanı	N	%	Mükellef Sayısı	N	%
SM	3	2,6	0-50	39	33,9
SMMM	74	64,3	51-100	31	27,0
Stajyer muhasebeci	38	33,0	101-150	26	22,6
			151 ve üstü	19	16,5

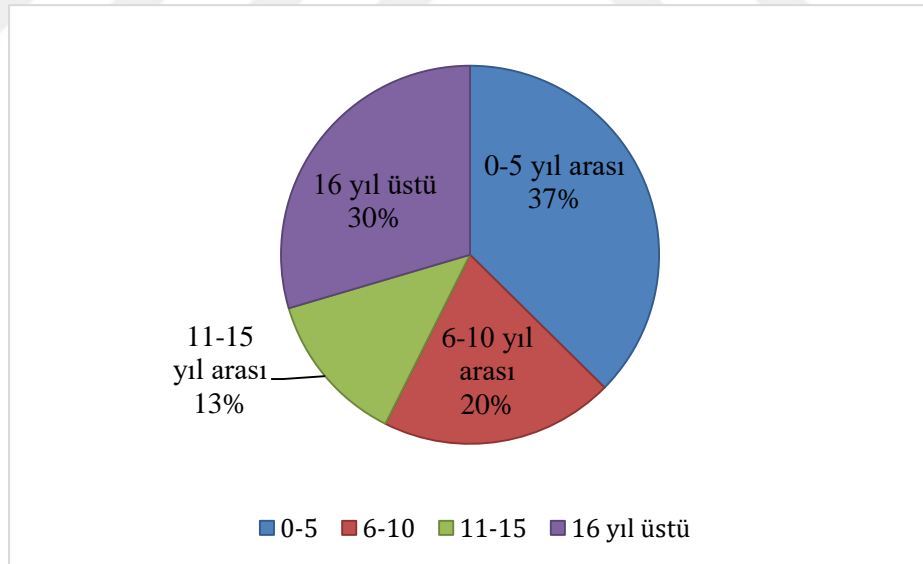
Tablo 3'ten de görüldüğü üzere araştırma çerçevesinde ulaşılan muhasebe meslek elemanlarının demografik özelliklerini aşağıdaki şekilde özetleyebiliriz. Araştırmaya katılan meslek mensuplarının;

- %2,6'sı (3) Serbest Muhasebeci, %64,3'ü (74) Serbest Muhasebeci Mali Müşavir ve %33'ü (38) Stajyer Muhasebecidir.



Şekil 3. Katılımcıların meslek unvanlarına göre dağılımı

- %37,4'ü (43) 0-5 yıl arası, %20'si (23) 6-10 yıl arası, %13'ü (15) 11-15 yıl arası ve %29,6'sı (34) 16 yıl ve üzeri mesleki faaliyette bulunmaktadır.



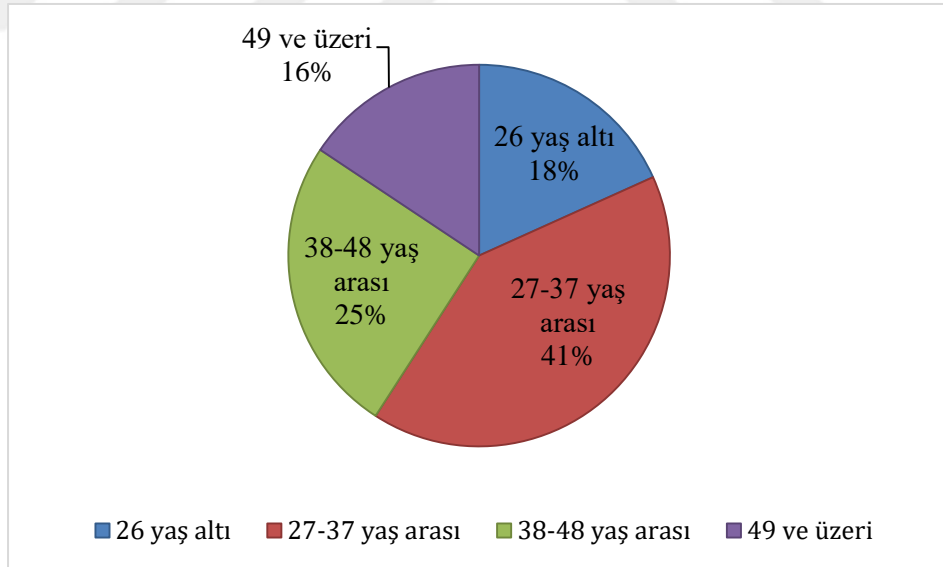
Şekil 4. Katılımcıların mesleki faaliyet sürelerine göre dağılımı

- %36,5'i (42) kadın, %63,5'i (73) erkek katılımcılardan oluşmaktadır.



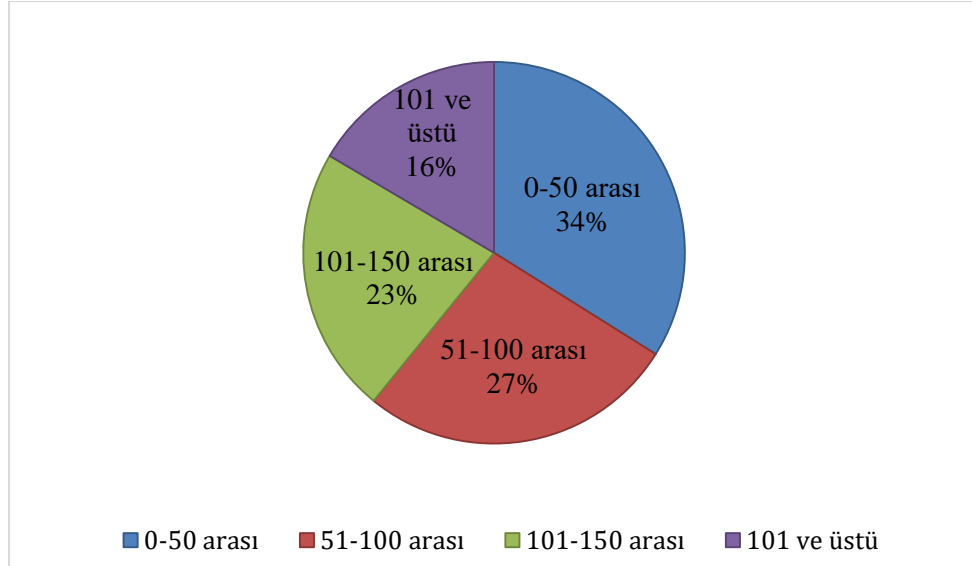
Şekil 5. Katılımcıların cinsiyetlerine göre dağılımı

- %18,3'ü (21) 26 yaş altı, %40,9'u (47) 27-37 yaş arası, %25,2'si (29) 38-48 yaş arası ve %15,7'si (18) 49 yaş ve üzeri grupta yer almaktadır.



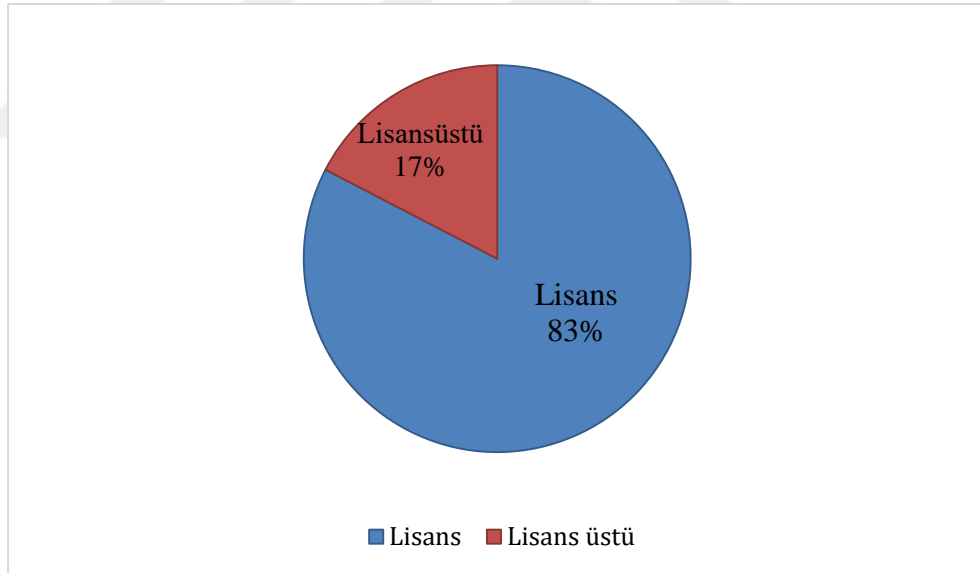
Şekil 6. Katılımcıların yaş gruplarına göre dağılımı

- %33,9'u (39) 0-50 arası, %27'si (31) 51-100 arası, %22,6'sı (26) 101-150 arası ve %16,5'i (19) 101 ve üzeri mükellefe sahiptir.



Şekil 7. Katılımcıların sahip oldukları mükellef sayılarına göre dağılımı

- %82,6'sı (95) lisans düzeyi eğitim düzeyine sahipken %17,4'ü (20) lisansüstü eğitim seviyesine sahiptir.



Şekil 8. Katılımcıların eğitim durumuna göre dağılımı

5.4.2. Katılımcıların Sorulara Verdikleri Cevapların Frekans ve Yüzdeleri

Bu kısımda araştırmaya katılan meslek mensuplarının demografik özellikleri dışında kalan anket sorularına verdikleri cevapların frekans ve yüzde dağılımları ile ilgili sonuçlara yer verilmiştir.

Tablo 4

Araştırmaya Katılan Meslek Mensuplarının Hatalı ve Hileli İşlemlere İlişkin Görüşlerinin Frekans ve Yüzde Dağılımları

SORULAR		N	%
Sizce muhasebede yapılan hataların en önemli nedeni nedir?	Bilgisizlik	17	14,8
	Dikkatsizlik	30	26,1
	Tecrübesizlik	11	9,6
	İş yoğunluğu	42	36,5
	Özen göstermemek	15	13,0
En çok karşılaştığınız muhasebe hatası nedir?	Matematiksel hatalar	15	13,0
	Kayıt hataları	48	41,7
	Nakil hataları	4	3,5
	Unutma ve tekrarlama	48	41,7
En çok karşılaştığınız muhasebe hilesi nedir?	Kasti hatalar	28	24,3
	Zamanından önce veya sonra kayıt	35	30,4
	Uydurma hesaplar	12	10,4
	Belge sahtekarlığı	23	20,0
	Bilançonun maskelenmesi	17	14,8
Bilançonun olduğundan daha iyi gösterilmek istemesinin en büyük sebebi sizce nedir?	Bankadan daha fazla kredi alabilmek	82	71,3
	İşletmenin imajını güçlendirmek	30	26,1
	Hisselerin fiyatını arttırmak	3	2,6
Meslek mensuplarının hilelere yönelmesinin en büyük nedeni sizce nedir?	Mükellefler	71	61,7
	Yasalar	22	19,1
	Kamu kurumları	3	2,6
	Meslek üyeleri	5	4,3
	Daha çok kar arzusu	14	12,2
Sizden etik dışı bir davranış veya yasal olmayan bir menfaat talebinde bulunulursa ne yaparsınız?	Sinirlenir ve sert bir tepki veririm	10	8,7
	Kabul etmem	87	75,7
	Fikrim yok	15	13,0
	Müşteri kaybetmemek için teklifi kabul ederim	3	2,6
Meslek yasasına aykırı davranışlardan dolayı şimdye kadar herhangi bir ceza aldınız mı?	Evet	3	2,6
	Hayır	112	97,4
Hata ve hilelerden dolayı Gelir Vergisi konusunda ceza aldınız mı?	Evet	3	2,6
	Hayır	112	97,4

Tablo 4'te meslek mensuplarının hata ve hile kavramlarına ilişkin görüşlerini belirlemeye yönelik olan sorulara vermiş oldukları cevaplara ilişkin bulgular yer almaktadır. Buna göre;

- Yapılan hataların en önemli nedeni olarak %36,5'i (42) iş yoğunluğu, %26,1'i (30) dikkatsizlik, %14,8'i (17) bilgisizlik, %13'ü (15) özen göstermemek ve %9,6'sı (11) tecrübesizlik olarak düşünülmektedir.
- En çok karşılaşılan hataların; %41,7'si (48) kayıt hataları, %41,7'si (48) unutma ve tekrarlama hataları, %13'ü (15) matematiksel hatalar, %3,5'i (4) nakil hatalarıdır.
- En çok karşılaşılan hilelerin; %30,4'ü (35) zamanından önce veya sonra kayıt, %24,3'ü (28) kasti hata, , %20'si (23) belge sahtekârlığı, %14,8'i (17) bilançonun maskelenmesi ve %10,4'ü (12) uydurma hesapların kullanımı hileleridir.
- Bilançonun olduğundan daha iyi gösterilmesinin nedeni olarak; meslek mensuplarının %71,3'ü (82) bankadan daha fazla kredi alabilmek, %26,1'i (30) işletmenin imajını güçlendirmek ve %2,6'sı (3) hisse fiyatlarını arttırmayı gerekçe göstermektedir.
- Katılımcılara göre meslek mensuplarının %61,7'si (71) mükelleflerden, %19,1'i (22) yasalardan, %12,2'si (14) daha çok kar elde etmek arzusundan, %4,3'ü (5) meslek üyelerinden ve %2,6'sı (3) kamu kurumlarından kaynaklanan nedenlerle hileli işlemlere yönelmektedir.
- Meslek mensuplarından etik dışı bir davranış istendiğinde; %75,7'si (87) kabul etmemekte, %13'ü (15) fikir belirtmemekte, %8,7'si (10) sinirlenerek sert bir tepki vermekte ve %2,6'sı (3) müşteri kaybetmemek için kabul etmektedir.
- Ankete katılan meslek mensuplarının %2,6'sı (3) meslek yasasına aykırı davranmaktan dolayı ceza almışken, %97,4'ü (112) meslek yasasına aykırı davranmaktan dolayı herhangi bir ceza almamıştır.
- Ankete katılan meslek mensuplarının %2,6'sı (3) hata ve hileden dolayı Gelir Vergisi konusunda ceza alırken, %97,4'ü (112) hata ve hileden dolayı Gelir Vergisi konusunda herhangi bir ceza almamıştır.

Tablo 5

Meslek Mensuplarının Hata, Hile ve Etik Kavramları Hakkındaki Algı ve Tutumlarını Ölçmeye Yönelik Olan Önermelere Verdikleri Cevapların Frekans ve Yüzdeleri

Sıra No	Önermeler	n	\bar{X}	Ss
1	Hata; ihmal, dikkatsizlik ve tecrübesizlik nedeniyle meydana gelmektedir.	115	1,80	1,02
2	İş yoğunluğu muhasebe çalışanlarını hata yapmaya zorlamaktadır.	115	1,84	1,07
3	Vergi mevzuatı ve uygulamaları muhasebe çalışanlarını hata yapmaya zorlamaktadır.	115	2,85	1,25
4	Müşterilerimin muhasebe bilgilerini zamanında göndermemesinden kaynaklanan hatalı işlem yaptığım olmuştur.	115	3,29	1,35
5	Mesleğimle ilgili olarak yayınlanan yasal değişiklikleri takip edemediğimden dolayı hatalı işlemler yaptığım olmuştur.	115	2,89	1,29
6	Muhasebe kayıtlarının yanlış veya ters aktarımı nedeniyle hata yaptığım olmuştur.	115	2,80	1,16
7	Yılsonu kapanış ve yılbaşı açılış işlemleri sırasında yanlış veya eksik kayıt nedeniyle hata yaptığım olmuştur.	115	2,98	1,32
8	Hile, kasıt unsuru taşıyan ve bilinçli yapılan davranışlardır.	115	1,86	1,14
9	İşletmelerde en çok yapılan hileler belgesiz yapılan kayıt dışı işlemlerdir.	115	2,65	1,28
10	Çalışanlar üzerinde denetimin yetersiz olması hileli işlemler için fırsat yaratır.	115	2,46	1,18
11	İşletmelerde vergi kaçırmak için hileli işlemlere başvurulur.	115	2,33	1,10
12	Meslek mensupları işletmenin durumunu mevcut durumdan daha iyi veya kötü göstermek için hileye başvurmaktadır.	115	2,56	1,07
13	Meslek mensupları tarafından en yaygın yapılan hile türü sahte belge düzenlemek ve kullanmaktır.	115	2,86	1,2
14	Bilgisayarlı muhasebe programlarında geriye dönük işlemler yapılması doğrudur.	115	2,89	1,13
15	İşletme yöneticileri tarafından kurulacak etkin bir iç kontrol sistemi hata ve hilelerin yapılma riskini azaltır.	115	1,99	1,02
16	Değişen mevzuatı ve yasal düzenlemeleri zamanında takip edecek fırsatım bulunmaktadır.	115	2,59	1,26
17	Ülkemizde yapılan muhasebe denetimi, mesleki etik, işletmelerde iç kontrol vb. konulu seminer ve programlar yeterli düzeydedir.	115	3,47	1,37
18	Meslek yaşantım boyunca mesleki standartlara uygun bir şekilde hareket etmeye çalışırım.	115	1,95	1,04
19	Bazı müşterilerimin az vergi ödeme taleplerini karşılamam istendiğinde iş kaybetme korkumdan dolayı etik davranmadığım oldu.	115	3,47	1,23
20	Aramızdaki dostluk - akrabalık ilişkisinden dolayı bazı müşterilerime ayrıcalık gösterdiğim olmuştur.	115	3,32	1,16
21	Mükellefler, vergi tahakkukunun yüksek olmasından dolayı giderleri arttırmak, gelirleri azaltmak gibi taleplerde bulunmaktadırlar.	115	2,46	1,11
22	Mükelleflerden bazıları zaman sahte ve yanıltıcı belgelerle işlem yapılmasını talep etmektedirler.	115	2,82	1,20
23	Meslek mensuplarının yaptıkları etik dışı davranışlara verilen cezalar yeterli düzeydedir.	115	3,23	1,22
24	Mükellefler tarafından yapılan hileli bir işlemi tespit ettiğimde yasal bildirimde bulunurum.	115	2,40	1,16

Meslek mensuplarının hata, hile ve etik kavramlarına ait algılarını ölçmek için yöneltilen önermelere verdikleri cevapların ortalama değerleri ve standart sapması Tablo 5’te görülmektedir. Tabloya göre “*hata; ihmal, dikkatsizlik ve tecrübesizlik nedeniyle meydana gelmektedir*” önermesi 1,80, “*İş yoğunluğu muhasebe çalışanlarını hata yapmaya zorlamaktadır*” önermesi 1,84 ve “*hile; kasıt unsuru taşıyan ve bilinçli yapılan davranışlardır*” önermesi 1,86 ortalama ile meslek mensuplarının en çok katılım gösterdiği önermelerdir. Diğer yandan meslek mensuplarının vermiş oldukları cevaplara göre, “*müşterilerimin muhasebe bilgilerini zamanında göndermemesinden kaynaklanan hatalı işlem yaptığım olmuştur*” önermesi 3,29, “*ülkemizde yapılan muhasebe denetimi, mesleki etik, işletmelerde iç kontrol vb. konulu seminer ve programlar yeterli düzeydedir*” önermesi 3,47 ve “*bazı müşterilerimin az vergi ödeme taleplerini karşılamam istendiğinde iş kaybetme korkumdan dolayı etik davranmadığım oldu*” önermesi 3,47 ortalamaya sahiptir. Meslek mensupları genel olarak bu önermelere katılmamıştır.

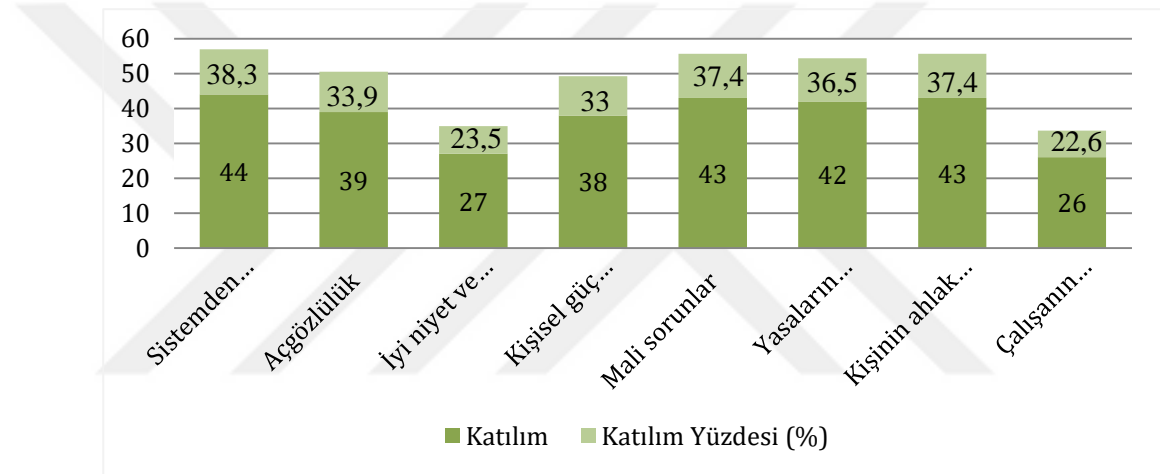
Tablo 6

Meslek Mensuplarının Hile Yapma Nedenlerini Anlamaya Yönelik Sorulara Verdikleri Cevapların Frekans ve Yüzdeleri

SORULAR		Katılım	(%)
Sistemden kaynaklanan nedenler	Evet	44	38,3
	Hayır	71	61,7
Açgözlülük	Evet	39	33,9
	Hayır	76	66,1
İyi niyet ve duygusallık	Evet	27	23,5
	Hayır	88	76,5
Kişisel güç kazanma isteği	Evet	38	33,0
	Hayır	77	67,0
Mali sorunlar	Evet	43	37,4
	Hayır	72	62,6
Yasaların bilinmemesi	Evet	42	36,5
	Hayır	73	63,5
Kişinin ahlak anlayışı	Evet	43	37,4
	Hayır	72	62,6
Çalışanın liyakatsiz olması	Evet	26	22,6
	Hayır	89	77,4
Etik kuralların bilinmemesi	Evet	37	32,2
	Hayır	78	67,8

Son bölümde yer alan meslek mensuplarının hile yapma nedenlerini anlamaya yönelik sorulan soruya katılımcıların vermiş oldukları cevaplar Tablo 6'da görülmektedir. Buna göre, %38,3 (44) sistemden kaynaklanan nedenler, %37,4 (43) mali sorunlar, %37,4 (43) kişinin ahlak anlayışı meslek mensuplarını hileye yönelten ilk 3 neden arasında yerini almaktadır. Meslek mensuplarını hile yapmaya yönelten diğer nedenler %36,5 (42) yasaların bilinmemesi, %33,9 (39) açgözlülük, %33 (38) kişisel güç kazanma isteği, %32,2 (37) etik kuralların bilinmemesi, %23,5 (27) iyi niyet ve duygusallık ve %22,6 (26) çalışanın liyakatsiz olmasıdır.

Bu ifadelerin daha net algılanabilmesi için aşağıdaki gibi yüzdeler ile ifade edilen sütun grafiğinden faydalanmak mümkündür.



Şekil 9. Hile yapmaya yönelik meslek mensuplarının cevapları ve dağılımları

Tablo 6 ve Şekil 9'dan da anlaşılacağı gibi meslek mensuplarını hile yapmaya yönlendiren en önemli sebeplerin başında sistemden kaynaklanan hatalar gelmektedir. Ayrıca mali sorunlar ve kişinin ahlak anlayışı da meslek mensuplarının sıklıkla hile yapmasına neden bir diğer faktörlerdir.

5.4.3. Güvenilirlik Analizleri

Çalışmanın bu bölümünde ankette yer alan hata ve hileye karşı meslek mensuplarının tutumlarını ölçmeye ilişkin olan değişkenlerin anlamlı bir sonuca ulaşabilmek adına bir bütünlük oluşturup oluşturmadıklarını anlamak için güvenilirlik analizi yapılmıştır. Güvenilirliği ölçmek için kullanılan birçok yöntem olmasına karşın

analizde Cronbach Alpha modeli kullanılmıştır. Bu modelde elde edilen sonuçlar alpha katsayısına bakılarak yorumlanmaktadır (Tunçe, 2019, s.60).

- $0,00 \leq \alpha < 0,40$ ise ölçek güvenilir değildir.
- $0,40 \leq \alpha < 0,60$ ise ölçek düşük güvenilirliktedir.
- $0,60 \leq \alpha < 0,80$ ise ölçek oldukça güvenilirdir.
- $0,80 \leq \alpha < 1,00$ ise ölçek yüksek derecede güvenilirdir.

Güvenirlilik analizi sonuçları Tablo 7’de görülmektedir.

Tablo 7

Güvenirlilik Analizi

Cronbach's Alpha Katsayısı	İfade Sayısı
,701	24

Güvenirlilik katsayısı olan Cronbach alpha değeri = 0,701 olarak bulunmuştur. Alpha katsayısının değerlendirilmesinde uyulan değerlendirme kriterlerine göre bulunan sonuç, ölçeğin güvenilir olduğunu göstermektedir.

5.4.4. Kruskall Wallis ve Man Whitney U Testleri

Bu bölümde yukarıda daha önce belirtilmiş olan hipotezlerin kabul ve reddi için yapılan analizler bulunmaktadır. Fakat bu analizlere başlamadan önce verilerin normal dağılımına yönelik Kolmogorov – Smirnov Testi yapılmıştır.

Tablo incelendiğinde elde edilen tüm anlamlılık düzeylerinin $< 0,05$ olduğu ve % 95 güven düzeyinde normal dağılıma sahip olmadığı görülmektedir. Aynı zamanda ± 2 aralığında olması gereken çarpıklık ve basıklık değerleri çok yüksek olmamakla beraber pozitif çarpıklık ve negatif basıklık dikkat çekmektedir. Dolayısıyla ölçeklerin analizinde non-parametrik hipotez testlerinin uygulanması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Bunun üzerine kurulan hipotezleri test etmek için Kruskall Wallis ve Man-Whitney U testleri kullanılmıştır.

Kruskall Wallis testi, normal dağılım göstermeyen gruplarda üç veya daha fazla sayıda grubun ortalamaları arasındaki farklılığın anlamlılığını ölçmek amacıyla kullanılır. One-Way ANOVA'nın non-parametrik karşılığıdır. Bu testin varsayımları (Üçkardeş, 2006, s. 170);

- a). İncelenen değişkenin altında sürekli bir dağılım vardır.
- b). İncelenen değişken, en azından sıralama ölçeği düzeyinde ölçülmüştür.

Man-Whitney U testi ise, normal olmayan veri setinde iki bağımsız grupta eşit varyanslı iki ortalama arasındaki farkın t testi ile hesaplanamadığı durumlarda kullanılır. Davranış bilimlerinde oldukça sık kullanılmaktadır. Amacı, iki bağımsız örneklemin aynı kitleden geldiği hipotezini test etmektir (Bindak, 2014, s. 6).

5.4.4.1. Meslek mensuplarının Meslek Unvanı İle Muhasebe Hatalarına İlişkin Algı Düzeyleri İlişkisi

Farklı meslek unvanlarına ait katılımcılar arasında muhasebe hatalarına karşı algı ve tutumlarının farklılaşmasının ölçülmesi amacıyla yapılan Kruskall Wallis testi sonuçları aşağıda Tablo 8'de sunulmuştur.

Farklı meslek unvanlarında olan katılımcıların muhasebe hatalarına algı ve tutumlarının birbirinden farklı olup olmadığını ölçen Kruskall Wallis testinin anlamlılık değerleri genel itibariyle 0,05'ten küçüktür. Dolayısıyla meslek mensuplarının "*Müşterilerimin muhasebe bilgilerini zamanında göndermemesinden kaynaklanan hatalı işlem yaptığım olmuştur*" seçeneği dışında farklı meslek unvanlarına sahip olan katılımcıların muhasebe hatalarına karşı algı ve tutumları %95 güven düzeyinde anlamlı bir farklılık göstermektedir ($p < 0,05$).

Tablo 8

Meslek Unvanı İle Muhasebe Hatalarına Karşı Algı Düzeyi Arasındaki Kruskall Wallis Testi

S.No	Önermeler	X	S	X ²	Sig.
1	Hata; ihmal, dikkatsizlik ve tecrübesizlik nedeniyle meydana gelmektedir.	1,80	1,02	6,45	0,04
2	İş yoğunluğu muhasebe çalışanlarını hata yapmaya zorlamaktadır.	1,84	1,07	6,09	0,04
3	Vergi mevzuatı ve uygulamaları muhasebe çalışanlarını hata yapmaya zorlamaktadır.	2,85	1,25	7,63	0,02
4	Müşterilerimin muhasebe bilgilerini zamanında göndermemesinden kaynaklanan hatalı işlem yaptığım olmuştur.	3,29	1,35	0,99	0,60
5	Mesleğimle ilgili olarak yayınlanan yasal değişiklikleri takip edemediğimden dolayı hatalı işlemler yaptığım olmuştur.	2,89	1,29	6,62	0,03
6	Muhasebe kayıtlarının yanlış veya ters aktarımı nedeniyle hata yaptığım olmuştur.	2,80	1,16	4,07	0,10
7	Yılsonu kapanış ve yılbaşı açılış işlemleri sırasında yanlış veya eksik kayıt nedeniyle hata yaptığım olmuştur.	2,98	1,32	14,57	0,01

5.4.4.2. Meslek mensuplarının Cinsiyetleri İle Muhasebe Hatalarına İlişkin Algı Düzeyleri İlişkisi

Tablo 9’da meslek mensuplarının cinsiyet değişkenine göre muhasebe hatalarına ilişkin önermelere vermiş oldukları cevapların analiz sonuçları bulunmaktadır.

Önermelere uygulanan Man Whitney U testi sig. (p) değerleri genel olarak > 0,05’tir. Dolayısıyla cinsiyet ile muhasebe hatasına karşı algı ve tutumlar arasında %95 güven düzeyinde 3, 4 ve 5 sıra nolu önermelerde meslek mensuplarının cinsiyetlerine göre muhasebe hatalarına ilişkin görüşlerinde 0,05 anlamlılık düzeyinde bir farklılık görülürken diğer önermelerde herhangi bir görülmemiştir. Tablo biraz daha ayrıntılı incelendiğinde vergi mevzuatı ve bilgilerin zamanında gönderilmemesi ile alakalı önermelere verilen cevaplar cinsiyete göre farklılık göstermektedir.

Tablo 9

Meslek Mensuplarının Hata Kavramına İlişkin Görüşleri İle Meslek Mensuplarının Cinsiyeti Arasındaki İlişkiye İlişkin Man Whitney U Testi

S. No	Önermeler	X	S	X ²	Sig. (p)
1	Hata; ihmal, dikkatsizlik ve tecrübesizlik nedeniyle meydana gelmektedir.	1,80	1,02	1.525,50	0,96
2	İş yoğunluğu muhasebe çalışanlarını hata yapmaya zorlamaktadır.	1,84	1,07	1.379,00	0,33
3	Vergi mevzuatı ve uygulamaları muhasebe çalışanlarını hata yapmaya zorlamaktadır.	2,85	1,25	1.528,50	0,04
4	Müşterilerimin muhasebe bilgilerini zamanında göndermemesinden kaynaklanan hatalı işlem yaptığım olmuştur.	3,29	1,35	1.173,50	0,03
5	Mesleğimle ilgili olarak yayınlanan yasal değişiklikleri takip edemediğimden dolayı hatalı işlemler yaptığım olmuştur.	2,89	1,29	1.217,00	0,05
6	Muhasebe kayıtlarının yanlış veya ters aktarımı nedeniyle hata yaptığım olmuştur.	2,80	1,16	1.490,50	0,79
7	Yılsonu kapanış ve yılbaşı açılış işlemleri sırasında yanlış veya eksik kayıt nedeniyle hata yaptığım olmuştur.	2,98	1,32	1.504,00	0,86

Tablo 10’da görüldüğü gibi kadın meslek mensuplarının %33,3’ü “*Vergi mevzuatı ve uygulamaları muhasebe çalışanlarını hata yapmaya zorlamaktadır*” görüşüne katılmazken, erkek meslek mensuplarının %32,9’u bu görüşü desteklemektedir.

Tablo 10

Vergi Mevzuatı ve Yasal Düzenlemelerin Hata Yapmaya Zorlaması ile Cinsiyet arasındaki Frekans ve Yüzdeler

Soru	Kadın	Erkek
Vergi mevzuatı ve uygulamaları muhasebe çalışanlarını hata yapmaya zorlamaktadır.	Kesinlikle evet	15,1%
	Evet	32,9%
	Fikrim yok	12,3%
	Hayır	31,5%
	Kesinlikle hayır	8,2%

Tablo 11’de görüldüğü gibi “*Müşterilerimin muhasebe bilgilerini zamanında göndermemesinden kaynaklanan hatalı işlem yaptığım olmuştur*” görüşüne ise kadın

meslek mensuplarının %42,9'u evet cevabı verirken, erkek mensuplarının %54,8'i hayır cevabı vermiştir.

Tablo 11

Muhasebe Bilgilerinin Zamanında Gönderilmemesinden Kaynaklanan Hatalar ile Cinsiyet Arasındaki Frekans ve Yüzdeler

Soru		Kadın	Erkek
Müşterilerimin muhasebe bilgilerini zamanında göndermemesinden kaynaklanan hatalı işlem yaptığım olmuştur.	Kesinlikle evet	14,3%	4,1%
	Evet	42,9%	23,3%
	Fikrim yok	2,4%	17,8%
	Hayır	16,7%	27,4%
	Kesinlikle hayır	23,8%	27,4%

5.4.4.3. Meslek mensuplarının Meslek Unvanı İle Muhasebe Hilelerine İlişkin Algı Düzeyleri İlişkisi

Farklı meslek unvanlarına ait katılımcılar arasında muhasebe hilelerine karşı algı ve tutumlarının farklılaşmasının ölçülmesi amacıyla yapılan Kruskall Wallis testi sonuçları aşağıda Tablo 12’de sunulmuştur.

Farklı meslek unvanlarında olan katılımcıların muhasebe hilelerine karşı algı ve tutumlarının birbirinden farklı olup olmadığını ölçen Kruskall Wallis testinin anlamlılık değerleri “Çalışanlar üzerinde denetimin yetersiz olması hileli işlemler için fırsat yaratır” önermesine verilen cevaplar dışında 0,05’ten büyüktür. Dolayısıyla farklı unvanlara sahip meslek mensuplarının muhasebe hilelerine karşı algı ve tutumları arasında genel itibariyle %95 güven düzeyinde anlamlı bir farklılık görülmemektedir.

Tablo 12

Meslek Unvanı İle Muhasebe Hilelerine Karşı Algı Düzeyi Arasındaki İlişki-Kruskall Wallis Testi

S. No	Önermeler	X	S	X ²	Sig. (p)
1	Hile, kasıt unsuru taşıyan ve bilinçli yapılan davranışlardır.	1,86	1,14	2,81	0,24
2	İşletmelerde en çok yapılan hileler belgesiz yapılan kayıt dışı işlemlerdir.	2,65	1,28	1,08	0,58
3	Çalışanlar üzerinde denetimin yetersiz olması hileli işlemler için fırsat yaratır.	2,46	1,18	10,86	0,00
4	İşletmelerde vergi kaçırmak için hileli işlemlere başvurulur.	2,33	1,10	0,85	0,65
5	Meslek mensupları işletmenin durumunu mevcut durumdan daha iyi veya kötü göstermek için hileye başvurmaktadır.	2,56	1,07	3,79	0,15
6	Meslek mensupları tarafından en yaygın yapılan hile türü sahte belge düzenlemek ve kullanmaktır.	2,86	1,20	1,37	0,50
7	Bilgisayarlı muhasebe programlarında geriye dönük işlemler yapılması doğrudur.	2,89	1,13	0,86	0,65

5.4.4.4. Meslek mensuplarının Cinsiyetleri İle Muhasebe Hilelerine İlişkin Algı Düzeyleri İlişkisi

Meslek mensuplarının hile kavramına ilişkin görüşlerinin cinsiyetlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını ölçülmek amacıyla Man Whitney U testi yapılmış ve sonuçlar Tablo 13’de sunulmuştur.

Kadın meslek mensubu ve erkek meslek mensubu arasındaki muhasebe hilesine karşı algı ve tutumların farklarını sınavan Man Whitney U testine göre; tüm anlamlılık düzeylerinin yani sig. (p) > 0,05 olduğu görülmektedir. Bu durumda %95 güven düzeyine göre cinsiyet ile muhasebe hilelerine karşı algı ve tutumlar arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

Tablo 13

Meslek Mensuplarının Hile Kavramına İlişkin Görüşleri İle Meslek Mensuplarının Cinsiyeti Arasındaki İlişkiye İlişkin Man Whitney U Testi

S. No	Önermeler	X	S	X ²	Sig. (p)
1	Hile, kasıt unsuru taşıyan ve bilinçli yapılan davranışlardır.	1,86	1,14	1.367,00	0,29
2	İşletmelerde en çok yapılan hileler belgesiz yapılan kayıt dışı işlemlerdir.	2,65	1,28	1.429,00	0,53
3	Çalışanlar üzerinde denetimin yetersiz olması hileli işlemler için fırsat yaratır.	2,46	1,18	1.435,00	0,55
4	İşletmelerde vergi kaçırmak için hileli işlemlere başvurulur.	2,33	1,10	1.374,50	0,33
5	Meslek mensupları işletmenin durumunu mevcut durumdan daha iyi veya kötü göstermek için hileye başvurmaktadır.	2,56	1,07	1.160,00	0,20
6	Meslek mensupları tarafından en yaygın yapılan hile türü sahte belge düzenlemek ve kullanmaktır.	2,86	1,20	1.304,50	0,17
7	Bilgisayarlı muhasebe programlarında geriye dönük işlemler yapılması doğrudur.	2,89	1,13	1.276,00	0,12

5.4.4.5. Meslek mensuplarının Mükellef Sayıları İle Mesleki Gelişmeleri Takip Etme Fırsatı İlişkisi

Meslek mensuplarının sahip oldukları mükellef sayısı ile mesleki gelişmeleri takip edecek yeterli vakti bulup bulmadıklarının ölçülmesi amacıyla yapılan Kruskall Wallis testi sonuçları aşağıda bulunmaktadır.

Tablo 14

Meslek Mensuplarının Sahip Olduğu Mükellef Sayısı İle Mesleki Gelişmeleri Takip Etme Fırsatı Arasındaki Kruskall Wallis Testi

Önermeler	X	S	X ²	Sig. (p)
Değişen mevzuatı ve yasal düzenlemeleri zamanında takip edecek fırsatım bulunmaktadır.	2,59	1,26	10,95	0,01

Meslek mensuplarının sahip oldukları mükellef sayısı ile mevzuat yasal düzenlemelerin değişikliğini takip etme fırsatları arasında sig. < 0,05 sonucuna göre %95 güvenle anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Bu farklılığı görebilmek adına Tablo 15'i inceleyebiliriz.

Tablo 15

Mükellef Sayısı ile Değişen Mevzuat ve Yasal Düzenlemeleri Takip Etme Ölçeğine İlişkin Frekans ve Yüzdeler

Önerme		Mükellef Sayısı			
		0-50 arası	51-100 arası	101-150 arası	151 ve Üstü
Değişen mevzuatı ve yasal düzenlemeleri zamanında takip edecek fırsatım bulunmaktadır.	Kesinlikle evet	59,0%	16,1%	11,5%	10,5%
	Evet	5,1%	22,6%	15,4%	0,0%
	Fikrim yok	15,4%	25,8%	3,8%	10,5%
	Hayır	15,4%	16,1%	42,3%	47,4%
	Kesinlikle hayır	5,1%	19,4%	26,9%	31,6%

Buna göre 0-50 adet arası mükellefe sahip olan meslek mensupları genel olarak değişen mevzuat ve yasal düzenlemeleri takip edecek yeterli vakitleri bulmaktadır. 51-100 adet mükellefe sahip olan meslek mensupları arasında fikir belirtmek istemeyen grup çoğunlukta iken 101-150 arası mükellefe sahip meslek mensupları ile 150 ve üzeri mükellefe sahip meslek mensuplarının çoğunluğu değişen mevzuat ve yasal düzenlemeleri takip edecek yeterli vakitlerinin bulunmadığını belirtmişlerdir.

5.4.4.6. Meslek mensuplarının Eğitim Düzeyleri İle Mesleki Standartlara Uyuma İlişkisi

Meslek mensuplarının sahip oldukları eğitim düzeyleri ile mesleki standartlara uyuma çabası arasındaki farklılığı ölçmek adına uygulanan Man Whitney U testi sonuçları Tablo 16'da gösterilmektedir

Tablo 16

Meslek Mensuplarının Eğitim Düzeyleri ile Mesleki Standartlara Uyuma arasındaki Man Whitney U Testi

Önermeler	X	S	X ²	Sig. (p)
Meslek yaşantım boyunca mesleki standartlara uygun bir şekilde hareket etmeye çalışırım.	1,95	1,04	825,00	0,31

Meslek mensuplarının eğitim düzeyleri ile mesleki standartlara uyma konusundaki görüşler arasındaki farklılığı ölçmek için yapılan Man Whitney U testi sonucuna göre elde edilen sig. (p) değeri 0,05'ten büyük çıkmıştır. Dolayısıyla mesleki standartlara uyma hakkındaki görüş ile lisans ya da lisansüstü eğitim seviyesine sahip olma arasında %95 düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

5.4.4.7. Meslek mensuplarının Yaşları İle Etik Görüşleri İlişkisi

Meslek mensuplarının etik görüşleri ile meslek mensuplarını yaşları arasında bir ilişki olup olmadığının ölçülmesi amacıyla yapılan Kruskall Wallis testi sonuçları Tablo 17'de verilmiştir.

Tablo 17

Meslek Mensuplarının Yaşları İle Etik Görüşleri Arasındaki Kruskall Wallis Testi

S. No	Önermeler	X	S	X ²	Sig. (p)
1	Ülkemizde yapılan muhasebe denetimi, mesleki etik, işletmelerde iç kontrol vb. konulu seminer ve programlar yeterli düzeydedir.	3,47	1,37	17,79	0,00
2	Meslek yaşantım boyunca mesleki standartlara uygun bir şekilde hareket etmeye çalışırım.	1,95	1,04	5,98	0,10
3	Bazı müşterilerimin az vergi ödeme taleplerini karşılamam istendiğinde iş kaybetme korkumdan dolayı etik davranmadığım oldu.	3,47	1,23	1,61	0,65
4	Aramızdaki dostluk - akrabalık ilişkisinden dolayı bazı müşterilerime ayrıcalık gösterdiğim olmuştur.	3,32	1,16	4,12	0,24
5	Mükellefler, vergi tahakkukunun yüksek olmasından dolayı giderleri arttırmak, gelirleri azaltmak gibi taleplerde bulunmaktadırlar.	2,46	1,11	7,90	0,04
6	Mükelleflerden bazıları zaman zaman sahte ve yanıltıcı belgelerle işlem yapılmasını talep etmektedirler.	2,82	1,20	5,45	0,14
7	Meslek mensuplarının yaptıkları etik dışı davranışlara verilen cezalar yeterli düzeydedir.	3,23	1,22	2,67	0,44
8	Mükellefler tarafından yapılan hileli bir işlemi tespit ettiğimde yasal bildirimde bulunurum.	2,40	1,16	1,41	0,70

Tablo 17'den görüldüğü gibi meslek mensuplarının yaşları ile etik görüşleri arasında bir fark olup olmadığının ölçülmesine ilişkin yapılan Kruskall Wallis testine göre “Ülkemizde yapılan muhasebe denetimi, mesleki etik, işletmelerde iç kontrol vb. konulu seminer ve programlar yeterli düzeydedir” önermesinde sig. (p) < 0,05 olduğu için %95

güven düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Diğer önermelerde ise sig. (p) > 0,05 olduğu için %95 güven düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.



BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Küreselleşen dünyada gelişen teknoloji ile birlikte bilgi üretiminin de artmasıyla ekonomik piyasalarda hızlı bir yükselme yaşanmaktadır. Bu yükselişle beraber endüstriyel işletmelerin sayısı artmış ve gelişen sermaye piyasaları ile yapılan yatırımların sınırları ülke dışına çıkararak yoğun bir rekabet ortamı oluşturmuştur. Maliyetleri azaltıp verimliliği arttırmayı hedefleyen işletmeler, yoğun rekabet ortamında ayakta kalarak devamlılığı sağlayabilmek için konulan kuralların dışına çıkıp bazı usulsüz yollara başvurmaktadır.

Özellikle son dönemlerde daha çok kar elde etme hırsıyla hareket eden yöneticiler, işletmelerin maliye ve finans basamağı olan muhasebe departmanlarına bu konuda baskı yapmaktadır. Finansal tabloları üstlerinin isteklerine göre şekillendirme gücü elinde olan muhasebe elemanları, hem yasalardaki boşluklardan faydalanarak hem de teknolojik çağın verdiği imkânlarla etik dışı düzenlemeler yaparak işten çıkarılma korkusuyla da isteklere cevap vermektedir. Bunların bir kısmı bilgisizlik ve tecrübesizlikten kaynaklanan hatalar olabildiği gibi bir kısmı da daha ileri ve tehlikeli boyutları olan hileli işlemlerdir.

Yöneticiler kısa vadede daha hızlı büyüme ve daha çok kar elde etme amacıyla yaratıcı muhasebe teknikleri olarak adlandırılan hileli işlemlere yönelebilmektedir. Çoğu zaman kasıtlı olarak yapılan bu işlemler geçmişten günümüze uluslararası boyutlara ulaşan çeşitli muhasebe skandallarına yol açmıştır. Özellikle Enron, Worldcom, Parmalat gibi büyük zararlara sebep olan yolsuzluklar ve ardından

ülkemizde de yaşanan olaylar denetimi zorunlu kılmakta ve muhasebe mesleği konusunda yeni düzenlemeler yapılması gerektiğini göstermektedir.

Dünyada daha çok işletmelerin mali işlem ve olaylarının şeffaflığını sağlayarak mali tabloların güvenilirliğini amaçlayan muhasebe mesleği, ülkemizde daha çok vergi odaklı olarak gelişme göstermiştir. Dolayısıyla meslek mensupları yasa koyuculara duyulan korku ve daha az vergi ödeme arzusundan dolayı hata ve hilelere başvurarak bilgi kullanıcılarına finansal tablolar hakkında yanıltıcı bilgiler verebilmektedir. Gelişen teknolojiyi kaliteli muhasebe bilgisi üretmek için kullanmak yerine işletmenin durumunu daha farklı göstererek kendi çıkarları için kullanmayı tercih etmektedirler.

Muhasebe meslek mensuplarının muhasebe bilgilerini kasıtlı olarak kişisel amaçlar için değiştirmesi hile, bilgisizlik ve tecrübesizlik nedeniyle yanlış işlemler yapması ise hata olarak adlandırılmaktadır. Yani hata ve hile arasındaki temel fark, kasıtlı yapıp yapılmamasıdır.

Hesaplama da matematiksel yanlışlıklar, bilgi ve tecrübe eksikliği, dikkatsizlik ve unutkanlık hatalara yol açarken; belgesiz yapılan işlemler, sahte belgeler, işlemlerin zamanından önce veya sonra kayıt altına alınması ya da var olan belgelerin hiç işlem görmemesi hileye neden olmaktadır.

Kimi zaman mükelleflerin hırsları yüzünden kimi zaman meslek mensuplarının acemiliğinden kaynaklanan hata ve hileler, hazırlanan finansal tabloların güvenilirliğine zarar vermektedir. Daha fazla kazanç sağlama amacıyla işletmenin durumunu olduğundan daha iyi göstermek isteyen yönetici devlete, yatırımcılara ve üçüncü kişilere yanıltıcı bilgiler sunmaktadır. Er ya da geç ortaya çıkan bu durumda yatırımcılar geri çekilmekte, devlet tarafından birtakım cezai yaptırımlar uygulanmakta ve sonuçta büyük zararlar ortaya çıkmaktadır. Aynı zamanda ülke ekonomisini de etkileyen bu durumu düzeltecek güce sahip olanlar kuşkusuz muhasebe meslek elemanlarıdır. Çünkü mükelleften elde ettikleri bilgileri kendi tecrübeleri ile harmanlayan meslek mensupları devlet ile mükellef arasında köprü görevi görmektedir.

Bu kapsamda denetimde hata ve hile kavramlarına ilişkin muhasebe meslek mensuplarının algı ve tutumlarını ölçmeye yönelik bir araştırma yapılmıştır. Araştırmanın kapsamında uygulanan ankette Osmaniye ilinde faaliyet gösteren meslek mensupları örneklem olarak seçilmiş ve hem birimlere kolayca ulaşabilmek adına hem

de zaman ve maliyetten tasarruf edebilmek adına tesadüfi olmayan kolayda örnekleme yöntemi seçilmiştir. Osmaniye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası (OSMMMO)'na kayıtlı bulunan 177 adet SM ve SMMM ile 44 adet stajyer muhasebeciden yalnızca 115 tanesine ulaşılabilmektedir. Anket yapılan meslek mensubu oranı yaklaşık %52,04'dir.

Ankete katılan meslek mensuplarının tüm yaş gruplarına göre muhasebede meydana gelen hataların en önemli sebebi iş yoğunluğu ve dikkatsizliktir. En çok karşılaşılan muhasebe hataları yaş gruplarına göre değerlendirildiğinde; 26 yaş ve altı grup *unutma ve tekrarlama hatalarıyla*, 27-37 yaş arası grup "*kayıt hatalarıyla*", 38-48 yaş arası grup *nakil hatalarıyla* ve 49 yaş üstü grup ise *matematiksel hatalarla* karşılaşmaktadır. Aynı şekilde meslek mensuplarının en çok karşılaştıkları hile çeşitlerine bakıldığında 26 yaş ve altı grup *uydurma hesaplarla*, 27-37 yaş arası grup *zamanından önce veya sonra kayıt yapılmasıyla* ve 37-48 yaş arası grup ile 49 yaş üstü grup *belge sahtekârlığı* hilesi ile karşılaştığını belirtmiştir. Bilançonun olduğundan daha iyi gösterilmek istenmesinin sebebi; 26 yaş ve altı gruba göre piyasada daha iyi bir yer edinmek, 27-37 yaş arası gruba göre işletmenin imajını güçlendirmek, 38-48 yaş arası gruba göre bankadan daha fazla kredi alabilmek ve 49 yaş ve üstü gruba göre piyasadaki hisselerin fiyatını arttırmaktır. Meslek mensuplarının hata ve hilelere yönelmesindeki en büyük neden sorusuna 26 yaş ve altı grup ile 49 yaş ve üstü grup "*yasalar*", 27-37 yaş arası grup "*mükellefler*", 38-48 yaş arası grup ise "*daha çok kar arzusu*" cevabını vermiştir. Etik dışı davranış talebinde bulunulduğunda meslek mensuplarının verecekleri tepkiler incelendiğinde meslek mensuplarının yaş gruplarına göre farklı cevaplar verdiği görülmektedir. Genç grup aralığı böyle bir talep karşısında sinirlenerek sert bir tepki vereceğini beyan ederken, orta yaş aralığı grup kabul etmeyeceğini ve üst yaş grubu mükellefi kaybetmemek için bu teklifi kabul edeceğini belirtmiştir.

Katılımcıların meslek unvanlarına göre muhasebe hatalarına karşı algı ve tutumları birbirinden farklılık göstermektedir. Buna göre; muhasebede yapılan hataların genellikle ihmal, dikkatsizlik ve tecrübesizlik nedeniyle yapıldığını düşünen meslek mensupları hata yapma sebeplerine göre birbirinden ayrılmaktadır. SM'ler çoğunlukla müşterilerin muhasebe evraklarını zamanında göndermemesinden kaynaklı hatalar yaparken, SMMM'ler yasal değişiklikleri takip edemediğinden dolayı hata yaptığını

belirtmiştir. Stajyer muhasebeciler ise meslekte yeni olmalarından kaynaklanan bilgi eksikliği nedeniyle daha çok muhasebe kayıtları üzerinde hatalar yapmaktadır.

Hataya karşı olan algı ve tutumlar cinsiyet değişkenine göre incelendiğinde görüşler arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür. Sadece kadınlar vergi mevzuatı ve uygulamalarının çalışanları hata yapmaya zorlamadığını düşünürken erkek meslek mensuplarının geneli mevzuat ve uygulamadaki karışıklıklar nedeniyle zorlandıkları görüşüne katılmış ve yine kadınlar muhasebe bilgilerinin geç gelmesinden dolayı hatalı işlemler yaptıklarını belirtmişlerdir.

Meslek mensuplarının unvanlarına ve cinsiyetlerine göre muhasebe hilelerine karşı algı ve tutumları arasında anlamlı bir fark tespit edilememiştir. Meslek mensupları, hilelerin en çok belgesiz yapılan veya sahte belge kullanılan kayıt dışı işlemlerle gerçekleştiğini belirtmişlerdir. Ayrıca muhasebe elemanları ve işletme sahipleri üzerindeki denetimin yetersiz olması da yapılan hileli işlemler için fırsat yaratmaktadır. Temelde vergi mantığında muhasebeyi düşünen mükellefler daha az vergi ödemek için muhasebecilere hile konusunda baskı uygulamaktadır. Yine meslek mensupları bilgisayar destekli programlarda geriye dönük işlemler yapılmasını uygun bulmaktadırlar. Meslek mensuplarının hileye olan yatkınlığını bu seçenekten anlamak mümkündür. Çünkü geriye dönük yapılabilen işlemler daha rahat hile yapılması için ortam hazırlamaktadır.

Meslek mensuplarının sahip oldukları mükellef sayısı ile değişen mevzuat ve yasal düzenlemeleri takip edecek fırsatlarının bulunup bulunmaması arasında anlamlı bir farklılık elde edilmiştir. Buna göre, mükellef sayısı az olan muhasebeciler, mükellef sayısı çok olan muhasebecilere göre daha fazla mevzuat ve yasaları takip edecek zamanı bulabilmektedirler.

Çoğunlukla lisans düzeyi eğitime sahip olan meslek mensupları ile az da olsa lisansüstü eğitime sahip meslek mensuplarının muhasebe standartlarına karşı görüşleri karşılaştırıldığında arada anlamlı bir fark çıkmamaktadır. Tüm meslek mensupları meslek yaşamları boyunca standartlara uygun hareket etmeye çalıştıklarını belirtmişlerdir.

Son olarak meslek mensuplarının yaşlarına göre muhasebe etiği hakkındaki görüşleri incelendiğinde, ülkemizde yapılan muhasebe denetimi, mesleki etik, iç kontrol

sistemi vb. konulu eğitim ve seminerler yeterli bulunmamaktadır. Mesleki standartlara ve etik kurallara dikkat etmeye çalıştıklarını belirten meslek mensuplarına akrabalık-dostluk ilişkisinden veya mükellef kaybetme korkusundan dolayı etik kurallar dışına çıkıp çıkmadıkları sorulduğunda genç muhasebeciler zaman zaman bu kuralı ihlal ettiklerini belirtmişlerdir.

Özellikle son zamanlarda yaşanan yolsuzluklar ve teknolojinin kişisel amaçlar için kullanılarak finansal tabloların gerçeği dışında yansıtılmasından kaynaklanan sorunlar için yapılan çok sayıda araştırma bulunmaktadır. Fakat ne akademik birimlerin yapmış olduğu çalışmalar ne de uluslararası kuruluşların koymuş olduğu standartlar ile devletin uyguladığı cezai yaptırımlar muhasebede meydana gelen hata ve hilelerin önüne geçememiştir. Bu çalışma kapsamında yapılan araştırmalara göre meslek mensuplarının hata ve hile yapmasındaki en önemli sebep iş yoğunluğudur. Her bir muhasebe bürosunda çok sayıda ve çeşitli alanlarda faaliyet gösteren mükellef bulunmaktadır. Ayrıca muhasebe mesleğinde yapılması gereken her bir iş belirli zaman diliminde devlete beyan edilmek zorundadır. Dolayısıyla meslek mensupları her bir mükellefe ayrı zaman ayıramamakta ve çoğu zaman yüzeysel işlem ve kayıtlarla finansal tabloları düzenlemektedir. Bu konuda TÜRMOB, bürolarda çalışan meslek elemanı sayısı ile orantılı mükellefe sahip olma konusunda yapacağı yeniliklerle meslek mensuplarının iş yükünü azaltılmasına yardımcı olabilir.

Ülkemizde muhasebe mesleğine dair temel derslerin verildiği ticaret meslek liseleri oldukça önem teşkil etmektedir. Muhasebeciliğin ilk adımının atıldığı bu kurumlarda çalışan öğretmenler mesleğin önemi hakkında farkındalığı arttırılmalı, verilen temel derslerin içerikleri yeniden düzenlenmeli ve bu okullarda okuyan öğrenciler muhasebecilik mesleği konusunda teşvik edilmelidir. Ayrıca muhasebeci olmak isteyen adaylar için örgün lisans eğitimi şartı getirilmelidir.

Serbest muhasebeci mali müşavir olmaya hak kazanıp büro açma ruhsatına sahip olabilmek için zorunlu olan üç yıl stajyerlik için yapılan yazılı sınav haricinde sözlü mülakatlarla adayların bu mesleğe yatkınlığı ölçülmelidir. Yazılı ve sözlü sınavı geçerek mesleğe adım atan stajyerlere yönelik mesleki etik, standartlar, hata ve hile ile mücadele, denetim vb. konularda sürekli eğitimler verilmelidir.

Daha önce de bahsedildiği gibi ülkemizde muhasebe denince akla ilk verginin gelmesinden dolayı meslek mensupları ve mükellefler daha az vergi ödemek için hileli yollara başvurmaktadır. Belli bir büyüklüğün üzerinde olan işletmeler için olan muhasebe denetimi zorunluluğu muhasebe meslek mensupları üzerinden tüm mükellefler için de getirilmelidir.

Muhasebe bürolarında gerçekleşen bir diğer durum ise cezai yaptırımlardır. Özellikle ileri yaşlardaki meslek mensupları cezai yaptırım korkularından dolayı katı bir otorite ile stajyer meslek elemanlarına yeterli ilgi ve desteğin göstermemektedir. Mesleğe yeni adım atan elemanlar gerek tecrübesizlik ve bilgi eksikliği gerekse kendilerini yönlendirecek deneyimli müşavirler bulamamalarından dolayı fazlasıyla hatalı kayıt ve işlemler yapabilmektedirler. Bu konuda müşavirlerin bürolarda çalışan stajyer muhasebecileri daha çok yönlendirmesi ve eğitimlerine her türlü desteği sağlaması gerekmektedir. Odalarca yapılacak çeşitli toplantı ve etkinliklerle stajyer elemanlar deneyimli mali müşavirlerle daha çok etkileşimde bulunabilir, böylece yapılacak bilgi aktarımı ile daha kalifiye meslek mensuplarının yetişmesi sağlanabilecektir.

Son olarak, hem mükelleflerin hem de meslek mensuplarının muhasebe mesleğini çok daha iyi anlayabilmesi adına yapılacak eğitim ve teşviklerle muhasebenin asıl amacının finansal tabloların şeffaflığını ve güvenilirliğini sağlamak olduğu ve vergi ödemenin bir vatandaşlık görevi olduğu bilinci yerleştirilmelidir.

KAYNAKÇA

- Akatak A. (2015), *Muhasebe Hata ve Hilelerinin Tespit ve Önlenmesinde Muhasebe Meslek Mensuplarının Sorumluluğu ve Bir Araştırma*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Akkılıç C. (2015), *Muhasebe Hata ve Hilelerinin Meslek Etiği Açısından Değerlendirilmesi İle Örnek Bir Uygulama*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Alagöz, A. (2008). *İşletmelerde İç Kontrol Sisteminin Önemi Ve Denetim Komiteleri İle İç Denetim Birimi İlişkisinin Hata Ve Hilelerin Önlenmesindeki Rolü*. Konya: Tablet Kitapevi.
- Albaida M. (2015), *Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarına Göre Denetim İşlevi Uygulamasının Türkiye ve Filistin Karşılaştırması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Alptekin M. (2016), *Kurumsal Kaynak Planlamasının İşletmelerde Hata ve Hilelerin Önlenmesinde Kullanımının Etkisi ve Örnek Uygulama*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Okan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Altınsoy M. (2011), *Adli Muhasebecilik ve Türkiye’de Uygulanabilirliği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Arsoy Poroy A. , Bora T. , ve Selimoğlu S. (2014), *Muhasebe Eğitimindeki Bilgi, Beceri ve Eğitim Tekniklerinin Gerekliklerine İlişkin Beklentiler: Türkiye’deki Akademisyenlere ve Meslek Mensuplarına Yönelik Bir Araştırma*, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*. 10(23), 121-136.
- Aslan T. , Kızıl C. ve Din A. (2017), *Muhasebe Hata ve Hileleri Üzerinde Etkili Faktörlerin Muhasebe Meslek Etiği Kapsamında Analizi: Yalova Örneği*, *International Journal of Social And Humanities Sciences (IJSHS)*. 4(12), 1125-1138.

- Ayan Anuk S. (2015), *Muhasebe Hata ve Hileleri İle Muhasebe Mesleğinde Etik*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ayalp E. (2019), *Türkiye’de ve Dünya’da Yaşanan Muhasebe Skandalları, Yapılan Düzenlemeler, Usulsüzlük Yapan Şirket ve Bankaların İncelenmesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Aytekin İ. (2017), *SMMM ve YMM Mesleklerinde Etik Algısı ve Bunun Muhasebe Hata ve Hilelerine Etkisi: TRC 1 Bölge Analizi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Balıkçı H. (2016), *Yaratıcı Muhasebe Nedenleri, Yöntemleri ve Sonuçları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Baskan T. (2013), *Muhasebe Hata ve Hilelerinin Önlenmesinde Bağımsız Denetimin Rolü ve Etkinliği: Bir Uygulama*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- Bayırlı, R. (2006), *Yaratıcı Muhasebe Etik, Firma Değeri ve Örnek Bir Uygulama*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Bayrak N. (2016), *Adli Muhasebecilik Mesleği ve Türkiye’de Uygulanabilirliğinin Tespitine Yönelik Bir Araştırma*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Bayraklı H. , Elitaş C. ve Erkan M. (2012). *Muhasebe ve Vergi Denetiminde Muhasebe Hata ve Hileleri*. Bursa: Ekin.
- Bezirci M. ve Karasioğlu F. (2011), *Türkiye’de Denetimin Tarihsel Gelişimi*, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*. 11(21), 571-592.

- Boz İ. (2015), *Bağımsız Denetim ve Denetimde Kanıt Toplama Teknikleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Okan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bozkurt, N.(2011). *İşletmelerin Kara Deliği Hile Çalışan Hileleri*, İstanbul: Alfa Yayınları.
- Canbolat İ. (2018), Muhasebe Meslek Mensuplarının Bağımsız Denetim ve Denetimde Kalite Anlayışının İncelenmesi: TRB 1 Bölgesinde Bir Araştırma, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Cengiz S. (2016), *Muhasebede Yapılan Hata ve Hilelerde Bağımsız Denetimin Sorumluluğunun Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars.
- Çakır S. (2004), Muhasebe Hilelerinin Tespitinde İstatistiksel Yöntemler (Benford Yönteminin İrdelenmesi), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Çayır E. (2018), *Adli Muhasebe Kapsamında Yönetim Hileleri ve Burdur-İsparta İlleri Adli Vaka Analizleri ve Örnek Olaylar*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Burdur.
- Çekmen Y. (2015), Muhasebede Hatalar, Hileler ve Bunların Önlenmesi: Siirt, Batman Ve Bitlis İllerinde Bulunan Muhasebeciler Üzerine Bir Araştırma, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Çelik T. (2010), *Muhasebede Hata ve Hileler İle İlgili Muhasebe Meslek Mensupları Üzerine Bir Araştırma*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Çetin H. (2018), Adli Muhasebe ve Çalışan Hileleri İle Hile Yapanların Karakteristik Özellikleri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Çıtak N. (2009), Yaratıcı Muhasebe Hileli Finansal Raporlama Mıdır?, *Mali Çözüm Dergisi*. 1, 81-112.
- Demir S. (2015), *Bağımsız Denetimde Hata ve Hilelerin Adli Muhasebe Açısından Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Doğan Z. , Gülçin K. ve Nazlı E. (2018), Muhasebe Meslek Mensuplarının Hile Yapmaya Eğilim Düzeylerinin Tespitine İlişkin Bir Araştırma, *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 11(4), 64-83.
- Eralp B. (2017), Yaratıcı Muhasebe Kapsamında Halka Arz Seferberliği, *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 15(2), 1-16.
- Eker G. (2018), *Muhasebe Denetiminde Yapılan Hata ve Hilelerin Önlenmesinde İç Kontrol Sisteminin Önemi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Okan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Engin D. (2018), Muhasebe Hata ve Hilelerinin Önlenmesinde İşletme Yöneticilerinin Sorumluluğu Hakkında Durum Tespiti Yapmaya İlişkin Bir Araştırma, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars.
- Ercinler S. (2014), *Muhasebe Hile ve Hatalarının Engellenmesinde Bağımsız Denetim Faaliyetleri ve Bir Anket Uygulaması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Erden S. A. (1996), Bilgisayarlı Muhasebe Ortamında Bağımsız Denetim, *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi*. 1(1), 8-33.
- Erol M. ve Aslan M. (2017), Uluslararası Muhasebe ve Denetim Standartlarının Gelişmesi, *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*. 12, 55-86.
- Ertikin K. (2017), Hile Denetimi: Benford Yasası'nın Bilgisayar Destekli Kullanımına Yönelik Bir Hizmet İşletmesi Örneği, *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*. 19(3), 696-726.

- Ertürk A. (2010), *İşletmelerde Hata ve Hileyi Önlemede İç Kontrol Sisteminin Etkililiği ve Bir Uygulama*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gahramanlı G. (2019), *Kurumsallaşma Sürecinde Muhasebe Denetiminin Rolü ve Azerbaycan Uygulaması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Jafarlı R. & Gahramanlı G. (2018), Hata, Yaratıcı Muhasebe ve Hile Ayrımı, Muhasebe Hilelerine Karşı Çözüm Önerisi: Enron Skandalı Örneği, *Ünye İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 2(1), 1-15.
- Gümrah Ö. (2017), *Bağımsız Denetim ve Muhasebe Meslek Etiği: Bağımsız Denetçilerin Etik İlkelere Yaklaşımları Üzerine Bir Araştırma*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Gürbüz, (1995). *Muhasebe Denetimi*. Eskişehir: Bilim Teknik.
- Gürel E. (2010), *Uluslararası Denetim Standartlarına (ISA's) Göre Türkiye'de Denetim Ortamı ve Kurumsal Yönetim Uygulamaları*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Güvenç Z. (2009), *Termal Turizm İşletmelerinde Hata ve Hilelerin Önlenmesinde Belge Sisteminin Önemi ve Bir Uygulama*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Göğebakan H. (2016), *Muhasebe Hata ve Hileleri İle Muhasebe Mesleğinde Etik, Aydın İlinde Muhasebeciler Üzerine Bir Araştırma*, *Uluslararası İşletme, Ekonomi ve Yönetim Perspektifleri Dergisi*. 1(3), 13-27.
- Hışman B. (2016), *Muhasebe Meslek Mensuplarının Meslek Etiği Algısı: Denetçiler Üzerine Bir Saha Çalışması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Işıldak T. (2018), Muhasebe Meslek Mensupları Açısından Muhasebe Hata ve Hilelerinin Ortaya Çıkarılmasında Adli Muhasebecilik Mesleğinin Önemine Yönelik Bir Araştırma, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Kandemir C. (2010), *Muhasebe Hilelerinin Ortaya Çıkarılmasında ve Önlenmesinde Bağımsız Denetimin Rolü ve Bağımsız Denetçinin Rolü*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Karaca G. (2018), Muhasebedeki Hata ve Hilelerin Anfis Yöntemi İle Denetlenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Karahan M. ve Çolak M. (2019), Hile Önleyici Olarak Sürekli Denetim Verimliliği, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 21(2), 561-572.
- Karahan M. ve İğde M. (2017), Muhasebe Hata ve Hileleri Üzerinde İç Kontrolün Önemi, *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 7(7), 143-158.
- Karakaya G. (2016), Çalışan Hileleri Ve İç Kontrol İlişkisi, *Vergi Sorunları Dergisi*. 330, 159-172.
- Karanfiloğlu Y. (1999), Muhasebe Denetimi Kavram İlke ve Yöntemleri, *Sayıştay Dergisi*. 35, 28-37.
- Karimi K. (2014), *Muhasebe Denetiminde Analitik İnceleme Prosedürleri ve Bir Uygulama*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Kaya Z. (2013), Adli Muhasebecilik Kavramı Farkındalığı: Türkiye'de Muhasebe Meslek Mensupları Üzerine Bir Araştırma, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Keskin S. (2014), *Muhasebe Hata ve Hileleri Karşısında Etik Tutumlar: Meslek Mensupları Üzerine Bir Araştırma*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

- Kırsacı H. (2013), Denetimde Hata ve Hileler: Çorum Sahasında Bir Araştırma, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çorum.
- Kirik, Z. (2007). *Muhasebe Hata ve Hileleri İle Muhasebe Mesleğinde Etik: Afyonkarahisar'da Muhasebeciler Üzerine Bir Araştırma*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Koca N. (2010), *Muhasebe Denetiminde İç Kontrolün Hata Ve Hileleri Önlemedeki Rolü ve Bir Alan Çalışması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- Korucu E. (2018), *Muhasebe Hata ve Hileleri İle Muhasebe Mesleğinde Etik*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Işık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Köroğlu Ç. (2015), Türkiye'de Cumhuriyetin İlanından Günümüze Kadar Muhasebe Denetimi Konusunda Yaşanan Gelişmeler, *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 8(3), 31-44.
- Kurt S. (2013), Halka Açık İşletmelerden Muhasebe Hile Örnekleri ve Çözüm Önerileri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Mengi B. ve Yılmaz Türkmen, S. (2013), Yatırım Hileleri, *Öneri Dergisi*. 10(39), 31-39.
- McBarnet D. & Whelan C. (1999), *Creative Accounting and the Cross-Eyed Javelin Thrower*. John Wiley & Sons Inc.
- Mızrak G. (2016), Anonim Şirketlerde Bağımsız Denetim, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Mulford, C.W. & Comiskey, E.E. (2002), *The Financial Numbers Game, Detecting Creative Accounting Practices*. Canada: John Wiley & Sons. Inc

- Nazlı E. (2014), *Muhasebede Hata ve Hilelerin Önlenmesinde İşletme Yöneticilerinin Sorumluluğunun Tespitine Yönelik Bir Araştırma*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Okay S. (2011), *Muhasebe Hata ve Hilelerinin Meslek Etiği Açısından İrdelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karaman.
- Okuyan F. ve Kapçak B. (2015), *Nitel Araştırmada Geçerlilik ve Güvenilirlik*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Özad S. (2019), *Muhasebe Hileleri ve Önlenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özçelik H. , Aracı Ö. ve Keskin S. (2017), *Muhasebe Hata ve Hileleri: Meslek Mensupları Üzerine Bir Araştırma*, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (4) 29, 197-214.
- Öztoprak Y. (2017), *Denetimde Hata Ve Hile, Önleme Ve Tespit Yöntemleri İle Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlerin Hata Ve Hileler İle İlgili Bilinç Ve Tutumları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Pamukçu, A. (2000), *Muhasebedeki Hata ve Hilelerin Raporlama İlkeleri Yönünden Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ramos, M. (2003). "Auditors' Responsibility for Fraud Detection". *Journal of Accountancy*, 195(1), 28-35.
- Saçaklı Y. (2011), *Adli Muhasebecilik Perspektifinde Türkiye'deki Üniversitelerde Muhasebe Denetimi Eğitimi ve Öneriler*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.

- Savlı P. (2019), *Muhasebe Denetiminde İç Kontrol ve İç Denetimin Önemi: Antalya İlinde Faaliyet Gösteren Sanayi İşletmelerinde Bir Uygulama*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Burdur.
- Sert B. (2019), *Muhasebe ve Hukuk Meslek Mensuplarının Adli Muhasebe İhtiyacına Yönelik Değerlendirmeleri – Sakarya İli Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Serçemeli M. ve Orhan M. (2016), *Sürekli Denetim ve Denetimin Geleceğine Bakış Üzerine BİST-100 Şirketlerinde Bir Araştırma*, *Sayıştay Dergisi*. 101, 31-50.
- Süer Z. (2004), *Muhasebe Mesleğinde Enron Vak'ası ve Getirdikleri*, İstanbul SMMM Odası Yayınları, İstanbul.
- Soylu A. (2018), *Muhasebe Meslek Etiği ve Denetim Meslek Mensuplarının Etik Algısı Üzerine Bir Araştırma*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Işık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tanç A. (2004), *Muhasebede Yapılan Yolsuzluklar ve Hileli Finansal Raporlama: Vak'a Analizleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Tayman M. (2018), *Muhasebe Denetiminde Karşılaşılan Hata ve Hileler: Meslek Mensupları Üzerine Bir Araştırma*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Burdur.
- Topsak F. (2009), *Muhasebe Meslek Mensuplarının Hata, Hile ve Meslek Etiği Konularındaki Tutumları Üzerine Bir Araştırma: Ankara ve Balıkesir Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Turgut Ö. (2015), *Adli Muhasebe Kapsamında Yönetim Hilelerinin İncelenmesi ve Bir Uygulama*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan.

Türk M. ve Arslan Çoşkun M. (2017), Yöneticileri Yaratıcı Muhasebe Uygulamalarına İten Nedenler ve Bir Şirket Örneği, *Gazi İktisat ve İşletme Dergisi*. 3(3), 91-108.

Yardımcıoğlu M. , Koca N. , Günay Y. ve Kocamaz H. (2014), Yolsuzluk, Muhasebe Hileleri ve Örnekleri, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 4(2), 171-188.

Yazıcı N. (2018), Hile Üçgeni: Fırsatların Önlenmesinde Kırık Camlar Teorisi, *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*. 53(3), 843-851.

Yazıcıoğlu, Y. ve Erdoğan, S. (2004). *Spss uygulamalı bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Detay Yayıncılık.

Yoruldu M. (2019), Türkiye’de Vergi Kayıp ve Kaçaklarının Önlenmesinde Meslek Mensupları ve Bağımsız Denetçilerin Etkinliği: İzmir İli Örneği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.

İNTERNET KAYNAKLARI

www.kamufinans.com, Erişim Tarihi: 10.04.2019

<http://consulta.com.tr/icerik/hata-hile-usulsuzluk-denetimi>, Erişim Tarihi: 15.04.2019

http://www.muhasabetr.com/ulusalbasin/haber_oku.php?haber_id=7925, Erişim Tarihi: 10.05.2019

<http://www.tdk.gov.tr>, Erişim Tarihi: 11.07.2019

<https://vergidosyasi.com/2017/03/23/denetim-kavrami>, Erişim Tarihi: 11.07.2019

<https://www.muhasabedersleri.com>, Erişim Tarihi: 11.07.2019

https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/DynamicContentFiles/T%C3%BCrkiye%20Muhasebe%20Standartlar%C4%B1/TMSTFRS2017Seti/3-TMS/TMS_8_2017.pdf, Erişim Tarihi: 11.07.2019

www.pkfistanbul.com, Erişim Tarihi: 25.08.2019

www.spk.gov.tr, Erişim Tarihi: 25.08.2019

<https://prezi.com/qqhrdigjt3a0/denetimin-tarihcesi/>, Erişim Tarihi: 15.09.2019

<https://www.journalofaccountancy.com/issues/2003/jan/auditorsresponsibilityforfrauddection.html> (Erişim Tarihi:15.10.2019).



EKLER**Ek-1:Meslek Mensuplarının Hata ve Hile Algısı Ölçeğinin Normal Dağılım İstatistikleri**

Önermeler	Kolmogorov-Smirnov		
	Sig.	Çarpık.	Basık.
Hata; ihmal, dikkatsizlik ve tecrübesizlik nedeniyle meydana gelmektedir.	0,00	1,73	2,99
İş yoğunluğu muhasebe çalışanlarını hata yapmaya zorlamaktadır.	0,00	1,49	1,72
Vergi mevzuatı ve uygulamaları muhasebe çalışanlarını hata yapmaya zorlamaktadır.	0,00	-1,24	2,43
Müşterilerimin muhasebe bilgilerini zamanında göndermemesinden kaynaklanan hatalı işlem yaptığım olmuştur.	0,00	0,65	-0,65
Mesleğimle ilgili olarak yayınlanan yasal değişiklikleri takip edemediğimden dolayı hatalı işlemler yaptığım olmuştur.	0,00	-0,11	-0,13
Muhasebe kayıtlarının yanlış veya ters aktarımı nedeniyle hata yaptığım olmuştur.	0,00	0,48	-0,71
Yılsonu kapanış ve yılbaşı açılış işlemleri sırasında yanlış veya eksik kayıt nedeniyle hata yaptığım olmuştur.	0,00	-0,10	-1,33
Hile, kasıt unsuru taşıyan ve bilinçli yapılan davranışlardır.	0,00	1,38	1,09
İşletmelerde en çok yapılan hileler belgesiz yapılan kayıt dışı işlemlerdir.	0,00	0,64	-0,32
Çalışanlar üzerinde denetimin yetersiz olması hileli işlemler için fırsat yaratır.	0,00	0,51	-0,66
İşletmelerde vergi kaçırmak için hileli işlemlere başvurulur.	0,00	0,55	-0,34
Meslek mensupları işletmenin durumunu mevcut durumdan daha iyi veya kötü göstermek için hileye başvurmaktadır.	0,00	0,08	-0,79
Meslek mensupları tarafından en yaygın yapılan hile türü sahte belge düzenlemek ve kullanmaktır.	0,00	-0,94	2,89
Bilgisayarlı muhasebe programlarında geriye dönük işlemler yapılması doğrudur.	0,00	0,13	-0,09
İşletme yöneticileri tarafından kurulacak etkin bir iç kontrol sistemi hata ve hilelerin yapılma riskini azaltır.	0,00	1,37	2,35
Değişen mevzuatı ve yasal düzenlemeleri zamanında takip edecek fırsatım bulunmaktadır.	0,00	0,68	-0,45
Ülkemizde yapılan muhasebe denetimi, mesleki etik, işletmelerde iç kontrol vb. konulu seminer ve programlar yeterli düzeydedir.	0,00	-0,12	-1,38
Meslek yaşantım boyunca mesleki standartlara uygun bir şekilde hareket etmeye çalışırım.	0,00	1,53	2,30
Bazı müşterilerimin az vergi ödeme taleplerini karşılamam istendiğinde iş kaybetme korkumdan dolayı etik davranmadığım oldu.	0,00	-0,47	-0,89
Aramızdaki dostluk - akrabalık ilişkisinden dolayı bazı müşterilerime ayrıcalık gösterdiğim olmuştur.	0,00	-0,31	-0,93

Mükellefler, vergi tahakkukunun yüksek olmasından dolayı giderleri arttırmak, gelirleri azaltmak gibi taleplerde bulunmaktadır.	0,00	-0,57	-0,42
Mükelleflerden bazıları zaman zaman sahte ve yanıltıcı belgelerle işlem yapılmasını talep etmektedirler.	0,00	0,28	-1,06
Meslek mensuplarının yaptıkları etik dışı davranışlara verilen cezalar yeterli düzeydedir.	0,00	-0,02	-1,03
Mükellefler tarafından yapılan hileli bir işlemi tespit ettiğimde yasal bildirimde bulunurum.	0,00	0,64	-0,32



Ek-2: Anket Formu**ANKET**

Değerli Meslek Mensubu;

Bu anket çalışması Yüksek Lisans Tezi kapsamında Muhasebe Meslek Mensuplarının Muhasebe Hata Ve Hilelerine Karşı Tutum ve Algılarını belirlemeye yönelik olarak hazırlanmıştır. Soruları cevaplandırmak şüphesiz değerli zamanınızı alacaktır fakat biliniz ki bu ankete katılarak bilimsel bir araştırmaya destek vermiş olacaksınız.

Ankette yer alan soruların cevapları sadece bu çalışma için kullanılacak olup, ayrıca kimlik bilgilerine yer verilmeyecektir. Araştırmanın başarıya ulaşabilmesi için cevaplarınızın olabildiğince objektif olması gerekmektedir.

Zamanınızı ayırıp anketimize katıldığınız için çok teşekkür eder, çalışma hayatınızda kolaylıklar dileriz.

1). Meslek Unvanınız nedir?

- Serbest Muhasebeci (SM)
- Serbest Muhasebeci Mali Müşavir (SMMM)
- Yeminli Mali Müşavir (YMM)
- Stajyer Muhasebeci
- Muhasebe Elemanı

2). Muhasebe mesleğini faal olarak kaç yıldır yapmaktasınız?

- 0 – 5
- 6 – 10
- 11-15
- 16 yıl ve üstü

3). Cinsiyetiniz nedir?

- Kadın
- Erkek

4). Kaç yaşındasınız?

- 26 yaş altı
- 27 – 37
- 38 – 48
- 49 ve üstü

5). Kaç adet mükellefe sahipsiniz?

- 0 – 50
- 51 – 100
- 101 – 150
- 151 ve üstü

6). Öğrenim durumunuz nedir?

- Ticaret lisesi
- Ön lisans
- Lisans
- Lisansüstü

7). Sizce muhasebede yapılan hataların en önemli nedeni nedir?

- Bilgisizlik
- Dikkatsizlik
- Tecrübesizlik
- İş yoğunluğu
- Özen göstermemek

8). En çok karşılaştığınız muhasebe hatası nedir?

- Matematiksel hatalar
- Kayıt hataları
- Nakil hataları
- Unutma ve tekrarlama

9). En çok karşılaştığınız muhasebe hilesi nedir?

- Fatura vermemek ve almamak
- İşlemlerin kayıt dışı kalmasını sağlamak
- Defterleri belgeleri ve kayıtları yok etmek
- Belge sahtekârlığı
- Bilançonun maskelenmesi

10). Bilançonun olduğundan daha iyi gösterilmek istenmesinin sebebi ne olabilir?

- Bankadan daha fazla kredi alabilmek
- İşletmenin imajını güçlendirmek
- Hisselerin fiyatını arttırmak
- Piyasada daha yüksek bir yer edinmek

11). Meslek mensuplarının hata ve hilelere yönelmesinin en büyük nedeni sizce nedir?

- Mükellefler
- Yasalar
- Kamu kurumları
- Meslek üyeleri
- Daha çok kar arzusu

12). Sizden etik dışı bir davranış veya yasal olmayan bir menfaat talebinde bulunulursa ne yaparsınız?

- Sinirlenir ve sert bir tepki veririm.
- Uygun bir şekilde reddederim.
- Fikrim yok.
- Müşteri kaybetmemek için talebi kabul ederim.

13). Meslek yasasına aykırı davranışlardan dolayı şimdiye kadar herhangi bir ceza aldınız mı?

- Evet
 Hayır

14). Hata ve hilelerden dolayı Gelir Vergisi konusunda ceza aldınız mı?

- Evet
 Hayır

15). Lütfen aşağıdaki önermeler için size en uygun seçeneği işaretleyiniz.

(1-Kesinlikle evet 2-Evet 3-Fikrim yok 4-Hayır 5-Kesinlikle hayır)

	Kesinlikle Evet	Evet	Fikrim yok	Hayır	Kesinlikle Hayır
Hata; ihmal, dikkatsizlik ve tecrübesizlik nedeniyle meydana gelmektedir.					
İş yoğunluğu muhasebe çalışanlarını hata yapmaya zorlamaktadır.					
Vergi mevzuatı ve uygulamaları muhasebe çalışanlarını hata yapmaya zorlamaktadır.					
Müşterilerimin muhasebe bilgilerini zamanında göndermemesinden kaynaklanan hatalı işlem yaptığım olmuştur.					
Mesleğimle ilgili olarak yayınlanan yasal değişiklikleri takip edemediğimden dolayı hatalı işlemler yaptığım olmuştur.					
Muhasebe kayıtlarının yanlış veya ters aktarımı nedeniyle hata yaptığım olmuştur.					
Yılsonu kapanış ve yılbaşı açılış işlemleri sırasında yanlış veya eksik kayıt nedeniyle hata yaptığım olmuştur.					
Hile, kasıt unsuru taşıyan ve bilinçli yapılan davranışlardır.					
İşletmelerde en çok yapılan hileler belgesiz yapılan kayıt dışı işlemlerdir.					
Çalışanlar üzerinde denetimin yetersiz olması hileli işlemler için fırsat yaratır.					
İşletmelerde vergi kaçırmak için hileli işlemlere başvurulur.					
Meslek mensupları işletmenin durumunu mevcut durumdan daha iyi veya kötü göstermek için hileye başvurmaktadır.					
Meslek mensupları tarafından en yaygın yapılan hile türü sahte belge düzenlemek ve kullanmaktır.					

Bilgisayarlı muhasebe programlarında geriye dönük işlemler yapılması doğrudur.					
İşletme yöneticileri tarafından kurulacak etkin bir iç kontrol sistemi hata ve hilelerin yapılma riskini azaltır.					
Değişen mevzuatı ve yasal düzenlemeleri zamanında takip edecek fırsatım bulunmaktadır.					
Ülkemizde yapılan muhasebe denetimi, mesleki etik, işletmelerde iç kontrol vb. konulu seminer ve programlar yeterli düzeydedir.					
Meslek yaşantım boyunca mesleki standartlara uygun bir şekilde hareket etmeye çalışırım.					
Bazı müşterilerimin az vergi ödeme taleplerini karşılamam istendiğinde iş kaybetme korkumdan dolayı etik davranmadığım oldu.					
Aramızdaki dostluk - akrabalık ilişkisinden dolayı bazı müşterilerime ayrıcalık gösterdiğim olmuştur.					
Mükellefler, vergi tahakkukunun yüksek olmasından dolayı giderleri arttırmak, gelirleri azaltmak gibi taleplerde bulunmaktadırlar.					
Mükelleflerden bazıları zaman zaman sahte ve yanıltıcı belgelerle işlem yapılmasını talep etmektedirler.					
Meslek mensuplarının yaptıkları etik dışı davranışlara verilen cezalar yeterli düzeydedir.					
Mükellefler tarafından yapılan hileli bir işlemi tespit ettiğimde yasal bildirimde bulunurum.					

16). Lütfen size uygun gelen 3 seçeneği işaretleyiniz.

Sizce meslek mensuplarını hileye yönlendiren neden ne olabilir?

- Sistemden kaynaklanan nedenler
- Açgözlülük
- İyi niyet ve duygusallık
- Kişisel güç kazanma isteği
- Mali sorunlar
- Yasaların bilinmemesi
- Kişinin ahlak anlayışı
- Çalışanının liyakatsiz olması
- Etik kuralların bilinmemesi

Anket bitmiştir. Teşekkür ederiz.

ÖZGEÇMİŞ

HATİCE KUTLU

Doğum Tarihi: 27.07.1993

Doğum Yeri: Kahramanmaraş

E-posta Adresi: haticekutlu93@gmail.com

Eğitim Durumu:

2017 – ... **Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi (Osmaniye)**

İşletme Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans

2011 – 2015 **İstanbul Üniversitesi (İstanbul)**

İşletme Fakültesi İşletme Bölümü

2007 – 2011 **24 Kasım Anadolu Lisesi (Osmaniye)**

Lise

1999 – 2007 **Cebelibereket İlköğretim Okulu (Osmaniye)**

İlköğretim-Ortaöğretim

İş Deneyimi:

2016 – 2018 **Kabuller Dayanıklı Tüketim Malları A.Ş. (Osmaniye)**

Muhasebe Elemanı

2018 - ... **SMMM Seydi Gülsoy Mali Müşavirlik Ofisi (Osmaniye)**

Stajyer Meslek Mensubu



OSMANIYE KORKUT ATA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

OSMANIYE KORKUT ATA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 07/01/2020

Tez Başlığı / Konusu: Muhasebe Meslek Mensuplarının Muhasebe Hata ve Hileleri Hakkındaki Algı ve Tutumlarının Belirlenmesi: Osmaniye İlinde Bir Uygulama

Yukarıda başlığı/konusu belirlenen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 99 sayfalık kısmına ilişkin, 06/01/2020 tarihinde tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtreleme tiplerinden biri uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 14 'tür.

Filtreleme Tip 1 (maksimum %30)

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
- 2- Kaynakça dâhil,
- 3- Alıntılar dâhil.

Filtreleme Tip 2 (maksimum %10)

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
- 2- Kaynakça hariç,
- 3- Alıntılar dâhil,
- 4- 5 Kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç.

Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.


07.01.2020

Adı Soyadı: Hatice KUTLU

Öğrenci No: 1622501101

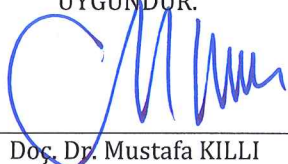
Anabilim Dalı: İşletme

Programı: Tezli Yüksek Lisans

Statüsü: Y.Lisans Doktora

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.


Doç. Dr. Mustafa KILLI

ENSTİTÜ ONAYI

UYGUNDUR.